

تصویر ابو عبد الرحمن الکوردی

به لال فه له ف زاله بی

کەستێتی سەرگەرم

www.ghaflamontada.com

! ?
... ..

بۆدەپەراندنى چۆرەھا كۆتۈپ: سەردانى: (مۇنتىدى اقرا الثقافى)

لتحميل انواع الكتب راجع: (مۇنتىدى اقرا الثقافى)

پىراي دانلود كىتاپىلار مۇختەلف مىراجەت: (مۇنتىدى اقرا الثقافى)

www.lqra.ahlamontada.com

www.lqra.ahlamontada.com

للكتب (كوردى ، عربى ، فارسى)

له مینداریتی گشتی دوشنبیری و لاوان یارمه تی له چاپدانی داوه

۱۹۸۸ / ۱ / ۲۰
سایمان

کستی سه ره و تو

جه لال خه له ف ر الهی

چاپخانه ی. انوار دشت

۱۹۸۷ - ۱۳۶۶

به ناوی خوای گهوره

خوتنه‌ری به‌رتز :

نوسین له خۆیدا کارێکی سووک و ئاسان نیه ، به‌تایبه‌تی نووسین له‌باره‌ی بابەتیکه‌وه ، وه‌کو بابەتی (کمیتی) نه‌خوازه‌لā به‌ زمانێ کوردی ، چونکه‌ ناکۆیه‌کی زۆر سه‌یه‌ له‌ نێوان ده‌روون‌زانه‌کاندا ، به‌تایبه‌تی له‌ نێوان : فرویدی‌یه‌کان و ئه‌دله‌ری‌یه‌کان و یۆنگی‌یه‌کاندا ، له‌باره‌ی جۆنیتی دروست‌بوون و دۆزینه‌وه‌ی جۆره‌کاتی کمیتیدا تا ئێستهن پشگیره‌کاتی ئه‌و زانایانه‌ به‌رده‌وام مهن و مه‌یانه و پڕتیاکه‌وون .

ئه‌مجا که‌ مرۆف که‌وته‌ هه‌لۆیستیکێ ئاوه‌های ترسانکه‌وه‌ و له‌رزێ لێ نه‌شت و نه‌ی وێرا به‌ره‌و پێشه‌وه‌ به‌روات و هه‌نگاو هه‌له‌نیت ، بێ‌گومان ده‌بێت پاته‌ریک هه‌بێت و پاته‌ی یه‌سه‌نیت و زاتی بشکێت ، بو ئه‌وه‌ی ترسه‌کی به‌سه‌ر به‌جیت و له‌و کاره‌ی که‌ لێ تۆقیوه‌ به‌جیه‌ پێشه‌وه‌ و پێی پێ داگریت .

تایه‌ بنیت ئه‌و هۆیانه‌ چین که‌ زاتی منیان شکاند ، بو ئه‌وه‌ی ئه‌م سه‌ره‌و زوو‌په‌یه‌ بیرم ، پالێان پێوه‌ نام ؟

به‌ پاستی ته‌نها هۆیه‌ک نه‌بوو ، که‌ ئه‌م کاره‌م بێ ته‌نجام بدات ، به‌لکو چه‌ند هۆیه‌ک بوو هه‌راسانیان کردم و ئه‌م بابەته‌یان بێ نوسیم ، گرنگترینان ئه‌مانه‌ن :

يەكەم :

لە زىيانى پۇرۇشانەدا ، كاتىك گۆپىم ھەلەدەخت بەرباي گۆپىم دەكەوت كە زۆر كەس باس كەستى ئەم ئەم دەكەن لىيان دەكۆنەو . بۆم دەركەوت بابەنى (كەستى) لەم چەرخەدا بابەنى سەر زوبانە ، وە گو كۆمبوتەرو كەشتى ئاسمانەوانى و جەنگى ئەستىرەگەرى و نەشتەرگەرى دۆل و تېشكى لىزەر نەخوشى ئەيدز ، ناوى لە نۆي نىوانە كەم كۆپرو كەم كۆمەل وىپەر ھەن كاتىك كە دەگىرىن ، باس ووشەى (كەستى) يان تىدا نەكرىت ، ئىتر بە زمانىكى پراست بىت يان بە زاننىكى ھەلە بىت ، لەم چەرخەدا كە تىمە تىدا دەزىن كە لە ھەموو پرووئەكەو ، پۇتتىرى جۆربەجۆرو بابەنى ھەموو زانئارى وزانستى بەك بە تازەترىن پىگەى چاپەمەنى بىت ، يان بە پىگەى رادوئى و تەلەفزیون يان بە ھەر پىگەى بەك ھەبىت پىمان دەكات ؛ كەم كەس ھەن كە ھەز نەكەن و ھەول نەدەن كەستى يان بىگۆپون ، خەبات و كۆششى زىانيان بە نىئوئەكەى گونجاوترو لەبارتر داپىژون . بىجگە لەئەش كەستى خۆى لە خۆیدا بابەنىكى زۆر گرنگە ، چونگە پەيوەندى بەكى پراستەوخۆى بە مەرفۇئەكەو ھەبە ، چ لەبارەى كۆمەلەبەنى بەو ، چ لەبارەى بىشەكەیداو چ لەبارەى توخى بەو ، ھەر كەستى مەرفۇئە لە بىشەكەیدا سەرى دەخات ، يان دواى دەخات ، ھەر كەستى بە مەرفۇئە لە جاوى كەسانى دىكەدا گەورە دەكاتەو يان بچوكدەكتەو ، ھەر كەستى بە زىانيكى ھاوسەرى بەختارو گوزەرانىكى ئاساى و پەوان بۆ مەرفۇئە مەزگەر دەكات بە ھۆى كەستى بە بە ھەزەكەبەو بوو (چەرچەل - ۱۸۷۴ - ۱۹۶۵) لە گەشتە نەتەنى بەكەیدا بۆ مەسكۆ توانى (ستالین ۱۸۷۹ - ۱۹۵۳) قایل بىكات و ھاوكەسارى يەكەكەن لەگەل مىرى بە ھاوبەيمانەكانى دىكەدا ، دزى ئەلمان پراوەستەن ،

گه له کۆمەى لێکەن بە سەرىدا زال بن بە هۆى کەسێى بە
 بەهێزە کە یەو بوو قەشە پاسوێن توانى له پێگەى قەيسەرو ژنە کە یەو
 دەست بە سەر وولانى پوسادا بگریت و بە هەوەسى خۆى جلەوى
 پاکشێت، واتای وایە کەسێى ئاوێنە بە کە ، دەروون و توانستو لێ وەشاندەو
 لێ هاتن و تەوانای مەزۆف دەنوێت .

بەم گۆڕمە بە بێت مەزۆف کەسێى بەو کەسێش ئامانچ و هەوا بە ،
 ئامانچ و هەواش زیانەو مردن نەى .

دووم :

بە کوردی نەبوا بە ئەم بابە ئەم نەدەنووسى :

چونکە زەمانى کوردی زۆر پێوستى بە نووسینى ئەم جۆرە
 پەرتووکانە یان بابەتە هەیه لاوانى کوردیش زۆر پێوستیان بە
 خوێندنەو و تیگەیشتى ئەم جۆرە بابەتە هەیه کەسێى کوردی ئەم
 چەرخە زۆر پێوستى بە بشو و ئازایەتى و سەقامگرتن لە خۆبوردن
 بە خۆدا پاپەرمون هەیه .

بە داخەو دەتێم : زۆر شوورەى بە بۆ ئەو کورد زوبانەى کە
 بە کوردی ناخوێنەو کە کاتێک لە یەکیکیان دەبرەیت ، ئەو بۆ ئەو
 دێرە کوردی بە ناخوێنەو ؟

خۆ ناسک دەکاتەو دەتێت : ئەم (دراستە) م بە کوردی نەبوو
 ئەى باشە تێمە (دراستە) مان بە کوردی بوو ؟!

خوێنەرى بەپێز :

ئەم پەرتوو کە بێجگە لەوێ کە جۆرە لێکۆلێنەو یەکی دەروونى و
 کۆمەلایەتى بە شێو و شێوازى ناسانى گرتوو لە پێشکەش کردنى

بابەتە گاندا ، ئەمىش بۆ ئەوئى زۆربەئى زۆرى خوتەوارە پادە
 مامناوئەئى يەكائىش كەلکى لى وەرگرنو بە پەوانى ئاسائى تىي بگەن،
 لە پال ئەوئەشدا زۆر جار لای داوئە لاومو بە شتوئەئى پاستەو خو
 هائى گەنجو لاوئەكائى داوئە ، بۆ خو جوان کردن ، بە پەسكانئەئى باشتەرىن
 نىشانەو سىفائەكائى كەسەئى و كۆمەلایەئى باشو بەسوود لە خوئەئىدا
 هەرچەند جار جارەئىش توائجى هاوئىشتوئە وەكو پەخسە گرتەئىكى
 كۆمەلایەئى مەبەئى ئەو كەسانەئى كە بونەتە دپكو چقڵ ، لە پەئىگەئى
 پەشكەوتى ئەتەوئى كوردماندا ، ئەمەش لە پەئىگەئى دەستەئىشان کردنو
 باس کردنى سىفائە ئاشەرىنە نامۆكائى كەسەئى مرقوفى كورددا ، ئەمىش
 هەر لە بەر ئەوئەئى كە هائى گەنجەكان بەدەئىن بۆ خو جوان کردنو خو
 پازانئەئەو ، بە جوائشەئى سىفائى كۆمەلایەئى بەسوود و نوپدانو
 پەزائەئەئى ئۆزانئەئى و ئافانئەئى سىفائە ئاھەوارەكائى كەسەئى .

لەبەر ئەم هەموو گەرنەئىيەئى كە كەسەئى هەئەئى . بىجگەلە ئامانجى
 ئەتەوئەئى مەبەئىشەئى پادەئى کردنو ئاپاستە کردنى مەئالائى كوردە
 تەكام وایە ئەمىش كەلەئىكى زۆر پچووك پە بىكانئەوئە لە كەئىخانەئى
 كوردەئىدا .

لەگەل ئەوئەشدا مەرج نە ئەم (هەولە)م لە هەموو كەم و كۆپەكە
 بە دوور بێت چونكە تەواوئى هەر بۆ يەزدانە (الكەمال لله فقط) بەلام خوا
 ئاگادارە كە هەچ كەمئەر خەمىيەكەم نە كەردوئەو بىجگەلە خەزەئىگوزارى
 ئەتەوئەكەمانو بەرز كەردنەوئى مرقوف ، هەچ مەبەئىكى تەم نەبوئە .

جەلال خەلەف زالەئى

١٩٨٥-٩-١٥

گهسیتی

ووشی کسیتی له زمانی کوردیدا ، له ووشی کسهوه^(۱) وەرگیراوه ، که به مانا (خزمه) یان (خاومنه) ، یان (بهختوکه) هەرچی چۆنیک ههیت ، ئهم ووشه به له کوردیدا بهرامبه ووشی (الشخصیه)^(۲) به کار هینراوه و ووشی (کس) به پیاو ماقول و پرهوشت پێک و فریاد رهسو بهناوبانگ ، به کار هینراوه ، هەر وه کو چۆن ووشی ناکهس به واتای (شديم الشخصیه) وههیهو ههجو جابوچنۆکو بۆده له ، به کار هینراوه ، وه کو شاعیری بهناوبانگ (مهجوی) دهلیت^(۳)

چیبگم نه نهو کسم ، کسم بن له لا به کس
خۆشم نه گهیمه نهو کسه نهو من بکا به کس

وه دهلیت :

موحتاجی مهرحه مه تریه ، چ ناکهس ، چ کس ، به گه
نهو تاله بیکهسیگه که گرتی خۆدا به کس

ههرحه ند واتای ههردوو ووشه که له فهرهنگی گهلی کوردیدا له

- (۱) فهرهنگی ئهستیره گهشه ، له باسی ووشی (کس) دا .
(۲) کۆناری پهروهردهو زانست ژماره (۷ ، ۸) سالی چوارم ۱۹۸۴ .
(۳) دیوانی (مهجوی) بیتی (س) چاپی دووم ۱۹۸۴ .

فهرههنگی زمانی عهده‌بیدا ، بهك واته ناگریته‌وه ، به‌لام هه‌ندیک له
نوسه‌ره‌کان به واتا خزمایه‌تی و که‌لک به‌خش و به‌رهم دهر و به هاواره‌وه
چوون و به پیره‌وه چوونی که‌وتوان و لی‌قه‌وملوانه‌وه ، به‌کاریان
هتیاوه ، وه‌کو له کوردیدا ده‌ووتریت : به خوا برا (چه‌تو که‌سه ته
گالته) واتا : هه‌رگیز دوا نا‌که‌ویت له به‌هاواره‌وه چوونی خزمه
لی‌قه‌وماوه‌کانیو ، به‌لام له زمانی عهده‌بیدا (الشخصیة) به واتا دهره‌پینی
له‌ش و دهرکه‌وتن و دیاربوویتی .

هه‌ردوو ووشه‌که له‌باتی ووشه‌ی^(٤) Personality

به کارده‌هتیریت ، که‌ه‌میش له ووشه‌یه‌کی لاتینی‌یه‌وه وه‌رگیراوه که
پینی ده‌ووتریت (برسونا - Persina) که واتا‌کی له کوردیدا
(پروپوش‌کردنه - القناع) ، ه‌میش له هه‌ردوو ووشه (پیر - سوناری
Per-sanare) یه‌وه وه‌رگیراوه ، واته له پینگه‌ی ده‌نگه‌وه ،
ه‌میش ده‌ه‌گریته‌وه بو سه‌رده‌می نه‌گریکی کۆن ، کاتیک که‌ه‌که‌ره‌کان
له سه‌ر شاتو ده‌یان نوانده‌وه ، بو‌ه‌وه‌ی سام و نیشانه زه‌قه‌کانی نه‌وه
یا‌له‌وانانه به‌رجاو خه‌ن ، که‌ه‌مان ده‌یان نواندن و له سه‌ر شاتو
لا‌سایی‌یان ده‌کردنه‌وه ، پرووی خۆیان ده‌پوشی هه‌ندنی له زانایان ده‌لین:
کاتیک ، نه‌وه نه‌که‌رانه (پروپوش)یان ده‌کرد ، نه‌ه‌گر دهم و چاویان
کونج کونج و شیاو بویه .

ه‌میش بو‌ه‌وه‌ی که‌ه‌ناشیرین و نا‌پینکی دهم و جاریان له بینه‌ران
بشاردایه‌ته‌وه به کورتی ده‌لین ه‌م ووشه‌یه‌ی وای لی‌هاتووه ، تینساکي

(٤) موسوعة علم النفس - اعداد أسعد زروقي - مراجعة د. عبدالله
عبدالدائم ط (١) ١٩٧٧ الناشر المؤسسة العربية للدراسة والنشر
- بيروت - لبنان .

پیتاسه‌ی که‌سیتی

هەندێك لە زاناكان ووتووایانە : کەسیتی بریتی بە لە توانای مەرووف
لە سەر کردەوێ کۆمەلایەتی .

لە پاستیدا زۆر لە زانایان هەولیان داوە کە سنوورێکی تەواو بۆ
نیشانەکانی واتای زاراوی (کەسیتی) دابێت ، دواى چەند هەول و
تەقەلایەکی زۆر چەند پیتاسە بە‌کیان (١) داواوە . بۆ کەسیتی ، ئەو
پیتاسەش کراوون بە چەند بە‌شیکەووە :

بە‌شیکیان گەرنکی داوە بە نیشانەکانی دیوی دەردەوێ لە‌شی
مەرووف ، جاویان لە نیشانە شاراوە نادیارەکانی دیوی ناو‌وێ لە‌شی
فوجاندووە ، ئەو پیتاسەش وە‌کوو ئەم پیتاسە :—

١ - دەروون زانیکی ئە‌مریکی دە‌گێت : کەسیتی بریتی بە لە‌ کۆی
ئەو گۆرچو گۆلێانەی کە تیئینیان دە‌کەن ، لە‌ پە‌ووشتە ئاشکە‌راکانی
مە‌رۆفدا بۆ ماو‌ە بە‌کی دووروو درێژ .

٢ - زانایەك کە ناوی شارمانە دە‌گێت کەسیتی بریتی بە لە‌ پە‌ووشتە
هە‌لبێزراوە‌کانی مە‌رۆفك .

۳ - زانابه کی دیکه ده لیت : کهستی برینی به له تین تیکردن و کاریتکردن له کهسانی دیکه .

بهنی دووه میان گرنگی داوه به نیشانه کانی دیوی ناووه وی لهنی مرؤف ، مه بهستان نیشانه نادیاوه کائن له بهر نهوه ووتوویه نی : کهستی شیوهی سروشنی دیوی ناووه وی لهنی مرؤفه ، واته : نهو مرؤفه کهستی داره که گیانی باکو و تپکی سوکو و شیوه به کی سروشنی هه به .

بهنی سیه میان گرنگی داوه به نرخی نهو کهسه له کومه لدا ، له بهر نهوه پیتاسه کی کهستی ده کات و ده لیت : مرؤفی کهستی دار نهو کهسه به که نرخی کومه ل ده زانیت ، مافه کانی نه ندانه کانی ده پارزویت ، پیوستی به کانی سه رشانی ده پارزویت و جیه جیان ده کات ، به شیوه به کی پاسنی خوی له کومه لدا ده گونجنت .

بهنی جواره م : گرنگی ده دات به هه موو نیشانه کانی کهستی نیشانه ناشکه راکان و نیشانه شاراوه کانبش .

باشترین پیتاسه

له کاتبکدا که چاو ده خشین بهم پیتاسه دا ، نهوه مان بو درده که ویت که هچیان مه رجی باشترین پیتاسه کی کهستی یان جیدا نی به چونکه باشترین پیتاسه کی کهستی پیوسته ، نهو ناوه ختانه ی جیدا هه بیت .

۱ - به ککرتن : واته : کهستی مرؤف هه برینی نی به ، له هه بوونی نیشانه باشه کانی کهستی له مرؤفکدا ، بهشکو پیوسته نهو

نیشانانە ، ھەر وە کو ھەن دەیت بە کگرتن و پښکەوتن و گونجانديان لـ
نیواندا ھەیت .

۲ - دینامیکی : واتە : پیوسته ئه و نیشانانە ی که له مرقوفیکدا
ھەن ، له کاتی گەشە کردنیاندا ، تیکه لاو ین و شە لە قاوین و تیکه لە لچووین و
پەوانە قدار ین .

۳ - بەردەوامی : پیوسته ئه و نیشانانە تا پادە یە کی زۆر
بەردەوامی یان تیدا ھەیت ، تا پادە یە ک پۆشایی و یرتەوی یان تیدا
ھەیت ، وە کو : شیوی لەش و زیرە کی گشتی ، لێھان و ھەلکەوتن و
لیو شاندەو .

۴ - ھیوا : لە بەر ئەو ی بارە کانی لەشی مرقوف بە تەنھا بۆ کەستی
بەس ئی یە ، ھیوا و مەبەست و ئامانج و زیری ئه و مرقوفش بۆ باشترین
کەستی بوونیان مەرجه .

۵ - گونجاندن لە گەل ژینگەدا : ناییت لێرە دا پینەین لە پادە ی
تینی ھیزە ماددی یە کان و کومە لایەتی یە کانی ژینگە ھەر وە کو چۆن ناییت
باز دەین بە سەر دروست بوون و دارشتنی کەستی لە جوار چنۆ یە کی
تایە تیدا ، چونکە ھەر وە کو مرقوف کار دە کاتە ژینگە ، ئاوە ھاش ژینگە
کار دە کاتە سەر مرقوف ، لە بەر ئەو یە کە کەستی ھەر ژینگە یە ک قالیکی
تایە تی و چنۆ یە کی تایە تی خۆ ی ھە یە ، ھەر لە بەر ئەو یە ، پۆزیکیان
لە گوندیک بووم ، کابرایە کی ئەفەندی بە فرمانی کۆ کردنەو ی باج
ھاتبوو ئه و گوندە ، دووای یە کتر ناسین چووین بۆ ین سێھەری ئه و داروو
درەختانە ی کە نزیك بوون لە گوندە کەو ، پښکەوت و ابوو ، بە لای کانی
ژاندا تیە پین ، ھەر ئەو نەم زانی ھەرچی کیزۆلە ی سەر کانی کە

هه بوون ده ستبان کرده ییکه نین به نه فندی و ووتیان ئای ئای نهو پیاوه
سه ری پروونه به سه ری پروونی ده سوپتهوه .

کاکه ی نه فندی ووتی خو من وام زانی هیچم نه هیشته و نه وه
پروم داوه له سه رو قزه کهم و جوان جوان شانم کردوه !

۶ - جیاوازی که سیتی هه ر که سهو ، تاییکی تاییه تی هه به
تییکی تاییه تی خوی هه به ، به جوریک ناییین دوو کهس له یه ک بچن ،
نهم جیاوازی به که بنچینه به کی راستی به له دروست بوونی واتای
که سیتدا .

نهمجا ، نهو پیتاسه به ی که نهو شش مه رجه ی تیدا هه بیت نهم
پیتاسه به به که باسی ده که نین :

که سیتی بریتی به : لهو نیشانه لهشی و زیری و کومه لایه تی و
سۆزی به ، هه لپزارد ، بوخته ، باشه ، زور خایه نه دیناییکی یانه ی ، بو
مرؤف دروست ده بیت و یارمه تی ده دات له سه سه ر باشترین و ریک و
پیکترین و هه لپزارد مه ترین گونجاندن ، له گه ئ نهو زینگه به ی که تیدا
ده زی ، تیر نهو زینگه به ی ماددی بیت ، یان کومه لایه تی بیت .

هۆکانی دروست بوونی نهم نیشانهش ، زینگه ی مرؤف ، و نهو
توانا ز لپهاته به که له بو ماوه وه بۆمان ماوه ته وه ، یان له هه ردوکیانه وه
بۆمان دروست ده بیت :

له م پیتاسه به دا دوو خالی زور گرنگمان بو درده که ویت

۱ - که سیتی به که به که که به ویت لپی بکوئته وه ، ده بیت .

وه کو ریکخراییکی به کپارچه ی گشتی (گشتالت) ته ماشای

بکهیت ، چونکه پارچه کانی له یه کابنه وه .

۲ - نه گهر هات و شته لی پارچه کانت کرد ، ینوسته مه بهست
دازه بن و پیز کردنی بیت ، بو لیکولنه وهی ، بهس .

۳ - ینوسته نه وهت له پتس جاو بیت ، که گهر دیله کانی که سیتی
به شتویه کی بهرده وام به ناویه کدا تیک سمر اوون و تیکه له چوون

نیشانه کانی که سیتی

له پاستیدا نهو زانایه نهی که به شونین واتایه کی پر به بالای
که سیتیدا که پاوون نوونی گیرمه و کیشه به کی زور بوون ، له گهل
نهو شدا ، نه جاش به ناماجی خویان نه که یشتوون ، به هه ناسه ساردی
که پراونه تهوه .

چونکه بزیان دهه که وتوووه که هه وه کو چون که سیتی له که سیکه وه
ده کو پیت بۆ که سیکه دیکه و جیاوازی له نیوانیاندا هه به ، تاوه هه سانی
خه لکی جیاوازن ، یان هه کو مه له و که سانی هه ناوچه به ک ، جیاوازن
له هه لباردنن نیشانه کانی که سیتیدا ، نه مجا له بهر نهوه هه ندیک کهس :-
مرونی ساماندارو و پوخته و په رداخیان به لاوه به که سیتی به ، هه وه کو
پیره میرد ده لیت :

هیچ کهس مالی خزی به کهس نه داوه
که جی ناموشوی ده وله مه ند باوه

هه وه کو چون هتده خه سوبه ک ، زاوای ده وله مه ندی به لاوه به
که سیتی به به لام کابرایه کی دیکه ده لیت
مرونی که سیتی دار نهو که سه به که پرووخوش و دل خوش و دم
به یکه نین و خه نده به .

ههروهه ها ته گه ر بێتوو لهو کهسانه بېرسين که له ژيانى پۆزانه ماندا
 نووشيان دهبين ، واتای مرقفې به کهستى کامهيه ؟ ههيانه •
 ده ئين مرقفې به کهستى نهو کهسهيه که نازاو به جهرگوو
 جواميره ، ههشيانه •

ده ئين وانى به به لکو مرقفې به کهستى ، نهو کهسهيه که
 مروو موچهو بێ دهنگ و کم قسهيه ، ههروهه ها ته گه ر بېتوو بېرسين هه
 به کهو جوړه وه لانيکمان ده ده نه وه نه مه چهند نموونهيه کى دیکهيه لهو
 وه لامانه :

مرقفې به کهستى نهو کهسهيه که پاست گۆو راست کرده وه بهو
 ههست به لى بېرسينه وه ده کات و دلسوزه بۆ فه زمانه کانى خۆى •
 مرقفې به کهستى نهو کهسهيه که باوه پى به مخۆى ههيهو مرقفېکى
 لى ها تووى به هه ره داره •

— مرقفې به کهستى نهو به پروى خۆشه و ئىسکى سوو کهو ، خو ئى
 گه رمه و بالآى به رزه •

— مرقفې به کهستى نهو کهسهيه که په نگه کانى نهو جلانهى که له
 بهرى ده کات له گه ل به کدا گونجاون و پێکن

— مرقفې به کهستى نهو کهسهيه جرت و فرتى زۆره و له کاتى
 نه نجامدانى کاره کانيدا به لهى زۆر ده کات و هه لهى زۆره •

— مرقفې به کهستى نهو کهسهيه که له به له بان و دم هه راش و زۆر
 بێتى و زوبان لووس و چهنه بازه •

— مرقفې به کهستى نهو کهسهيه که گاله چى بهو ، نو که بازه و ،
 هه له خه نهو بهم و بهو پاده بو ئىريت •

— مروڤى به كەستى ئەو كەسە يە كۈنۈۋ . پەسەنەۋ لە بىنەمالە يە كى
گەرۋە بەناۋبانگە ، يان بە ئاين پەرۋەرى ، يان بە ئازابى ، يان
زانابى ، ناۋى دەرگىدوۋ .

— مروڤى به كەستى ئەو كەسە يە كە زۆر زىرەكۋ بىلەت و
ووربايە •

— بە داخەۋ دەلىم زۆر كەس ھەن ئەو كەسانە بە كەستى دار
دادەنن كە خۇبەرست و زيان بەختى و خرابى ، ئەو كەسانەى كە
لە پىنگەى كەشتى بە . ئاپاچە كانيان ، نىرخ و بەھاي خۇيان لە ناۋ
كۆمەلدا كەم دە كەنەۋ پلەى كۆمەلەپەتى . خۇيان غۇم بىكەنەۋ
ھىچ نەرىت و پەرۋەشتى كۆمەلەپەتى بەسە ، بە چاۋىكى گىرگىك
تەماشى ناكەن ، بە سەر شامى ئەم و ئەودا تىدەپەن وا دىزانى بەرز
دەنەسەۋ •

— ھەرمەۋ ھاھەندىك كەس ھەن چەندىك . پۇشنىرى و خۇندەۋارىان
زىاد دە كات ئەۋەندە زىاتر ئاسزى زىرىيان تەنگى و تەنگى دەپتەۋە
دەيان بىنن دۋاى ئەو خۇندەۋارى و پۇشنىرى يەى كە دەى چەزىن ،
ئەمجا دە كەۋنە تىرە گەرتى و تايەفە گەرتى و ھۆزبازى ، بە
جۆرىكى وا كە باۋوباپىرە نەخۇندەۋارە كانيان نەيان كىردوۋ .

بەلى ئەمان ئەگەر مەبەستان خىزمەت بىت و بىتن ناتۋان
گەلەكەمان بە شىۋە يە كى گىشتى خىزمەت بىكەن ، ئەۋە قەيناكە ،
بەلام ئەۋ مەبەستەيان نى يە بەلكو ئەۋ ھۆزە گەرى بە لە دەرۋوشتىكەۋە
ھەلدە قۇتت ، كە وا ھەست دە كات باۋوباپىرىان بۆيان نەلۋاۋە
پىيان نەكراۋە يان (تەقل) يان بىنەشكۋە ئەم تايەفە گەرى يە
بىكەن ، ئەمەش لەباتى ئەۋەى كە ئەۋ مروڤە خۇندەۋارانە لە

تاسۆیه کی زیری فراواندا بژین ، به جاوینکی فراوان و نه ته و می خزمه تی گه لی کوردمان بکه ن ، نهك همیشه ووزمی به هبزی خۆیان له نه خشه کیشان و پێگه دۆزینه وه دا ، به ینی باوه پێنکی تهسك و تهنگه بهر خه رج که ن ، له بانی ته و می که بیر له ئامانج و پیش خستی گه لی کوردمان بکه نه وه ، به شینوه به کی تایبه تی له کوردستانی غیرافدا .

- دووباره به داخه وه ده لیم هه ندیک کس وا ده زاتن که می تی باشی لای نه و که سانه به که له خووپه ووشتیاندا ، پاپان و ، له بیرو و باوه پیا ندا حول حولین و له هه موو هه ئسان و دانیشتیکیاندا ناپێکن ، نه و که سانه نازاتن که هه موو مرقفیک به په ووشتی پێک و جوان ، به به زه بی و دلسوزی و به وێژدان ، سه رده که وێت ، و هه موو نه ته وه به که نه گه ر نه ندانه گانی خووپه ووشتی جوان نه که ن سه رناکه وون و نه ته وه که یان سه رناخه ن و له ینو نه ته وه کاندایووی سپی ئا که ن .

نزمترین و بهرذترین نیشانه‌گانی که‌سیتی :

له‌بهر ئه‌وه‌ی ته‌ن‌ها نیشانه‌یه‌ك له نیشانه‌گانی که‌سیتی ، که‌سیتی م‌رؤف ، له ن‌بو کومه‌لدا به‌ناوبانگ ناکات و ده‌ری ناخات ، به‌لکو چه‌ند نیشانه‌و سیفه‌ت‌کی ت‌یک‌رای ئه‌و که‌سیتی‌یه به‌رز ده‌که‌نه‌وه‌و ده‌نگی ی‌ئ به‌یدا ده‌که‌ن ، هه‌رچه‌ند ته‌ن‌ها نیشانه‌یه‌کیان هه‌ل‌ده‌که‌و‌یت و له‌وانی د‌یه‌که ئاشک‌رات‌رو د‌یاری تر ده‌ب‌یت ، ئه‌م‌جا له‌بهر ئه‌وه ل‌یره‌دا د‌ین به‌رزترین و نزم‌ترین ب‌له‌ی ئه‌و نیشانه‌ه ، له‌که‌شه‌و دروست‌بوونی که‌سیتی‌دا د‌یاری ده‌که‌ین و پ‌ویان ده‌که‌ینه‌وه :

١ - له‌ش‌ولار :

ت‌یه کات‌ب‌ك له دووره‌وه ، چاومان به‌که‌س‌یکی له‌ش‌گ‌وره‌ی ، بال‌ابه‌رزی ، به‌سه‌روس‌یما ، ده‌که‌و‌یت ، یه‌که‌سه‌ر س‌رنج‌مان ب‌ۆ‌لای خ‌ۆ‌ی پ‌اده‌ک‌یش‌ن‌یت ، به‌لام ئه‌م سه‌رنج پ‌اک‌یشانه ، هه‌ند‌یک جار ئه‌وه‌نده ب‌ه ده‌کات تا ده‌که‌ینه خ‌زمه‌تی و فه‌ی له‌گه‌ل ده‌که‌ین ، ئه‌و کاته‌یان به‌زمانی شیرینی و و‌وته‌ی خ‌ۆ‌ش سام و ر‌یزه‌که‌ی خ‌ۆ‌یمان به‌سه‌ردا ده‌سه‌پ‌یت ، یان ئه‌م که‌سه‌یه‌زدان ، زو‌بان‌یکی شیرین و ده‌م‌یکی له‌بارو ، و تو‌و‌یز‌یکی پ‌ه‌وانی ی‌ئ نه‌داوه ئه‌و کاته وه‌کو مه‌نجه‌ل‌یک ئاوی سارد‌مان ب‌کر‌یت به‌سه‌ردا له‌ش‌ۆ‌نی خ‌ۆ‌مان سارد ده‌ب‌نه‌وه‌و پ‌ای به‌که‌سمان ده‌گ‌وپ‌یت ، هه‌ر وه‌کو‌و گ‌ۆ‌رانی به‌گ‌ورد‌ی به‌که‌ده‌ل‌یت :

له گوئی بانی هاته خوار دوور کوزه ی نزیك خمار

نهمجا تيمه ده توابن بلین : لهش گه وړه بالای بهرزو سهرووسیمای
مرویش به ترمترین پلهی کهستی داده نریت ، نه گهر نیشانهی
هه لکه وتوویی دیکه لهو مروغه دا ، بهدی نه کریت .

بۆ سهملاندنی نهم پاستی به لهم جوړه ههلوستانه دا ، بۆ پیار
ووتراوه :

(میرد به کیشانه نی به) ، واته کهستی پیار به لهش گه وړه یی و
بالای بهرز نی به ، وه بۆ نافرمتش ووتراوه (ژپړیش بجوکه و نرخنی له
زیو گراتره) ، هه وړه ها له ده وړه بهری جهنگی دووهمی جیهاندا ،
کاتیک که تخهنگی پر نه و که ونه کوردستانه وه ، برهونکی زوری پهیدا
کرد ، پشتیکي پاستی هه بوو ، له دووړه وه نیشانهی به باشی ده پیکا ،
په نندیکي تر داهات ، بۆ نافرمتی کورته بالاو ده یان ووت : (پر نه ویش
کورته) . وه نه گهر بینه سهر جوان و پوخسارو قهشهنگی ، نهامیش له
دروست بوونی که سیتیدا به سیفتهی بناغهبی دانانرین . بۆ نمونه : زور
نافرمت ده بینن که زور جوانیش نین ، له گه ل نه و شدا زور له
پیشترنو به که سیتی ترن لهو نافرمتانهی که زور جوانو به جوانی
به کاتیان ده نازن ، نهمهش له زور سه بارمدا وه گوو پیشوازی کردنی
میوان واریفت کردن ، یان له مهیدانگهی (نواندن) دا له سهر تهختهی
شانو ، به دهرده که ویت .

۲ - جلو بهرگ

هه رچهند شاعری به ناوبانگ پیرمیرد ده لیت :

نیکرامی فقیر به نان و دویه له هه مو لایه (کهوا بخویه)

بەلەم دەتوانىن بۆلىن : جىلو بەرگىش نىزمىنى نىشانى پىلەي
 كەستىيە ، بەلكىم وەكۆل بىرۋانامەي مەلەندى نەھىتى تەخۋىندەۋارى
 واىە ، لە چاۋ نىشانەكانى دىكەدا ، ھەر لەبەر ئەۋەشە كاتىك
 دىمەنى مۇۋە ناۋدارە كەستىي دارەكان ، دىتەۋە يادمان يان بە خەيال
 دەيان ھىننەۋە يىش چاۋمان ھەرگىز ناپرسىن ، ئايە تۆ بىلەي جىلى چۆنيان
 لەبەر كىرەيت ؟ شىۋەي جىلو بەرگەكانيان چۆن بوۋىت ؟ بۇ نىۋونە :
 كەستىيە ناۋدارەكەي سىلاھەدىنى ئەيۋىي بە جىلو بەرگە پاشايانەكەيەۋە
 ۋەنەۋو ، بەلكىم بە بەچالاكىۋ ئازايەتى ۋە جەرگىۋ پىر زىرىۋ
 دادبەرۋەرىكەيەۋە بوۋە ، كاتىك كە پاشاي كۆرۋ ناپلىۋ ھىلەر بىس
 دەكرىن كەس ناپرسىت چىيان لەبەر كىرەۋوۋە شىۋەي جىلەكانيان چۆن
 بوۋە پەنگۋ بىرپەنەكانيان چۆن چۆنى بوۋە ، چۈنكە ئەۋان ئەۋەپەي
 پىلەي كەستىيە يان بىرپە ، بەلەم جىلى جانۋ پىكۋ پىكۋ بە پاستى
 پىۋىستە بۇ كەستىي ئافرىت ، زۆر پىۋىستە بۇ (كەنچىكىكى) بە كەستىي
 چۈنكە جىلى جانۋ بەشىكى سەرەكىيە ۋە نىشانەي پىكۋ پىكىيە لە
 ئافرىتاند ، بەتايەتى جىلى كوردى رەسەن كە دەپىن چ جىۋە
 كەستىيەكى رەسەن دەداتە ئەۋ ئافرىتاندەي لەبەرى دەكەن ، لە كاتى
 گەشت سەيرانا ، ھەر لەبەر ئەۋەپە كە (شكىر) ۋونوۋەتى :

جىلو بەرگ مۇۋە دروست دەكات ، واتا : تىن ۋە كار . لە
 كەستىيەكەي دەكات ۋە بە زى دەكاتەۋە بىرى دەروۋنى ۋە ھەلچۈنپىش
 دەگۆرپىت ، بىشتىن بەلگەش بۇ ئەم پاستىيە ئەۋەپە كە تىمە بىر لە
 خۇۋان دەكەنەۋە شەرم دەمان گرەت ، ئەگەر جىلىكى شەرى يىنازى
 چىلكن لەبەر كەين ، بەلەم شانازى بە خۇۋانەۋە دەكەين كە جىلىكى
 خاۋىن ۋە پاكۋ تەمىز لەبەر دەكەين .

ھەروەھا ئەگەر بىت و وورد يەنە ھە قوتايىنەنى كە لە پۇژانى
 سەيراندا لە ھىندە سەبارەت كەدا جلى كوردى لەبەر دەكەن پانكوچۇغەي
 مەرمەز دەبۇشن و پشەتۇينى پەنى سادە يان پەنى گولگولنى لە سەر
 دەبەستن ، جۇن كەستى ئەو لاوانە دەگۇپەيت ؟ ھەر دەئەيت : ئەو
 قوتايى يانە نين كە لە زوورى خويندەدا گۇيت لى پادە گرن و لەبارەي
 وانەكانەو . گەتو و گوت لەگەل دەكەن . ھەروەھا ئەو كىزۇلانەي كە
 كاتيك جلى مۇدە دەگۇپەن بە جلى كوردى پەنگلو پەنگ بە دوگمەو
 دولاب و كەمەرەو زنجير دەيان پازىنەو ، جۇن تين دەكانە سەر
 كەستى يان و دەيان گۇپەيت ؟ بەلگەيەكى تريس بۇ ئەوئەي كە جلوبەرگ
 بارى دەروونى مەرف دەگۇپەيت و كار دەكانە سەر پەوشنى ، ئەو
 كەسانەيە كە جارجار بۇ بازىرگانی يان بۇ گەشت پوو دەكەنە شارە
 گەورەكان ، يان دەچنە دەنەوئەي عىراق ، دەينين جەلەكانيان دەگۇپەن و
 جلى چاكەت و بانئۆل دەبۇشن ، ئەگەر بىت و نووشنى يەكەتيان بىت و
 يەنە ھاوپەتيان لە گەپىنكەدا يان لە فرۆكەيەكەدا ، دەينيت ئەو جلوبەرگە
 چەندىك كارى كەردۆتە سەر كەردەو پەووشتيان ، ھەلسان و دانىشتينان .
 بەلام ھەروەكو لە سەرەتاو ووتمان جلوبەرگ نەنھا خەوى
 بەس نەيە ، بۇ دروست بوونى كەستى يەكى باش ، بەلكو ھەر لە خۇيدا
 سيفەتەكى بناغەيى نەيە ، چونكە زۆر كەس ھەن گويش بە جلوبەرگىش
 نادەن و لەگەل ئەوئەدا كە دىنە مەيدانى چالاكى و خۇدەرخستەو ،
 كەم كەس دەتوانيت تۆزى قوليان بشكىتت .

۳ - زىرەكى

زىرەكى بە لاى زۆر (۷) ترين كەسەو ھاوواتەنى (ترادف) ووشەي

(۷) اصول علم النفس : دكتور : احمد عزت راجع ص ۳۴۱ .

(ووریایی) به که بریتی به له‌وی مرقف ووریای نهو کارانه و کارآسانه دمیت له ده‌وروبه‌ری پروو دده‌دن ، هه‌روه‌ها به واتای (زرنگی) شی به‌کار ده‌هت‌زیت ، و به واتای کارامه‌یی و کرده‌وه کردنی پلک و خۆ قوتار کردن ، له‌ت‌نگ‌وو چه‌له‌مه‌شی به‌کار ده‌هت‌زیت •

به‌لام زیره‌کی به لای دهر وون زانه‌کانه‌وه به واتا : زوو یتکه‌یشتو و داهیتان و هه‌له‌نگاندن و توانا له سه‌ر ئاراسته‌کردنی بیر کردنه‌وه به بو ئافارینکی دیاری کراو . به پاستی زیره‌کی به چهنده‌ها پیناسه‌ناستراوه ، به‌لام لیره‌دا مه‌به‌ستی یمه‌ نه‌وه نی به ، به‌لکو مه‌به‌ستی یمه‌ نه‌وه به که بلین : یمه‌ و ده‌زاین زیره‌کی هه‌وو شیکه‌ له زبانی مروف‌داو ده‌بیشه‌هوی سه‌رکه‌وتی و ده‌بیکاته‌خاوه‌ن که‌ستی به‌کی ناودار به‌لام زانایان و ناڵین ، به‌لکو ده‌لین : هه‌رچه‌ند زیره‌کی سیفه‌ی‌تکی بناغه‌یی به بو دروست‌بوونی که‌ستی مروف به‌لام به‌ته‌نها نا‌بیشه‌هوی سه‌رکه‌وتی ، به‌لکو پینوسته‌ نه‌وه که‌سه‌ زوو له‌ سیفاته‌کانی که‌ی تیدا هه‌یت .

زۆر له دەروون زانەکان (۸) دەلێن : زۆریەى مرۆفە ناودارەکان بە زیرەکی و زۆرزانی سەرئەهەڵە و تەوێن ، بەلێکو دەربەدەری و کەسایەتی و نەبوونی ، بەهەری بێ بەیدا کردوون و بۆ سەرکەوتن پالێ پێوە ناوون ، بەلێکو هەندیکیان وەکوو (مارگریت) پای وایە کە مرۆفی بلیست هەرگیز بە خاوەن کەستێ بەکەمی بەناوبانگی کۆمەڵایەتی نایبێت .

وا دياره نم زانايه لېږه شوو يه نې ، كرده ووه كاني مړوځي بليمنت
ناسايي نن ، لېږه شوو كه ساني ديكه به مړوځي لاگريان داده نن ،

(٨) علم النفس في الحياة العملية • تأليف د - بهارنوت - ترجمة الدكتور ابراهيم عبدالله محي ص ١٣٦

وہ کو کردہ وی ئو بلیمہ تہی کہ ہولنی چاگ کردنی باری
 کومہ لایہ تی ، یان پامیاری ، یان تابوری ، دمدن ، تمجا ئو بلیمہ تانہ
 لہ سہرہ تہی۔ زیانیانہ و خہ لکئی بہ شیت و ویت ناویان دہ بن ، بہ لکو
 زورہ یان تالہ زیاندا پرون پر مکی۔ جویان نانیان نہ خوار دووہ و
 بہرہ باران کراوون بہرہ باران کردنہ کی (پوسو) و ناشہ وایتی قانع و
 دہرہ دہری ہندیک لہ شاعرو زانا کوردہ کان ، بہ لگہ یہ کی ٹاشکران
 بو ئم پاشی یہ ، ہرچہ ند ئمہ بونی تیورہ کی ئدہلری لیوہ دیت ،
 بہ لام کہ کاتیک ئو بلیمہ تانہ توانیوانہ سہرکہ وون بہ سہر
 تہنگ وچہ لہ مہ کائی جی بہ جی کردنی بیرو باوہ پہ کانیاندا ، ئوسا کہ
 کہ پشی یان بہ نلو بانگ بووہ و میزوو بہ پیتی زہرین ناوی تومار کردوون
 ہرچہ ند ہندیکئی دیکہ لہ و بلیمہ تانہ دواى مردیان پہ پریوی
 پریوہ کانیان کراوہ ۔

ہرچی چوئیک زیرہ کی شہ پتہ ہوی دروست بوونی کہ پستی یہ کی
 کومہ لایہ تی ، بہ لام زیرہ کی لہ پاستیدا فہرہ بۆ مرؤف ، پروناکی بہ
 بہرہ یہ (بووم) و توانایہ ، بۆ ئو کومہ لہ کی تیدا دہزی ، بہ لکو بۆ
 کومہ لانی دیکہ شہ ۔

بہ لکی پاستہ زور جار ئو کہنہ ی کہ پنی دہ لین (کہ پستی یہ کی
 لاوازی ہدیہ)۔ زیرہ کیشہ چہ ند سیفاتیکئی بائی تریشی تیدا ہدیہ ،
 (ئو کہ پستی یہ لاوازی) ، لہ بہر ئوہ یہ ، کہ ناتوانیت ئو کارویارہ ی
 پنی سپر راوہ بہ تہ وای ہدیان سو پتیت ، چونکہ توانای قابل کردنی
 نی یہ ، یان ناتوانیت بیرو باوہ پری سخوی بہ خہ لکی بہ پتیت ، بہ لکی زیرہ کہ
 بہ لام ناتوانیت بہرہ و پرووی جہ ملورہ بوہ پت قسہ بکات و بدویت پاکانی
 سخوی بۆ تہ وآن پروون بکاتہ و ، چونکہ شہرمنہ ۔

جاری وا ھەيە ئەو مەرقە زىرە كى تىمكى قورسە ، چونسكە سەر پوخسارىكى ئاپىكى ھەيە ، يان مەرقىكى پووشكىن قەپەقە ، يان خۇش كەلىدە بە سكالايە يان توپە دەرگەرە و خۇنە گۆپە ، چونكە زىرە كى و كارامەيى (كەستى) بەرز ناكەنەو ، ئەگەر جەلەك نەيت پايان كىنىت و ئاراستە يان بىكات و لە شوئى خۇيدا يىسان گرىتەو جەلەك بىرى بە لە چەكەك يان كۆمەكەك لە سۆز پشود خۇگرتن و سووربون لە سەر بىروباوە .

ئەگەر لە ۵۰٪ سەرگەوتى مەرق مەگەپتەو بۇ زىرە كى ، ئەو لە ۵۰٪ كەى دىكەى دەگەپتەو بۇ جۆرى كەستى ئەو مەرقە ، يان دەگەپتەو بۇ پادەى خۇشەوئىتى ئەو مەرقە لە كۆمەكەدا ، ماناى واىە لەپال زىرە كىدا ، تىك سووكى تىك قورسە ، بە زانى ، ترستوكى ، يان شەرمى ، دىل نەرمى ، دىل پەقى سورى و بەردەوامى و كۆلەدان لە سەر بىروباوە ، لە ئەجامدانى ئىوئىتى بەگانى سەرئاندا ، يان بەردەلاى و پىشت گونى خىش ، ئەمانە ھەمويان دەور دەپىن لە سەرگەوتن و زىرە كەوتى كەستى مەرقەدا ، با ئەو مەرقەش زىرەك يىت ، لەمانە ھەمووئە بۇمان دەركەوت كە تەنھا زىرە كى بۇ سەرگەوتن بەس نى بە .

۴ - خۇش زەمانى

بەككى دىكە لە مەرجەكانى كەستى ، خۇش زەمانى بە بە پاستى زەمان پەوانى بەھرمەكى زۆر خۇشە بۇ مەرق ئىتر ئەو مەرقە ھەر كەمەك يىت و ھەر يىشە بەكى ھەيت ، ھەرچەندە زەمان پەوانى بۇ ھىندە يىشە دارىك بە مەرجىكى سەرەكى دا دەنرەت وەكو : پىاوانى ئاينى ، خوتە خوتەكان ، پارتىرەكان ، يىشەى مامۇستايى ، پىاوانى

پامباری ، سرکرده کان ، یان نیونه رانی گهل ، له کۆنگره کاندایه ، به لām
له گهل شه هموو گرنگی به شدا هشتا بو بهر سه ندنی کهستی مروف ،
ناوبانگ پهیدا کردنی و خو شه ویست بوون و رتیز پهیدا کردنی ، به
مهرجیکی سره کی دانانریت ، به لکو پله بهی نزمی هه به به گوێره ی
نیشانه بالاکانی دیکه ی کهستی .

لهم باره به وه دوو پاستی هه ن بپوسته نیمه چاویان لی نه قوچین ،
په که میان : نه وه به هه ر په کیک له تیه له قسه کردندا له وانی دیکه
جایه ، چونکه هه مانه دهنگی په وانه ، هه شمانه دهنگی زولاله ،
هه شمانه دهنگی گپه ، هه مانه دهنگی به رزه و هه شمانه دهنگی نزمه ،
هه مانه منگه و به لوت قسه ده کات هه شمانه پته بزونه کان زیاد له
پووست درتیز ده کاته وه ، هه روه کو چون هه ندیکمان قسه ده نگلمیت و
هه ندیک له پته کان قووت ده دات ، یان کۆنایی هتیه ووشه به کی
پته کان ده پوت .

هه ندیکمان له کاتی قسه کردندا له شوینی خۆیدا دهنگ به رز
ناکه به وه له کاتی خۆیدا دهنگ نزم ناکه به وه ، له شوینی پووستدا
توپه نابین و له شوینی پیکه نیندا پیناکه نین ، شهم جیاوازی به که له
تواناندا هه به ، تین ده کاته هه ر که تیمان و که تیمان جیاوازی
ده کات ، له بهر نه وه پووسته تا ده توانین خۆمان له هه ر پیک و پیک
قسه کردن پائین ، پته کانی ووشه ی پته کان ، له کاتی قسه کردندا
به پاشی ده نگه کانیان ناشکراو سایه بکه ن ، بو نه وه ی هه ر که وتووین له
ژیانی کۆمه لایه تیماندا ، وه کو نه پشینان ووتویه (به قسه ی خۆش مار
له کون دپته ده روه) به لām نابیت نه ووش له بیر بکه ن که شیرین
گوفتاری و زویان له باری و ووتسه په وانیش ، پووستیان به هه لزاردنی

باشترین ووشو پیکترین پیز کردن ههیه .

دووهمیان : نهوهمیه که کم قه کردنیش وه کو (فنهیم دهنگه)
هههچهند زور فانهواوی مروف دهمشارتیموه بهلام نهگهر مروفیک بیهوینت
کهسیتی خوی له وتوویزدا دیاری بکات ، نهو ییوینتی به زمانیکه
تهپوو دهمو لیویکی پاراوو شارهزاییهکی زور ههیه .

له لایهکی دیکهوه ییوسته شهوه بزاین که زور بلتیو
جهنهبازی و گالتهی زور کردن ، نهمانه جینگهی زمان پهوانی ناگرنهوه ،
چونکه که له سنور دهرچوون کهسیتی نهو مروفه کم دهکهنهوه
پیزو سامی ناهیلن ، لهبرکردنهوهو داهیتان و جاتوتی برین دووپی
دهخهنهوهو دهیخهلافتین .

۵ - دلپاکي :

زور کمس ههه مروفی دلپاک و سینهساف به کهسیتی دار
دادهنهه ، هههچهند سیفتهی کینه بهری و رقگرتن له کهسانی دیکه
زارکشان و ههه نهکردن به بهرژهوهندی گشتی و تابهینی کهسانی دیکه
یش خواردنهوهی زور ، چهند سیفات و نیشانهیهکی زیان بهخشن و خرابن
مروف سولک و پسواو نابوت دهکهن ، لهیش چاوی کهسانی دیکه نرمی
دهکهنهوه تووشی چهندهها نهخوشی لهشی و دهروونی دهکهن ، لهگهل
نهمانهشدا دهروونزانی ، سیفتهی (دلپاکي) یش به نیشانهیهکی بناغهی
دانهناوه بۆ دروست بوونی کهسیتییهکی باش ، چونکه چهندهها مروفی
دلپاک دهبینن که چهندهها مروفی پیسو و چهپهل و زیان بهخشن له
سایهیاندا دهحسیتنهوه بهردهوامن له سهه خراپه ، ههروه کو ماروو
دوویشک به کهسانی ترهوه ددهن ، یان بابلین وهکو سهکی

(نهن گر) كهانی باك ده گهزن وه كو شاعیری به ناوبانگی كورد
پیره میرد ده لیت :

ساف دهر وون داری دهستی به دگاره
بۆیه شهردار باوه لهم شاره
ههروه ها له شیعیریکی تر دا ده لیت :
ئهو بیاوه گهوهی كه خوش باومه
به دهست خه لگهوه مینکوتی ساومه

بێجگه لهو نیشانانه چهند نیشانه یه کی تریش هه ن كه یله ی نزیان
بو داده نریت له دروست بوونی گهستی مرۆفدا ، نه وانیش وه كو
لهش ساغی یه کی باش و پۆشنیری یه کی بهرز ، وا دهرده كه ویت له بهر
ئهوه یه چهند زانا یه ك واتای پۆشنیری یان به كرده وهی جوان و په ووشتی
پێك و خوی په سند لێكدا وه ته وه ، نه وهك به واتا نووسین و خویندنه وه .

نیشانه بالاکانی کهستی مروّ

له لایه کی دیکه وه جهند نیشانه و سېفه ټکی بنجینه یی هه ن بۆ دارستن و هه لّ جین و دروسېوونی کهستی ، بونیان پوښته ، جیکه به کی گرنک و پله به کی سه ره کی ده گرنه وه له پهره سندن و گشه کردنی کهستی مروّ فدا ، نه وانهش وه کو : ئهم نیشانه : خوڼه پهرستی ، پر ته وی جالاکي ، زیره کی ، وه فاداری ، دلّ فراوانی ، لیها تووی ، لیوه شاولی ، تواناداری ، جیهان دیمه یی ، کارامه یی ، شاره زایی ، بی فیزی دلّ وژی ، ووره به رزی پاک و تمیزی ، له خو و له هاورچی و له ناسیو پازی ، هه و لدان ، کو لّ ددان خو و په ووشتی باش و جوان ، نامانچ و هیواداری ، داد په روه وی ، پاست پیژی ئه و که سه پشت به خو به ست بیت ، هه ست به لّی برسینه وه بکات ، به ویزدانی ، باوه پی هه بیت به و هیوا و نامانچانه یی که بۆ خو ی هه لّی بزار دوون ، هه ستی کومه لایه نی هه بیت .

ئېستا تۆزیک به ددژی باسی هه ندیک لهم نیشانه بالایانه ده که یی:

۱ - هه ستی کومه لایه نی

نیشانه به کی بالای کهستی به هتزه ، هه مر مروّ فک هه ستی کومه لایه نی هه بیت ، ده ټپه کهستی به کی ئانکرا و دیاره

ئەو كەسانەى كە ھەسنى كۆمەلەيتيان تېدا بەھىزە ، دەيان يېنىن زۆر سەر كەوتوون ، گەشتونەتە بەرزترىن پەلى كۆمەلەيتى لە گەل ئەو ھەشدا زۆر لەم كەسانە پەلى زانىارىيان و پەلى زىرە كېشيان تزمەو بەرز نى پە . واتاى ھەستى كۆمەلەيتى لە مەزۇندا ئەو پە كە ئەو مەزۇفە ، داناو لېزانە ، پەوشت و كەدەو پەلەك و جوانە ، ووتەى شىرىن و قەزانە ، ئەم جۆرە كەسانە يەزدانى گەورە ، تاناو بوپەكى وای داوە يېئان ، كە دەچنە ناو كۆمەلەيتىكەو ، يان دانشتىكەو دەزانن چۆن قە دەكەن . كەى قە دەكەن ، كەى گوئ دەگرن ، كەى بەپوى خەلكەو پەدەكنن ، كەى پاپاندا ھەلەدە كالن ، كەى قەى پەق دەكەن ، كەى توپە دەبن و كەى پرويان خۆش دەكەن ، كەى بە بەزەبى دەبن و ، كەى بې بەزەبى دەبن .

ھەروەھا دەتوانن كە چۆن دەچنە قوولایى دەروونى ئەو كەسانەو كە وتووئۇيان لە گەل دەكەن ، بۆ ئەو كە بە پەكدا نەتەقەو ، لە قەى پەكتر ھەلەنە بەزەنەو . ئەمجا بۆمان ھەپە كە لېرەدا پېرسىن ئەو كەسانە ، ئەم تانا بەھىزەيان چۆن پەيدا كەردو .
 لە وەلامدا دەلېن ھەستى كۆمەلەيتىش بىرىتى پە لەو كە ئەو كەسە لە ناو جەرگەى كۆمەلەو پەروەردە بوو و گەشەى كەردو و ھەلقو لاو و دروست بوو و بې گەشتو و گونجاو و ناساوى دۆستو يېئەنى پەيدا كەردو .

بە كوردى دەلېن : لە گەلەو پۆلەى گەلە .

ئەو كەسانەى كە ھەسنى كۆمەلەيتيان تېدا بەھىزە ، دەتوانن بە ئاستەرىن پەيگەو ، بە ئاساىى تەرىن شىو ، بە بى شەرم و شكۆ ، بە بى ئەو كە ھەست بە ئاوارەبى و نامۆبى بكن ، لە گەل كەسانى دېكەدا

بگویند ، بیان ناسن و بیان ناسن ، یه کریان خوش بویت ، هۆگری
یه کتر بن ، پوو له یه ککه نو یارمه تی یه ک بدن .

به پاستی ئهم دهستکه وتوو ئهم به هره به خوا به هینه که مینکی
نه داوه ، بۆ نمونه :

لهو که سانه دا ناییتیه وه که تووشی نه خووشی (گرنی که سه ری)
بوون ، یان لهو که سانه دا ناییتیه وه که خۆیان له هه موو که س به
که ورتوو رهمه ترو خانه داترو نه زادترو هه لکه وتوو تر داده نین .

ههروه ها لهو پۆشیرانه دا به دی ناگریت که تازه ده که پینه وه بۆ
هۆزه گه ری و ، تیره گه ری ، له باتی نیشتان بهروه ری و نه ته وه بهروه ری ،
یان ئهم به هره به لای ئه وه که سانه ناگیرسته وه که خۆیان له هه موو که سی
به زیره کترو بلیمه ترو لیزاترو ووریا ترو چوست و چالاکترو ده نین ،
به ده ووری خۆیاندا ده سوپینه وه و په و ده رناکه ن بۆ ناو جه ماوه ، به لکه
له چوارچینه وه کی ته سک و تاریکدا ده زین ، هه وه کو قوتی بن
داره که ، هه میشه قوزین و که نار ده گرن .

۲ - خۆنه په رستی

کارێکی پوون و ئاشکرایه ، که خۆبه رستی به سیفه تیکێ بیزراوی
مرۆف داده نریت ، به لām خۆنه به رستی به نیشانه به کی بالای که سیستی
مرۆف داده نریت ، چونکه ئهم نیشانه به له هه ر که سیکدا هه بیت ،
ئوه واتای وایه هه ست به لای برسنیه وه ده کات ، ده ست گیرۆده نی و گیانی
یارمه تی و گیانی هه ره وه زی تیدا هه به ، مرۆفکی به ویزدانه .

به پاستی خۆ نه به رستی یه کیکه لهو نیشانه بالایانه کی که سیستی
مرۆف به رز ده که نه وه ناویانگی بۆ پهیدا ده که ن و خوشه وستی ده که ن،

نیشانه

چونکه تم نیشانه دزی خو به رستی و جرو و کی و بوله کیتی به ، دزی
گوشه گری و دووره به ریزی و که نار گرتنه .

با بزاین بنجینهی بهرزی ئم سیفته له سه ر چی بنجی داکوتاه ؟
 بنجینهی خۆنه بهرستی له سه ر به هیزترین و پاکرین و شیربترین
 بنجینه په گی داکوتاه ئه ویش سۆزی خۆشه وستی و گیاهی جا که کردو
 به خنبه ، به لام کام خۆشه وستی ؟ خۆشه وستی مندال ، خۆشه وستی
 هاوسه رو خزان ، خۆشه وستی هاوړی و دهرو و دراوسی ؟

ټيمه ده زانين كه خټو پرستي سيفه ټيكي منډالانه به ، واته هم
سيفه ته له تمه مني منډالدا زور به هيزه ، كاتيك كه منډال چاو ده پر ټيمه
نو شانه ي نه نه ايتويستي به كاشي جي به جتي ده كاتو بهس ، به لام منډال
كه بهر بهر به كوره بو ، بهر بهر خټو پرستي به كاشي كهم ده پټه وه
لاواز ده پټه وه گور پټ به خټونه پرستي .

با بزاین له چ قواعتک له قواعة کانی تمه نی مروف ، نیشانی
خونه برستن دست به گشته کردن ده کات ؟

به پاستی سه‌ره‌تای گه‌شه کردنی خۆنه‌به‌رستن له نيزيك سه‌ره‌تای ته‌مه‌نی لاوی به‌وه له قوئاغی هه‌رزه‌کاری به‌وه ده‌ست بچ ده‌کات و بناغه‌ی نهم گه‌شه کردنه‌ش ، سه‌ره‌تای خۆشه‌وێستی توخمی به ، چونکه منداڵ له سه‌ره‌تای زیا‌تیوه خۆبه‌رسته ، به‌لام که وورده وورده گه‌وره بوو بیکه‌لاوی کۆمه‌لی کرد بیری له هاوسه‌ر بوون کرده‌وه ، واته بیری له ژن هێتان کرده‌وه ، نه‌گه‌ر کوپ بوو ، بیری له شوو کردن کرده‌وه ، نه‌گه‌ر کچ بوو ، نه‌و کاته له خۆبه‌رستی به‌وه باز ده‌دات ده‌کوپیت بۆ خونه‌به‌رستی .

ھەندىك لى زاناكان دەلئىن مۇۋ كە تەمەنى گەيىشتە نىزىكە
(۲۰)مىست سالان ، خۇى دەپنۇرت و گرنكى بە خۇى دەدات و پوخسارو
قەلەفتى خۇى جوان دەكات ، كردهو و پەقارى پىك و پىك دەكات ،
بۇ ئەوئە كە سەرنجى توخمى دىكە بۇ لای خۇى پاكىشەت ، لەمەو
بەرەبەرە خۇبەرستى يەكەى نامىت ، و كە زنى ھىتاو ، يان شووى
كردو مندالى بوو ئەو كاتە نىشانەى خۇنەبەرستى زىاتر پەرە دەستىت
دەگۇپىت ، تا وای لىدەت كە گەورە بوو نامىت .

ئەمە ئەو ئاگەيەت كە تەنھا خوشەوئىنى دلدارى يان پەيوەندى
توخمى ئەم نىشانەى جىۋاپىت و پەرەى پىدات ، بەلبكوو ھەموو
خوشەوئىنىك ، ئەم ئەركە دەستىت ، وەكوو خوشەوئىنى پەيوەندى
مندال بە دايكپو .

ئا بەم شىۋە ئەو گەنجانە كە خۇبەرستى يەكەيان ئەما ، كەسانى
تريشان خۇش دەوئە ، سۇزى نەتەوايەتى و نىشتان پەرەرىشان تىدا
دروست دەست ، گىيانى قوربانى و خۇبەخت كەرنىان تىدا پەرە دەستىت و
گەشە دەكات ، ئامادە دەبن كە خۇيان و سامانىان بەخت بىكەن ، لە پىگەى
پىرو باۋەپى پىرۇزداو زىتر گۇرم دەدەن و خۇيان ماندو و دەكەن ، بۇ
گەلەلە كراوى چاك و قانزاجى گەتى نەتەوايەتى .

لەردا بۇمان ھەيە پىسارىك بىكەن و بلىن : ئايە ھەموو لاۋىك لە
سەفتى خۇبەرستى رىزگارى دەست ؟

لە وەلامدا دەلئىن نەخەر ، زۇر لە مىدالان كە گەورەش دەبن
خۇبەرستى مىدالىان تىدا ھەر دەستىتەو ، لەبەر ئەو دەيان بىن
پىبەزەبن ، ھەست بەلى پىسەو ناكەن ، ھەرچى كارىك بەرژەوئەندى

خۇيانو قانزاجو دەستكەوتى خۇيانى تېدا نەيت ، پەندى ناكەنو بەلامارى نادەن ، نىشمان بەروەرى و نەتەوايتى و چاكو و پياوتى ، بەلاى ئەوانەو و لەو كارانەدايە ، كە قانزاجو بەرژەو وەندى ، خۇيانى تېدا ھەيە ، ئەگىنا ، نە .

ھەندىكىان ھىچ پروگرام و نەخشەيەكى پامبارى و دارايى و پۇشپىرى و كۆمەلايەتى بەكىان ، لە مەشكدا نىيە ، ئەو خوتەندەوى پەرتووك و گۇقارو پۇزنامە بەلاى ئەوانەو نرخی نىيە لەبەر ئەو ئەو پۇشپىرىيەكى ھەيانە ، پەرە ناپىت و ، لە دۇخى خۇيدا دەمىتتەو ، لە كاروانى پۇشپىرى ، پەوتى زانىارى ، دوا دەكەوون ، كاتىك دەزانن لە ھاومالى پىشەو زاننى بەجىماوون .

ھەندىكىان ئەگەر بۇى پى بىكەوئەت و فەرماتىكى مىرى باشى پى بىررەت ، بەرژەو وەندى بەكى گشتى بدىتە دەست ، پىش ھەموو شىك ، بىرد دەكاتەو و نەخشەيەك دەكشەت كە چۆن زوو پى بىگات و پەرە ساماتىكى باش پىكەو و بىتەو بىتە پياو ئەو كاتە ھەول دەدات ئەو فەرەانبەرانە لە خۇى كۆ بىكاتەو ، كە نەيتى و كارە ناھە، وارە كانى بارىزن و بلاويان نەكەنەو ، ئەمانەش يان خزمىن ، يان ھەر وەكو ئەو خۇپەرست و چەوتن ، لە ھەر سكى چىن ، و زۇرەيى جەماوەر ، پىدەگەن .

ھىندىك لەو گەنجانە ھەر بە يەكجارى نىشانەي خۇبەرستىيان تېدا دەجەيت دەيان بىنن ژن ناھىنن و بەرەبەتى دەمىتتەو ، يان دەگەپىن بە شونىن ئافرەتىكى سامانداردا يان مەرجيان ئەو يەكە دەيت ئەو ئافرەتە ساماتىكى زۇرو مووجەخۇرىش يىت . با ھىچ سفايتىكى دىكەي

تېدا نەيت ، زۆر لەم جۆرە كەسانە زيانى هاوسەريان لە ئازاوە و
مشت و مرڤا بەسەر دەبەن تاكۆچى دوايى دەكەن .

۳ - خزمەت گوزارى

بە پاستى خزمەتگوزارى ، پلەبەكى لەبلە بالاكانى كەستى باني
گرتووە بەلكو زۆر لە زاناكان دەتێن مەبەستى پاستى و ئامانجى
كەستى باش ، تەنها خزمەت كردن و هەلسوراندن و بە پێوە بردنى
كاروبار و يارمەتى دانى كەسانى ديكەبە ، بەلكو كۆمەلى جەماوەريش بە
لابانەو و واىبە كە مەرووفى بە كەستى تەواو ، ئەو كەمەبە كە بتوانت
خزمەتى خۆى و خزمەتى كەسانى ديكەش و كەسانى دلسوزى نەتەو و
وولانەكەى بىكان .

بە پاستى توانا لەسەر خزمەتى تايەتیش هەر بە پلەبەكى بەرزى
كەستى دادەنرێت ، چونكە هەر كەسێك نەتوانت خزمەتى خۆى بىكان و
كەلك و بەرھەمى نەيت ، ئەو واتاى واىبە نەتوانت خزمەتى گەل و
نەتەو كەشى بىكان و كەلكى بۆ نشتانەكەشى هەيت ، لەبەر ئەوەبە
كە كاتێك تێمە يارمەتى هاوڕێ بەكمان دەدەين و گېروگرفتى ناسايونك
يان نەناسك لا دەبەين ئەو واتاى واىبە زياتر تېكەلاوى بە كۆمەلەو
دەكەين شارەزاى بەيدا دەكەين ئەمە ئەو دەكەيت تێمە جەندىك
يارمەتى كەسانى ديكە دەين ئەو نەدەش يارمەتى خۆمان دەدەين .

تێمە لە پتەكەى كەسانى ديكەو هەست بە بوون و توانا تێمەتى
خۆمان دەكەين و تېكەلاوى زۆر تر دەكەين و پێزو نرخی خۆمانیش لە
جاو كۆمەلدا بەرز دەكەينەو وەكو ووتمان خزمەتى گشتيش بە ئەو پەپى
بەرزى پلەى كەستى دادەنرێت بەتايەتى ئەگەر لە خۆو و پتە و دەست

پیشکەری تیدا هەبێت ، بە بێ ئەوەی داوا لەو کەسە بکەیت ، چونکە مەرووف خۆی تەرخان ناکات بۆ خزمەتی گشتی و قوربانی بەخۆی و مائی نادات ، ئەگەر شوێنێکی دەروونی لە ناخیدا دژی خۆبەرسی ، بەربا نەبێت هەلە گیرسێت ، بۆیە نیشانی خزمەتگوزاری بە بەرزترین لۆنگەیی کەسێتی دادەنرێت ، ئەوەندە بەرزە نیشانی خزمەتگەکانی کەسێتی وەکو جایی باش و زەمانی تەپو پاراوو لەش و لار ، هەموو دەشارێنەووە دەیانخاتە پێنجە کەنوومە .

چەند نموونەیهك بۆ مەرووفی خزمەتگوزار

۱-۳- ئەو کەسە کە ، زگەوتێک دروست دەکات یان نەخۆشخانەیهك یان قوتابخانەیهك ، یان گەڵاڵە کراوێکی بە کەلت ، یان ئەو کەسانە دەبنە هۆی دروستکردنی ئەم جۆرە بەرھەمە بە کەلتانە ، ئەمانە بێجگە لەوەی کە لای یەزدان پاداشتی باشیان هەبە ، بەلام لای ئەندامانی کۆمەڵ کەسێتی یان بەرزەو هەتا هەتایە ناویان دەبێتەو ، تۆ بەراووردی کەسێتی بە ئەوابانگەکان بکە لەگەڵ کەسێتی ئەو خازەن سامانانە کە دواي خۆیان سامانەکانیان بەفەرۆ دراووە دواي خۆیان کەس ناویان بە باشی بە چاکی نابات .

۲-۳- نموونەیهکی دیكە بۆ خزمەتگوازی هەلگرێتی لێ بڕسێنەرە ، نموونەیی ئەمەش ئەوەفەرمانبەرانی ئەو کەسە بە هەلگرێتی لێ بڕسێنەرە یان کەس بە کاربێ سێاردنی زۆر دەکەن و فەرمانی زیاتر دەخەنە ئەستۆی خۆیان و دەش توانن بیان بەن بە پێوەو ئەنجامیشان بدەن و بەم جۆرە ، خزمەتی دانێستوانی و وڵاتە کەیان بکەن .

۳-۳- زۆر هۆی دیكە هەن لە زیاندا ، بە خزمەتگوزاری

دادەنرین و نرخي مرؤف له کۆمه‌لدا به‌رز ده‌که‌نوه ، بۆ نموونه : مرؤفی
هاوسه‌ردار که‌ستی به‌هێزتره‌ له‌و مرؤفانه‌ی به‌په‌به‌تی ده‌بینه‌وه ، له‌به‌ر
ئوه‌ نه‌و که‌نجانیه‌ی که‌ زووتر زن ده‌هێن و هه‌ولێ پێکهێنێ خێزان و
منداڵ ده‌ده‌ن ، به‌که‌ستی تر دا ده‌نرین .

٤-٣- هه‌روه‌ها نه‌و مرؤفانه‌ی که‌ کار ده‌که‌ن و هه‌ول ده‌ده‌ن دا‌و
منداڵان به‌ پێک و پێکی به‌پێوه‌ به‌رن منداڵه‌کانیان به‌ جوانی و سه‌ باشی
به‌خێو بکه‌ن و یان که‌یه‌نه‌ باشترین نا‌مانج و فیزی باشترین بیه‌و
کارێان بکه‌ن ، چونکه‌ کار کردن جۆریکه‌ له‌ خزمه‌تگوزاری ، به‌لام
نه‌و که‌سانیه‌ی که‌ کارێک نا‌که‌ن و هه‌ول نا‌ده‌ن تهممه‌ل و بێ‌کار داده‌نیشن و
به‌ سه‌رسکی که‌س و کاریانه‌وه ، یان به‌ سه‌ر مکی ئهم ئه‌وه‌وه‌ ده‌له‌وه‌پێن
بێ‌گوان ئه‌مانه‌ له‌پێش چاوی که‌سانی دیکه‌ سوک و نه‌زن و که‌ستی‌یان
لاوازه .

٥-٣- گوپینی باری ژبان به‌کیکی دیکه‌ له‌ جۆری که‌ستی
به‌هێز کردن و خزمه‌تگوزاری گوپینی باری ژبان و که‌شه‌بێ کردنی ،
به‌ بیه‌ی پێوست و قابل نابن به‌که‌م و به‌ ده‌سته‌ و و سه‌بایی و ته‌مه‌لی ، به‌لکه‌و
هه‌میشه‌ هه‌ول ده‌ده‌ن باری ژبانی خۆیان بگۆڕن له‌ خراپه‌وه‌ بۆ باش ،
له‌باشه‌وه‌ بۆ باشتر ، بۆ ئه‌وه‌ی ژبانیکی باشتر بگۆزه‌رێن و به‌بێ‌ چه‌رخ و
زه‌مانه‌ خۆیان ده‌گۆڕن ، نه‌گه‌ر زانیان کۆمه‌کانیان و بیه‌سه‌کانیان باری
نه‌ساوه‌ ده‌ی گۆڕن به‌ کار و بیه‌سه‌یه‌کی باش و به‌ په‌واج ، نه‌گه‌ر زانیان
که‌ نه‌و زانیاری و پۆشنیری‌یه‌ی هه‌یانه‌ به‌ره‌و کۆن بوون و کۆبوون
ده‌جێت به‌ گۆره‌ی زانیاری و پۆشنیری نوێ داها‌تو ئه‌وه‌ ده‌خۆینه‌وه‌ و
دوا‌ی کاروانی پۆشنیری نوێ ده‌که‌وون ، به‌داخه‌وه‌ ده‌لێم زۆر که‌س
له‌ تێسه‌ هه‌ن دوا‌ی ئه‌وه‌ی که‌ قوتابخانه‌ و زانسته‌که‌کانیان ته‌وا‌ر کردووه‌

ھېچ جۆرە پەرتووكو گۇفارىڭكىيان نەخۇندۇتەۋە بە دواى ھېچ جۆرە
پىنگەۋ ئامرازىڭكى نويدا نەگەپراۋون بۇ يىش خىستى يىشە كاتىبان و
بەدەيتدانى نىۋەى ئەنجامدانى فەرمانە كاتىبان .

۴ - ئامانچ و ھىوادارى :

يەككى دىكە لەۋ نىشانانەى كە كەستى مرقۇف بەھىز دەكەن و
ناۋبانكى يى پەيدا دەكەن ، ئەۋەيە كە يىۋىتە مرقۇف لە زىايدا
ئامانچ و ھىۋايەك بۇ خۇى دىارى بىكات و نەخشەۋ پلانكىيان بۇ بىكىنىت ،
چونكە مرقۇفى يى ھىۋاۋ ئامانچ وەكو دارىك واپە كە گىاتى تىدا
نەيت و وونىك يىت ، بىنترىن پىنگە بۇ مرقۇفىكى ئاساى كە بىەۋىت
پى بەدنى ئەم خالە بىكات ، ئەۋەيە كە چاۋ لە كەستى يە ناۋدارەكان
بىكات ، سىفەت و كوردەۋى مرقۇفە ھەلكەۋتوۋەكان لەخۇيدا بىسكىنىت و
پەپەۋى رىپەۋى مرقۇفە سەرگەۋتوۋەكان بىكات خۇى بە خاۋەن پەيامىك
دابىت چەند ئامانچ و ھىۋايەكى بەسۋود لەيىش چاۋى خۇى پەچاۋ بىكات،
ھەۋل و تەقلا بدات كە بەدىيان بىيىت ، بۇ ئەۋەى كۆمەل و نەتەۋەكەى
كەلكى لى ۋەرگرن .

ۋەكو : بەرھەلىنى كردن لە بىرو باۋەپى كۆمەلايەنى و پامبارى و
ئابۋپى يى قەپ ، بەرھەلىنى كردن لە جۆرەكانى بەندايەنى و زىردەستەى
بەرھەلىنى كردن لەۋ بىروباۋەپانەى كە دەبنە ھۇى دواكەۋتى
بىرى پۈۋنى نەتەۋايەتى و نىشتان پەرۋەرى كوردەۋارىمان ، ئەۋ
بىروباۋەپانەش ۋەكو : تىرە گەرى تەسك و ھۇز پەرۋەرى تەنگ ،
دواكەۋتن و نۆكەرى يىانە چونكە ئەمانە دەبنە ھۇى پىچرەچىرۋون و
پەرت و بلاۋى بارى نىشتانەى نەتەۋەيىمان ، ولاۋاز بوۋنى بىارى
كۆمەلايەيىمان ، ۋەكو : پەندە كوردى يەكە دەئىت :

مال له خوۍ نه بوو میوایش پړوی نی ده کرد .

تستا ټیمه به چاوی خومان ده بین ، چند کس له لاهو کانسان
له مایدانی جهنگدا شهید ده بن له پښکی مافه کانی گه له که مان و
نیشمانه که ماندا ده کوزرین و خوینی گشیان ده پزیت له لایه کی دیکه وه
ده نه وه نده زیاتر له پښکی هوزه گه ری و دوشنا به تی تیره گه ریدا
ده کوزرین و له خوینی خویاندا ده گوزین به بی گونا هتا وای
لها تووه شم بیرو باوه په دواکه و تووه پښرو و نه نجای پارتو
پامباری به کابشی ټکداوه ، زور له ټیمه هر چند یش که وین له باره
خوینده واری و پوښیری به وه ، ناتوانین خومان رزگار که بن له
بیرو باوه په ته سکانه بیچه نیو گورپه پانی نه ته وایه نی ،
نیشمان په روه ری به وه . زور کهس هه ، هندی لایه هه هانی
مانه وه و بوژانه وه ی نه تیره گه ری و هوزه گه ری یانه زیاتر ده دهن له بهر
باراستی به رزه و وندي تابیه تی خویان ، بهش بهش گردنی نه ته وه که مان ،
پیوسته له سهران پوړی پوښی ناپاکی له سهر پروا و نیازی نه و جوړه
که سانه هه لمالین ، به هوۍ بلاو گردنه وه ی خوینده واری و پوښیری و
بیرو باوه پی نه ته وایه تی و نیشمان په روه ری ، پر خپرو پر فمرو
به ره گت .

★ ★ ★

نیشانه‌کانی که سیستی باش له کۆمه‌لێ کوردەواریدا

بەپراستی پراستی بەبرەوی و بپرەواجی زۆر له نیشانه‌کانی که سیستی مەروف له کۆمه‌لکه‌وه بۆ کۆمه‌لێکی دیکه جیاوازی یان هه‌یه‌ ئهم گۆپان و جیاوازی‌یه‌ش لای هه‌ر کۆمه‌لێک ، وایه‌بوسته به‌چه‌ند هۆیه‌کی مێژوویی کۆمه‌لایه‌تی و ژینگه‌ی تایه‌تی‌یه‌وه ، بۆ نمونه: نیشانه‌ی ئازایی و جه‌نگاوه‌ری ، که لای مەروفێکی کورد به‌ نیشانه‌یه‌کی بالادادەنریت ، ئه‌و پله‌ بالایه‌ی نادریتی له‌ وولانه‌کانی ئه‌وروپادا یان بابلین شینوه‌و جۆری پێگه‌ی ئازایی ده‌رپرێتکه‌ که ده‌گۆپێت ، هه‌روه‌ها نیشانه‌ی به‌خشنده‌یی به‌ نیشانه‌یه‌کی به‌رز دادەنریت ، له‌ کوردستانی تێمه‌دا به‌لام له‌ زۆر وولاتی دیکه‌دا ئه‌و پله‌ به‌رزیه‌ی نادریتی ، هه‌ر له‌به‌ر ئه‌وه‌یه‌ گه‌لی کوردمان به‌ شینوه‌یه‌کی گشتی چه‌ند نیشانه‌و سێفاتیکی که سیستی تایه‌تی هه‌یه‌ جایی ده‌که‌نه‌ وه‌ له‌ گه‌له‌کانی دیکه‌ .

تێمه‌ له‌ کاتێکدا که مێژووی گه‌لی کورد(٩) ده‌خوێنه‌وه ، ده‌بینین زۆربه‌ی زۆری پۆژ هه‌لات‌ناس و گه‌پ‌ده‌کان ، دانیان به‌وه‌دا ناوه‌ که کورده‌کان وه‌کو گه‌لێک به‌ شینوه‌یه‌کی گشتی ، باشترین نیشانه‌ی که سیستی ده‌پێکێته‌وه‌ ، وه‌کو سوارچاکی ، ئازایی ، جه‌نگاوه‌ری ، به‌ویژدانی ، به‌ته‌وانایی ، له‌سه‌رخۆی هه‌

(٩) باسیل نیکیتین - الاکرد - ط (١) دارالروائع ١٩٦٧ فسی بیروت ص ٥٠

میجرسون ده لیت (۱) کورد همیشه به جهر گه ، قارمانه .

ماوستان هادی رشید چاوشلی ده لیت: کهستی کوردی گیانی یارمه تی دانو
هاوکاری زوره ، به تابه تی له گه ل خزم و کهسو کاریدا ، ههروه ها
ده لیت (۲): کهستی کوردی پیزی یرو به سالاجووان زور ده گریت
ههروه ها ده لیت کهستی کوردی همیشه به ستراره به خو و په ووشته
کوردی به به سنده کانه وه و وازیان لی ناهیتت، به له دهره وهی کوردستانیدا
بزی ، ثم نیشانه یهش به کیکه له و نیشانه ی که نایه لیت بتوته وه .

دروست بوونی ثم نیشانه کهستی به باشانهش ، کاریکی کت و پری
نه بووه له ماوهی شهو و پوزیکدا دروست نه بوون ، وادیاره له بهر
نه وه به که جوری زیانی باوو باپرمان له زینگه به کی سخت و گپروو
گرفتاریدا بووه ، نایستمش زینگه به کی په هیلادی و سه هیلادی و
تووش و ته وژم دارو چپو دارستانی پرپیشه و گیان له بهرو چپو
چانه وه رانمان هیه ئه به له باری سروشته وه له لایه کی دیکه وه
فهرو به ره کهت و به ره مرداری و سامانداری و دیمه و جوانی شاخه کانی
کوردستان ، وایان کردووه ، که بهرچاو بکه و نو و سه رنجی گه لانو
نه ته وه کانی ده ورو بهریان پابکیشن ، داگیر کهران چاو بیرنه و ولاته که بانو
ته ماعی تی بکه و و هه ول بدن داگیری بکه و ، ته مانیش زوریان بو
هاتوو که بهر بهرم کانی لی بکه و هه ول بدن که داگیر که ره کانی
دهر که و ، ته بجا بویه ثم سیفاته باشانه یان تیدا چه سیوه به ره یان
سه نه ووه و ناو بانگی بی پهیدا کردوون ، به جۆریکی ئاوه ها که زور له

(۱) رحلة متنکر الی بلاد ما بین النهرین و کردستان - تالیف میجرسون

ترجمة فؤاد جمیل - مطابع الجمهورية - بغداد ۱۹۷۰

(۲) الحياة الاجتماعية في کردستان - تالیف هادی رشید الجاوشلی

مطبعة الجاحظ - بغداد ۱۹۷۰ ص ۶ ، ۸۴ ، ۸۵ ، ۸۶ .

میزوو نووسه کان پایان وایه که وشه (کورد) له گوردوه هاتووه ،
 وانا چوست و جالاکو نازا • هه ر ئه م نیشانه بوون ، که سیتی کوردیان
 نه و نه ده به هیز کردووه ، بتوانیت خوی له جه قی لافای داگیر که راندا
 راگریت و نه تاویشه و و بیان تویتشه و له گهروی خۆیدا ، یان پاکه نو
 بکه پینه و •

به لām سه رسو پمان له و دایه (۱۰) که هه ندیک له و نووسه رانه پایان
 وایه که گه لی کورد بۆیه ناتوانیت بگاته پیزی گهلانی دیکه ، چونکه
 ناتوانیت که سیتی خستوی بگوپیت و به رگی هۆزه گه ری و نیر گه ری
 ته سک و تروسک ، له بالای خوی دامانیت •

گه و ره ترین هۆی ئه مه ش ناحه زه کانی ، که ته گه ره ده هینه
 پینگه ی ، له م کاره دا هه رچی چۆنیک هه ییت پۆزگار ده یزایت •

هه رچی چۆنیک هه ییت زۆربه ی زۆری نیشانه کانی که سیتی مروفی
 کورد جینگه ی ستایش و به گه ن کردنی ئه و گه ریده و پۆزه لات ناسانه
 بووه ، به لی ئه و و اتای وانی به که هه یج که سیکه ی کورد ئه و نیشانه ی
 تیدا نی به که که سیتی لاواز ده که ن ، به شکو کۆمه لی کورده واری ئه و
 نیشانه ی به دی کردووه له زۆر ئه ندانه کایدا به لām به شتیه به کی گشتی
 لیان تاپازی بووه •

ئه مجا گرنگترین ئه و سفاتانه ی که مروف ناشرین ده که نو
 که سیتی به که ی لاواز ده که ن ئه مانه ن

ترستۆکی ، پووله کیتی ، ناپاکی ، لوت بهرزی (فیژنلی) ، دهست
جه بهلی ، زوبان بیسی ، خۆپهرستی ، زووتوپه بوون ، پووشکینی
داوتن بیسی ، .. هتد ..

خراپترین نهو سیفاتانهی کمیتی مرووف لاواز ده کهن ، نهوانه
که زیان به خست ترن یان زیان به کهسه کهو به کۆمه لیش ده که بهن
وه کو :

پووله کیتی ، ناپاکی داوتن بیسی .. هتد ..

★ ★ ★

په سمنه ترین نیشانه‌ی که سیتی له کومه‌لی کوردیدا

په سمنه ترین نیشانه‌ی که سیتی له کومه‌لی کوردیدا نه‌مان :

نازایی ، به‌زاتی ، جوامیری ، پزگیری ، لئ‌بودووی ، وه‌فاداری ،
سه‌پداستی ، پاست‌گویی ، حق‌وایزی ، نازادی‌خوازی ، داد‌پرومیری ،
به‌به‌زه‌یی ، نیشتمان‌پرومیری ، کورد‌پرومیری ، خۆ‌به‌ختکاری ، خۆ-
نه‌په‌رستی ، دلسوزی ، به‌ناپرویی ، به‌شووری ، داوین‌باکی ، ده‌ست
پاکی ، زمان‌باکی ، هیوان‌پرومیری ، ین‌فیزی ، به‌ویژدانی ، له‌سه‌ه
خۆیی ، دوو‌خۆشی ، به‌ته‌باایی ، هاوتایی ، گیانی‌یاره‌تی ، قسه‌خۆشی ،
نوخته‌بازی ، په‌ووشت‌جوانی ، پۆشنییری ، جیهان‌دیده‌یی ، شاره‌زایی
کارامه‌یی ، سنځ‌فراوانی ، به‌پشوویی ، دووربینی .

یه‌کیک له نیشانه‌کانی که سیتی سه‌رکه‌وتوو ، له کورده‌زاریدا ،
پزگرتنی‌ثافه‌ته ، وانا‌ئو که‌سه‌ی که پزری‌ثافه‌ت ، ده‌گرت ،
سه‌به‌ستی له سنورینکی‌تابه‌تیدا ، ده‌داتی ، له چاری‌که‌سانی دیکه‌دا
که‌وره ، و خۆشه‌ویست ، و به‌که‌ستی‌ده‌بیت .

خۆینه‌ری‌هیزا ، نه‌گه‌ر له‌زیانی‌پۆژانه‌ی مروڤه‌ که‌ستی‌داره‌کان
وورد‌ینه‌وه ، و له‌باره‌ی‌زیانی‌پساوه‌به‌ناوبانگه‌کانی‌کورد‌بخو‌ینه‌وه ،
ده‌بین سه‌به‌ستی‌یه‌کی‌زۆریان‌به‌ثافه‌ت‌داوه ، پله‌و‌پایه‌یه‌کی
کۆمه‌لایه‌تی‌بان‌به‌هاوسه‌ره‌کانیان‌داوه ، لهم‌بازه‌یه‌وه‌ئو‌نوسه‌ره

ٻيانهي ته له باري ڪوردهو ، نوسويانه ، نير مههستان باش بوٽ ،
 يان مههستان خراب بوٽ له زوربه نوسنه ڪانسان ، پهنجيان ، بو
 ٿم راستي په پاكشاوه ، ووتويانه ٿافره تي ڪورد پهچو پروٽس ،
 ناڙوٽي ، ميرده ڪهي پستي پٽه به ٿيٽ ، باوه پي ٿينده ٻيٽ ،
 سهريه مٽي ددهاتي ، له بهر ٿهوه ڪه له مال نه بوو ٿيٽ وازي ميسوان
 ده ڪات ، و خواردن و خوراڪي بوٽاماده ده ڪات له ديوانه ڏاندا له گهٽي
 داده نيشيت ، ههروهه ها ، هاوڪاري پياو ده ڪات ، له نه نجاندهان و
 جي به جي ڪردني ڪاره ڪاندا ، چندهه ها ٿافره تي ڪورد هه بون ، وه ڪو
 پياو وولات ، يان شار ، يان گونديان به پيو بهردوه ، به ٻي ٿهوهي
 هيچ نه ندامت لهو ڪومه لدا ، له دانستهوان بهر هه ٿيٽان بکن ، يان
 ٿم ڪاره يان به لاوه ناخوش ٻيٽ ، نهوونه بو ٿم ٿافره تانه زوره ،
 ٿهوهنديز (٣) ده ٿيٽ دانستهواني چهند گونديٿ لاي پهواندوز (فاطمه
 خانم) يان هه لزارندو دايتا به نوتهره خويان ڪه له بائي ٿهوان دهنگيان
 بو بدات ، له هه لزارندا ، له ڪاتيڪدا ڪه ياساي هه لزارندي ڪسائي
 پاشايي داني به دهنگ داني ٿافره تدا نه نابوو ، ٿم ٿافره ته دواي ڪوچي
 دواي ڪردني ميرده ڪهي ، ٿم گونديانهي به پيو بهبرد . ٿمه ٿهوه
 ده گه به ٻيٽ ڪه هه لڪه وٽي ٿم جوره ڪه سٽي يانه له ٿافره تي ڪورددا
 ٿازايه تي به ڪهي ده گه پتهوه ، بو پياو ، بو ٿهوه نهرت ، و خوو
 پهووشانهي بهروه ردهي ڪردوون ، چونڪه ٿه گه ميزووي زباني ٿم
 جوره ٿافره ته ناوده رڪردوانه بخوٽينهوه ، ده بينن يان خيزاني
 ڪه سٽي به ڪي به ٿيٽ و سهرگه ووتوون يان ڪچين ، يان خوشڪين ، قت
 نهووه هاوسهري پياوٽي ڪه سٽي نزم ، يان خوشڪي ، يان ڪچي

(٣) ڪورد ، تورڪ ، وعرب - ٽاليف - سي جي ادموندز - ترجمه
 جرجيس فتح الله بغداد - مطبعة تايمس ١٩٧١ ص ١٨

هه‌لکه و نیت ، ناوباسگی ژیتیی دهرکات ، له دیو خاندا ، شان به شانی ییاوان دانیشیت ، له سوارجاکیدا مله‌مله‌یان له گه‌ل بکات ، چونکه ییاوی بوده‌لهو کهیتی نزم ، یان یی کهیتی ، دلی یس بووه ، ماوی ئافره‌تی نه‌داوه ، له کۆمه‌لدا په‌و بکات و هه‌لکه‌وێت و سه‌رکه‌وێت به‌لکو هه‌میشه‌ چه‌وساتیوه ، ختیوتیی په‌ ییجیو ، په‌ناوه ، له‌به‌ر نه‌وه له‌ جو‌روباری زیانی کورده‌واری سروشتیدا ، ئازابه‌تی نه‌مه ده‌گه‌ڕێته‌وه . بۆ ییاو ، نه‌و ییاوه‌ی که نه‌رت و خو‌وپه‌ووشتی کۆمه‌لایه‌تی په‌روه‌رده‌ی کردووه و ئاوی‌داوه ، کاتیک که هیچ یاسایه‌کی ده‌ست‌کرد یان ئاسمانی دانه‌هاتووه و ئافره‌ت و مافی په‌وای بارنیزیت .

نه‌مه نه‌وه ده‌گه‌یه‌نیت ، که ئافره‌تی به‌که‌یتی له‌ کومه‌لی کورده‌واریدا ، نه‌و ئافره‌ته‌یه که له‌ به‌رده‌م میواندا پرووی خو‌شه‌و دم به‌ پێکه‌نین ، و خزمه‌ تگوزاره .

به‌شداری ییاو ده‌کات له‌ خو‌شی و ناخو‌شیداو له‌ کار نه‌نجامدانا . هه‌ر وه‌کو پو‌ژ هه‌لات ناسه‌کان ده‌لێن : ییاوی کورد دوزنه‌و سێژنه‌و چوارژنه‌یان نه‌هێتوه ، هێنده‌ ئا‌غاو ده‌ره‌به‌گ نه‌یت . چه‌ند پاستی‌یه‌ک هه‌ن ییوسته به‌م سه‌باره‌ته‌وه پروویان بکه‌ینه‌وه :

١ - ئهم نیشانه‌ له‌ مرو‌فدا ، هه‌موویان له‌یه‌ک ریزدانین ، به‌لکو هه‌ندیکیان وه‌کو : ئازایی ، به‌خشنده‌یی ، نیشتمان‌په‌روه‌ری ، کوردایه‌تی ، به‌به‌زه‌یی ، لی‌بوردن . هه‌ . هه‌ . ئهمانه له‌ یشتیرون پله‌کاتیان بال‌آترن .

ئه‌گه‌ر چاوێک بگه‌ڕێن به‌ کومه‌لی کورده‌واریدا ، ده‌بینن نیشانه‌ی میوان په‌روه‌ری و نان‌به‌ده‌یی ، ده‌ست‌گیرۆده‌یی ، به‌و نیشانه‌ ده‌ژمێرتین

که مرؤف خۆشه‌ویست و به‌ناوبانگ ده‌کهن ، هه‌روه‌ها جه‌نگاوه‌ری و
 که‌له‌میردی وک تۆبه‌که‌ل ، ده‌نگ به‌پیاو ده‌ده‌نه‌وه‌و ناوبانگی پی په‌یدا
 ده‌کهن ، به‌راستی ئازایی و که‌له‌میردی ، له‌زۆر سیفهنی دیکه‌ی مرؤف
 خۆش ده‌بن ، واتا نه‌گه‌ر مرؤفیک چاو نه‌ترس و ئازا بێت مه‌رج نی‌به
 به‌خشنده‌ بێت نه‌مه‌ش له‌به‌ر نه‌وه‌یه‌ باری تێستی که‌له‌که‌مان ییویتی به
 ئازایه‌تی هه‌یه ، هه‌ر وه‌کو چۆن نه‌و که‌سه‌ی میوان په‌روه‌رو به‌خشنده
 بێت مه‌رج نی‌به‌ ئازاو چاونه‌ترس بێت ، چونکه‌ به‌خشنده‌یی که‌لێتکی
 که‌وره‌ی باری زیانمان پر ده‌کاته‌وه‌ به‌لام هه‌ندیک له‌ نیشانه‌کانی
 که‌ستی هه‌رچه‌ند بوونیان مه‌رجه له‌ مرؤفی که‌ستی به‌هێزدا ، وه‌کو
 زمان پاکێ له‌ سه‌رخۆیی ، به‌ ئاپرویی ، یله‌کانیان نزم به‌ گوێره‌ی
 نه‌وان ، وادیاره‌ له‌به‌ر نه‌وه‌یه‌ که‌مه‌ل نه‌گه‌ر پی بکریت سزای ناپاکێ و
 داوین‌پیی ده‌دات ، به‌لام سزای که‌میک نادات که‌ به‌خشنده‌ نه‌بێت ،
 هه‌روه‌ها په‌له‌ کردن له‌زیاندا ، زیان له‌و که‌سه‌ ده‌دات که‌ هه‌له‌شه‌یه‌و
 به‌س ، وه‌کو به‌نده‌ کوودی‌یه‌که‌ ده‌لێت : شه‌یتان په‌له‌ی کرد،چاوی خۆی
 کوێر کرد .

هه‌روه‌ها نه‌گه‌ر بێت سه‌ر سیفهنی کورده‌په‌روه‌ری ، ییوسته‌ ئازایی و
 ده‌ست پاکێ و نیشتمان په‌روه‌ری و دلموزی و خۆنه‌به‌رستی و له‌سه‌رخۆیی و
 ته‌بابی و گیانی یارمه‌تی و ئازادی‌خوازی و دادپه‌روه‌ری له‌گه‌لدا هه‌بێت
 نابێت سیفهنی شۆفینتی و ره‌گه‌زه‌به‌رستی و هوزه‌گه‌ری و تیره‌گه‌ری
 له‌گه‌لدا بێت چونکه‌ دزی به‌کن و له‌ مرؤفیکدا ، ینکه‌وه‌ کۆنابه‌وه
 نه‌و که‌سه‌ی که‌ نه‌م نیشانه‌ی تێدا هه‌بێت ، ییوسته‌ خۆهه‌لکێش و
 سنگه‌هه‌لکێش و بیار نه‌بێت دزو و درۆزن و ناپاک نه‌بێت ، پیزی هه‌موو
 که‌س و (که‌سی‌باش) هه‌موو نه‌ته‌وه‌یه‌کی لا هه‌بێت شاعری کورد فائق

بىڭ كەس^(۱۱) جەند شىرىڭكى و تۈۋە ، تا پارادەيك بۇ ئەم باسەمان دەس
دەدات و دەلت :

لە كوردۇ ئەو كەسەى بە وىژدانە گەوا مەردە
كە سەربەست بىن تا لەم ، پۇرۇدا ئەۋىش بىن مەسل ھەم فەردە
نەزىرى ئەو لە دونيادا نىيە و نابىن ھەتا مەخشەر
دەلى دەرحەق بەھاو چىنى بلورى ساقى بىن گەردە
بۇ پەجمو شەققەتە دائىم لە بۇ شەخسى كە بىن دەست بىن
ئەۋى ھەز بەو نەكا بىن شەك لە لاى خوا پو پەشو زەردە
تەبىئەت ھاتەمى تانى ، لە فېكرا چەشنى لولمانە
لە جىلمو ھەۋسەلەو ئىشدا دلى پەق پەق ۋەكو بەردە
نىشانەى فەخرە بۇ ئېمە كە زاتىكى ۋەھا مان بىن
ئىلاھى بەر قەدرارى كەى چراغى مېللەتى كوردە

۲ - زۆرتىن كەس لە كۆمەلدا لە ھەموو سىفاتەكانيان ئاساين
ۋاتە دەكەۋونە ناۋەپاستەۋە ، بەلام لە سىفەتلىكدا يان زىيەر ھەلدەكەۋون
و ۋەدىاردەكەۋون ، بەم جۆرە سىفاتانە دەۋورتىت (سەمە) ۋاتە نىشانە ،
چۈنكە سەردەكەۋىت و سىفاتەكانى دىكەى ھەموو دادەپۇشەيت و
دەشارەتەۋە ، بەلام ئەو كەسانەى كە دەكەۋونە ئەم بەپو ئەۋزەپى
سىفاتەكانىيەۋە بىيان دەۋورتىت ناۋىزە ، ۋاتە پەرگرو لاگر ، مەرج نىيە
ئەو كەسانەى سىفاتەكانيان ئاساى نەيت توۋى نەخۇشى دەۋونى
بوۋىتن •

(۱۱) - دىۋانى بىڭ كەس - چاپخانەى (الادىب) بەغدا ۱۹۸۰ ص ۲۲۷ •

جۆره کانی کهسیتی

ته گهر بوايه و بنوانرايه ، پيوانه به کي راسته قيه ی وورد پيوي ته و او بۆ پيوانه ی کهسیتی مرقوف دابهئرايه ، کهسیتی هه موو مرقوفی سه ر پووی زه مینی یی پيوانرايه ته و کاته ده ری ده خست که جۆره کانی کهسیتی مرقوف ته و نه ده زۆرن ، به ته ندازه ی زماره ی دانیشته وانی پووی سه ر زه مینن • به لām به ختی زاناو لیکۆلهره کان ته و نه ده گه و ره به ته و ته قه لاو مانو بوونه یان بۆ گه پاره ته و ، چونکه تا یتسه کهس له زاناکان هه ولان نه داوه که ته و (کهسیتی پتوه) دروست که ن و دای هتین • ته پیش له بهر ته و نه بووه که کاربکی نه کردو (محال یا مستحیل) بیت ، به لکو له بهر ته و به که نیشانه بناغه به کانی کهسیتی ته و نه ده له به که وه نیزیکن پتویست به داهتانی ته و کهسیتی پتوه وورده ناکات •

چهند زانایه (۱۲) هه ولان داوه که کهسیتی مرقوف و لاگری به کانی بکه ن به چهند به شیکه وه ، له گه ل ته و نه شدا ته و دابه شکر دنا به په خته به کي زۆربان لی گیراوه چونکه له گه ل ته و هه ولدا سنو ریکی ته و او ی له نیوان ته و به شانه دا ، دانه ناوه ته ویش له بهر ته و نه بووه ، دابه ش کردنی کهسیتی به شتیه به کي زۆر وورد له گه ل سروشتی مرقوفدا

(۱۲) الصحة النفسية والعلاج • د - حامد عبدالسلام زهران ط ۲
 ۱۹۷۸ الناشر مكتبة عالم الكتب •

ئاگوئىت ، و دەيت ئەو بزانين لەم دوايەدا ئەم جۆرە ئىكۆلنەو يان ناو
ناو (علم الانماط Typology)

يەكەم : يەكەم كەسى كە هەولى ئەم دابەش كەردنى داو و زانا يەكى
يۆنانى كۆن بوو ، بە ناوى هيبوكرات (۱۳) ، ئەم زانا يە مەرقى كەردووە
بە چوار جۆرەو ، هەر جۆرەو نیشانەو سىلطانى تايەتى بۆ داناوون :

۱ - كەسى مىزاج خۆشناوى (۱۴) :

ئەم جۆرە كەسانە شىوئى لەنيان كەرك لە گۆشتە ، تووپەو
حول حولىن ، زوو زوو هەلەمچن ، ئەمە لە لايەكەو ، لە لايەكى
دەيكەو ، خۆش پەروا گەش يەن و پەروا خۆش ، چالاکو گورچو گۆلن ،
وورە بەرزو بۆ كار كەردن زۆر بە پەروا ، بە ئامانەش بە دەم
دەستەو دین .

۲ - كەسى مىزاج ئىزاوى : بىان زەردارى (الطبري)

ئەم جۆرەيان توندو تىزو توپەو بەهيزن .

(۱۳) هيبوكرات (۴۶۰ - ۹) بىز ، لە دورگەى (كوسى) لە يۆنان
زەمىن ژباوە يەكەك بوو لە نوشتارە كۆنە بە ناوبانگەكانى جيهان ،
لە (لارسا) كۆچى دواى كەردووە . ئەگەر ئەو دەلەين : جارىكيان
يەكەك لە پادشاكاني ئيران زەمىن ديارى يەكى زۆرى بۆناردووە ،
بۆ ئەوى دلى نەرم كات و هەلى فریونىت ، بۆ ئەوى بىبات بۆ
نەوى ، چارەى ئەو نەخۆشى يانەى پى بكت ، كە ئەو سەردەمە
بلاو بوو ئەو ، بەلام زوو دەركى بەمە كەردو ، ديارى يەكالى بۆ
ناردەووە نەچو ، چونكە بە ناخەزى و لا ئەگەى دەزانين

(۱۴) مىزاج : بریتىيە لە (تەبىئەت - سروشتى) مەرقى بەشێوە يەكى
گەشتى بە تايەتى لە پارەى سۆزى و ئارەزو هەوئى توخى يەو لە
كۆندا مىزاجيان كەردووە بە چوار بەشەو .

۳ - کسی میژاژ پمشایی :

ئەم جۆرەیان ، ھەلجیون بەھیزن ، دلتەنگ و وورەنزم ،
مپوئوچ و خەماوین .

۴ - کسی فلینگماتی :

ئەم جۆرەیان خاوو خلیجکەو ھەلجیون قوێراوین ، ساردو سەن ،
دەبەنگ و سکەپۆو زۆر خۆرن لەو خۆشتر شەوێکە ئەم زانایە
مروقی پەرووشت پێکی بەو کەسە داناو کە پەرووشتەکانی لە ھەر جوار
جۆرە کە تێکەلاو بێت وەکو یەک بە یێ زیادبو کەم ، وە ئەگەر ھاتو
یەکیکیان لەوانی دیکە زیاتر بێت لە یەک کاتدا ، ئەو ئەو ساکە شو
مروقی بە مروقیکی دەروون نەخۆش دادەنرێت . ئەم دابەش کردنەش
ھەرچەند (دەروون زانی) نوێ دانی پێدا نایت ، بەتایبەتی جۆری
پەمشایی بەکان ، بەلام بە دابەش کردیشکی بە کەلکی دادەنێت .

لە لایەکی دیکەشەو ئەم دابەش کردنەو دابەش کردنەکی
کەستی بە لای زانای پرووسی بافلۆفەو ، کە لەم سەدەیدا کردوویەتی
زۆر لە بەکەجن .

تێبە دەزاتین بافلوف ئەو زانایانەی کە تاقی کردنەویان لە
سەر ئازەل کردوو لەو تاقی کردنەواتە کەلک و بەرزووندی مرووفیان
مەبەست بوو .

ئەمجا لە کاتێکدا کە بافلوف تاقی کردنەوی لە سەر سەگ
دەکرد لە سەرەتاوە ، وای زانی کە سەگ دوو تەرزێ ھەیە ، یەکەمیان
زوو وەلامی مەرچە تێکەرەکان دەداتەو وانا کاتێک کە گوێی لەو زەنگە
بواوە ، یان جایی بە پووناکی ئەو گلوپە سوورە بکەوتایە کە لە کاتی

خواردندا بۆيان ھەلدە گېرساند دەست بەجی لیک بەدەمیدا دەھاتە
خوارەو ، باخواردیشی لە گەل نەبوایە ، بەلام تەرزى دووم درەنگەر
وەلامى مەرجە تىنکەرەکان دەداتەو ، کە گونى لە دەنگى زەنگۆلە
کە دەبوو ، یان چاوى بە تىشكى چرا سوورە کە دەگوت ، بە درەنگ
لیک بەدەمیا دەھاتە خوارەو •

ئەمجا تەرزى یەكەمى ئاونا (تەرزى ھەلجو - Exitatory)

و تەرزى دوومىيانی ئاونا تەرزى (درز - inhibitory)

بەلقوف دووائى چەند تاقى کردنەو یەكی دیکە تەرزىيکی دیکەى نۆ
دەرگەوت کە زۆر زووتر چالاکانەر ، وەلامى تىنکەرە مەرجى بەکانى
دەدایەو •

ئەم جۆرە یانى کردە دوو بەشەو تەرزى پرتەوى چالاكو تەرزى
شەبەى نەچوگ •

بەلقوف باوەپى وابوو کە ھۆى ئەم جیاوازی یانە ، دەگەریتەو
بۆ بارى (بۆماو) و بۆ تىنکەتەى تىشكو کۆنەندامەکانى دەمار •

دووم : گەستىكى دیکە لەو ، زانایانەى ھەولەى دابەش کردنى

گەستىيان داو ، زانایەكى ئەلمانى بوو ئاوى (گرىشمان) (١٦)

(١٥) علم النفس اسسه وتطبيقاته التربوية والاجتماعية - تالیف
الدكتور عبد علي الجسماني طبعه متنتقة سنة ١٩٨٤ بمطبعة
الخلود في بغداد ص ٢٢٦

(١٦) ئارنىست گرىشمان (١٨٨٨ - ١٩٦٤) جولهكەيەكى ئەلمانى بە
دامەزرىنەرى دەروونزانی (الجبلى) نویدا دەنریت ، کە لە
کاتێکدا لە ئەلمانىا ھەلەاتوو (بەناى بردوو بەر ئەمریکا ، لەوێ
مایەو ھۆى بە چارەسەرکردنى نەخۆشە شەیتە کەنەو ھەریک کرد •

نەم (۱۷) زانا يە كەستى مۇڭى بە يى شىۋى لەشۋىلار ، يان با
 بلىن : بە گۈيرى بىياتى جەستەو بەلۋوبۇي ، كىرۋە بە چىۋاۋ
 بەشەۋە ، يان بە چۋاۋ كۆمەلەۋە :

كۆمەلەي يەكەم :
 مۇڭە گىرەك لە گۈشتەكان

نەم كۆمەلەيە ، مۇڭەكانى كۈرتە بالاۋ بانۇلەۋ خېرۋىل كۈرتۈ
 شان خېن ، تا پادەيەك باسك كۆلۈ دەستۈ قاچ بېچۈكن .

نەم چۆرە كەسانە دەم دەمىن ، دەمىك پوخونۇ دەمىك پۈۋ
 گىزىن ، يان با بلىن :

دەمىك دۇشاندە ، دەمىك دىل تەنگىن ، لەگەل ئەۋشدا زۆر بلىۋ
 بىزۈۋون ، گائە چىۋ ئەۋسنىۋ چىلىن ، لەلايەكى دىكەۋە ئىش كېرەۋ
 گۈرچۈ گۈلن .

رېزەي زۆرى ئەۋ كەسانەي كە توۋىنى نەخۋىنى (شادۋ دىلەنگى)
 دەمىن لەم چۆرە كەسانەن .

كۆمەلەي دۈۋەم :

كۆمەلەي لەشۋەرزىيەكان :

نەم كۆمەلەيە مۇڭەكانى شان تىك سىمراۋ دەستۈ قاچ كېۋەرن
 ئەندامەكانى لەشيان گۈنجاۋۋ چۈن يەكەن .

(۱۷) علم النفس وتطبيقاته التربوية والاجتماعية - د - عبد علي الجسباني
 طبعة منقحة ۱۹۸۴ طبع بمطبعة الخلود في بغداد من ۲۲۳ .

کۆمەلەم سىتېم :

کۆمەلەى لاوازە کان .

مرۆفەکانى ئەم کۆمەلەى ، قەد باریک و لەش پووجەلن ، قەبارەى لەشیان بە گونجەى بەرزى بالایان نى بە ، سىگ تەسک و شان دانەکاڤو دەست و قاچ درۆن .

کۆمەلەى چوارەم :

کۆمەلەى لەش گەجەرە کان .

مرۆفەکانى ئەم کۆمەلەى ، لەشیان ئالەبارو ئاویزەو ئەگوجاڤو هەلکەوتوو . رزینەکانى لەشیان بە پێکى ئارزىنە ئاڤ لەشەو ئەمجا گریسەر پای وایە کە پەيوەندى لە نىوان کەستى مرۆف و جۆرى هەلکەوتنى لەش و لاریدا هەبە بە مەشەو ئەوەستاڤو زیاتر پۆیشتوو ، جارێکى تریش هاتوو کەستى مرۆفى بە یى میژاڤ دابەش کردوو و کردوینەى بە دوو بەنى سەرەکییەو .

بەشى یە کەمیان

کۆمەلەى میژاڤ دەمەمین .

ئەم کۆمەلەنى کردوو بە سى کۆمەلەى بچوکرەو .

۱ - جۆزە مرۆفیکى دى باکو خىرو بىر کەرو پووخواش و کۆمەلایەتىن .

۲ - جۆزە مرۆفیکى (حولحولین) میژاڤان هەردەمى بە جۆرێک دەگۆرێت دەمێک توپەن و دەمێک پووخواش ، هەردەمى لە سەر بەزمیکن و هەردەمى لە سەر پەتێک یارى دەکەن .

۳- جۆرە كەينىكىن كە دەينىك زۆر دىلئادىن ، دەينىك زۆر دىلئەنگىن ،
 واتە ئەم بەرپو ئوبەپى سىفەتە كە دەگرئەو ئەم زاناپە دەئەت لە ۹۵٪
 ئەو كەسانەى كورتو قەلەو بانئۆلەن ، بە شىۋەپەكى گىشى مىزادىيان
 دەمدەمىپە .

دوۋاى ئەو ھاتوۋە سى پلەى دانائە لە ئىۋان زۆر دىلئادى زۆر
 دىلئەنگىدا .

- ۱-۳- جۆرە كەينىكىن زۆر دىلئادى رىۋخۇشى ۋىزىۋون .
- ۲-۳- جۆرە كەينىكى مائاۋەندىن ، زۆر پاست ۋىش كەرن .
- ۳-۳- جۆرە كەينىكىن زۆر دىلئەنگ ۋەخەتۇكىن .

بەشى دوۋەمىيان :

مىرۋە خاۋەن شىزىپە كەسپىپەكەن بىجۆرە كەينىكىن ، بىرئو
 شەرمىن ۋەلاپەو دوۋەپەرىزن ، لە شىۋىن ۋەكەن خۇيدا پەسەلەچىن ۋە
 توۋپە ئابىن .

ئەمانە زۆر نىزىكىن لەۋەۋە كە توۋشى ئەخۇشى ھىزۋىفرىيا بىن *
 ئەم زاناپە دەئەت : لە ۷۰٪ مىرۋىيى بالە بەرزى رەقەكارى لەشى
 پوۋچەل ، ئاۋدەپەرىن بە شىزەكەسپى ، وانا : نىزىكىن كە توۋشى ئەخۇشى
 شىزۋىفرىيا بىن .

ھەروەسا ھاتوۋە كەسپى مىزا شىزى كەردوۋە بە سى پلەۋە
 (جۆرە) ۋە :
 ۱ - جۆرە كەينىكىن زۆر ھەستىارن .
 ۲ - جۆرە كەينىكىن زۆر ساردو سەرن .
 ۳ - جۆرە كەينىكىن زۆر ۋوشك ۋەم ھەستىن .

زەخنە گرتن لە دابەشکردنە کەى کریتیشمار

چەند زانابە کى دەروونى پەرخەيان لە دابەشکردنە کەى ئارنست
کریشمار گرتووە و وتویانە : تا تێستە چەندە ها لیکۆلینەو بۆ دەرخستى
پاست و درۆى ئەم دابەشکردنە ، کراوە ، هېچیان نەیان توانیوە بە تەواى
پاستى بە کەى بسلێن .

بێجگە لەوەش ئەو پەيوەندى بەى ئەم دەبێت : لە ئێوان کەستى
مرووفو جوړى پرسکەندى لەشدا هەيه ، بە سەر هەموو کەسێکدا
جێ بەجێ نایت ، یان با بێن هەموو کەسێک ناگرتەو . لە گەل
ئەو شدا شێوى لەش و لارى مرووف لەو تەمەنە درێزى کە بەسەرى
دەبات ، لە سەر بارێک نامێتەو ، بەلکە دەگوێت چونکە چەندێک ئەو
مرووفە بچتە ناو سألەووە تەمەنى گەورە تریت ، ئەوەندەش داروبارى
لەش دەگوێت و تێک دەجێت ، بێجگە لەوەش هېچ پێوانە بەک نى بە شێوى
لەشێک لە لەشێکى دیکەو بە ووردی جیا بکاتەو و بێ پێوێت .

لێرەدا وا چاکە ئەو بزانن کە کریشمەرو هاوڕێکەى هەوێکى
زۆریان داو کە پێوانە بەک بدۆزنەو ، بتوانن داروبارى لەش مرووفى بێ
پێوون ، لە دوایدا ئەم هاوکیشەيان بۆ دیارى کردى ئەو پەيوەندى یانەى
کە لە ئێوان شێوى لەش مرووفو جوړى کەستیدا هەيه ، داناو .

۱۰۰ x

چټوۍ پانی سنگ x چټوۍ درېزى سنگ x بهرزی لهښی (*)

تیینى : نه گهر نهو کسه لاواز پټ ، یان پاتوله پټ ، نرخى نه جسامى هاو کټه که بهرز ده پټه وه ، یان نرم ده پټه وه بهر وه وچول (على التوالى) •

ستیم :

که کاتک دهر وون زانی نوږ هاته کایه وه زانایه کى دیکه به ناوی .
(یونک (۱۸)) مغر مرؤفى کرده دوو نهرزه وه (جوړ) •

۱ - قهرزی : (گوشه گر - Introvert)

۲ - قهرزی : (کراوه ، یان په یوه ندى گر Extravert)

په یوه نه واکر

نهرزی گوشه گر :

نهو کسه په که حهز به ټیکلاوى و ناسپاوى و هلسو وکې ونى ناو کومهل ناکات ، حهز به نوو که و ټیکه نینى زوړ ناکات ، چونکه شهرمن و دووره به پرو که م دووه ، خه بالآوى به ، کاتک نووپه ده پټ ، نازانیت قسه بکات ، هه ندیک جار کرده وى سپرو ناشیرین ده کات و نه گهر په یوه ندى له گهل که ښکدا بېرټ نه وه زوړ به درهنگ له گهلدا ناشت ده پټه وه نه گهر گه لاله کراوېکى کومه لایه نى پى بسیرریت ، نه وه به ده گمن تیداسه رکه ووتو ده پټ •

(*) لهښى - الجسذع هه به ست به درېزى له بیجکه له سهر و دست و

قاج ده توانین بلیښ : قه د

(۱۸) کارل یونک : له پټه وه به کورتى باسى زیانه که یسان کرد

ئەم جۆرە كەسانە زۆر بەگەمى ئافرەت خۇشيانى دەۋىت ، ئافرىدە تىك
نەبىت ۋە كوخۇيان گۆشە گرىت .

لە لايەكى دىكەۋە ئەم جۆرە كەسانە زۆر بەباشى كارووبارى
خۇيان دەبەنە پىۋە زۆر ووردوۋ بەپاۋ تەگىرن .

نىسانە لەشى يەكەنى مۇقى گۆشە گر ، ئەۋە يە لەپوۋلاۋازنو
جەندىش خواردن بخۇن پى قەلەۋانن .

تەرزى كراۋە :

ئەم تەرزە مۇقە ئەۋ كەسەبە كە لە زىيانى تەنھاي گۆشە گرى
پادە كات ۋە ھەل دىت ، لەبەر ئەۋەى ھەز بە تىكلاى ۋە ناساۋى ۋە ھاورىكترنو
پوۋخۇشى ۋە دەم بە يىكەنن دە كات ، گولنى ناۋمە جىلىس ۋە كۆپە ، ھادەم
ھاورپى يەكەنى كەم گەلەبى يە ، چۈنكە مۇقىكى كراۋە ۋە پىشەر مە
نىسانە لەشى يەكەنى ئەم جۆرە كەسانە قەلەۋ وورگىن . بەلام لەبارەى
زەين پۇشنى ۋە زەين كوتىرى يەۋە ھەردوۋ تەرزە كە ھىچ جىۋازى يەكەن
نى يە .

يۈنەك :

لە دوايدا ھەرىكە لەم دوۋ تەرزە مۇقەى (۱۹) كىردوۋە بە (۴)
چوار جۆرەۋە :

۱-۱- جۆرى گۆشە گرى بىرە گەرى : ۋە كوخۇ ۋە زاناۋ قەلەفە
زانانەى كە بە پى تاقى كىردەۋە لە ماناۋ واتەى پوۋت زىاتر بىر دە كەنەۋە .

(۱۹) المدخل الى علم النفس الحديث - تاليف ريگس نايث ، و مرگريت
نايث . تعريب / د - عبد علي الجسماني / ط ۳ - ۱۹۸۴ م ص ۲۸۳ .

۱-۲- جۆرى گۆشه گرى سۆزه گەرى : برىنى يە لەو مرقافانى كە
زۆر ھەستىيان و سۆزىيان بەھىزە ، بەلام دى شارنەو و ناي دركىن و
دەرى ناپړن .

۱-۳- جۆرى گۆشه گرى ھەستە گەرى : ئەو جۆرە كەسانەن كە
كاتىك يانەوئ شارە زايى يە كى ھەستارى لەشت وەرگرن مەبەستيان
تەنھا بارى جوانى ئەو شتە يە .

۱-۴- جۆرى گۆشه گرى سروشتە گەرى (ساكار) جۆرە
كەيكن كە كاتىك كارىك دەگر نە دەس ، دەيانەوئ زوو بگەنە
كورنەو نەنجامى ئەو كارە ، بەلام بە كردهو ناتوان چى بەجى بگەن .
ئەبجا دىنە سەر چوار بەشە كەى تريان :

۲-۱- جۆرى كراوئى بىرە گەرى : وەكو ئەو زانا يانەى بە بى
تافى كردهو لە پاستى بابەتت بىردە كەنەو و دەكۆلەو .

۲-۲- جۆرى كراوئى سۆزه گەرى : وەكو ئەو كەسانەى كە بە
ئاسانى بە گەرمى دەپۆن بە دەم خەلكەو و بەپەرۆنى تىكلەوىيان لەگەل
دەكەن .

۲-۳- جۆرى كراوئى ھەستە گەرى لە تافى كردهوئى
پاستەوخۆ زۆر لەزەت ئەبىت ، وھەموو كاتىك ، بۆ ئەوئى شارە زايى لە
شت وەرگرت ، ھەز لە پەيوەندى پاستەوخۆ دەكات لەگەل ئەو
شتانەى لە دەوروپەيدا ھەن ، زوو بىزارىش دەبىت لەو پەيوەندىيانە
ئەگەر ىكەرىك زووزوو وورىانى نەكائەو .

۲-۴- جۆرى كراوئى سروشتە گەرى : جۆرە كەيكن ئاسايى و
ساكارن ، دەست ىشكەرى دەكەن لەكاروباردا ، زۆر جارىش تىدا

سەردەكەوون ، بەلّام بەردەوام نین لە سەر ئەم دەستیشكەری یانە .

چوارەم :

چوارەم دابەش کردن دابەش کردنهکەى (سپرانجەرە Spranger)
ئەم زانایە بە یێ (زالى) مەزفە دابەش کردوو ، بۆ تەرزى تێزى
تەرزى ئاڤورى ، تەرزى جوان بەروەرى ، تەرزى کۆمەلایەتى ، تەرزى
پامبارى .

پنجەم :

پنجەم لەم دابەش کردنەى کە باسمان کردن ، چەند دابەش
کردنێكى دیکەش هەن ، گرنگترینان ئەو دابەش کردنەى کە زاناکانى
دەروونزانى نەمخۆشان کردویانە .

ئەم دابەش کردنە گرنگى یەكێ زۆرى هەیه و كەلكێكى زۆرى بۆ
خۆشەوى بەپێژ هەیه هەرچەند ئەم دابەش کردنەش و دابەش کردنەکانى
دیکەش ، تێکرا پەختەیان لێ گیراوە ، وەکو : دواى چەند لاپەڕەى
باسمان دەکەین .

١ - کەسێتى ئاسایى (سروشتى) :

مەبەست لە کەسێتى سروشتى کەسێتى یەكێ ئاسایى و مامناوەندى
لە پاستیدا دەروون زانەکان تا تێستە نەیان توانیوە ، ئەم کەسێتى
دەست نیشان بکەن لەبەر ئەوەى تا تێستە ، لە سەر واتایەكێ تەواو بۆ ئەم
ووشەى پێتە کەوتوون یان نەیان توانیوە بیدۆزنەو ، ئەمجا هەر لەبەر
ئەو ، بە چەند پێناسەى ئەم کەسێتى یان پێناسە کردوو ، تێمە لێرەدا
تەنها سێ پێناسەیان ، بۆ خۆشەوى بەپێژ باس دەکەین :

۱-۱- کەستى سروشى ئەو كەسەيە ، كە توانا لېھانتىكى كەستى
باشى تىدا ھەيە ، دەيش تۈايت كە چۈن ئاراستە يان بىكات ، پروو
ئەو ئامانجەي كە دەيەوت يان ھىتتە دى ، دەيان رەوتىت .

زانايان ئەم پىئاسەيە ، بە پىئاسەيەكى (سارد) دادەنن ، دەئىن : زۆر
كەستى پەشيوش ھەن ، تواناي تەواويان ھەيە دەتۈان بگەنە ئامانج
با ئامانجە كاتىشان چەوت وچىلىش يىت ، لەبەر ئەو ئەم پىئاسەيە بە
پىئاسەيەكى تەواودا ناتىن .

۱-۲- دووم پىئاسە دەئىت : مەرقى سروشى ئەو كەسەيە كە ھىچ
جۆرە نەخۈشى يەكى لەنى و دەروونى تىدا نەئىت .

دووبارە پەخىشنى لەم پىئاسەيەش گىراو و ووتراو : ئەم
پىئاسەيە پىئاسەي مەرقى دەروون دروست ، يەك دەگرنەو ، لەگەل
ئەو شىدا نەئىت وائىت ، چۈنكە مەرقى دەروون دروست مەرجە
نەخۈشى دەروونى تىدا نەئىت بەلام سروشى مەرج نى يە ھىچ
جۆرە نەخۈشى يەكى تىدا نەئىت ، بەشكو جارى وا ھەيە نەخۈشىشەو
بەلام بەرگى دەكات و نەئىت سەرگەوت بە سەرىدا و دەستەلاتى بە
سەردا درىز بىكات .

۱-۳- سىيەم پىئاسە دەئىت مەرقى سروشى ئەو كەسەيە كە
خساوون زىرى يەكى لەبارەو بەختيارو چالاكە ، لەگەل ئەمانەشدا
دەتۈايت ، توانا بەھرە كاتى خۈي بەكار بھىت ، بۆ پزگار بوون لەو
بەريەرە كاتىئەي ، كە تووشى دەن ، ھەروەھا دەتۈايت لەنگەرى
گونجاندنى خۈي لەگەل دەوروپەردا پابگرىت .

ئەم پىئاسەيە پەندە گراو ، لەبەر ئەوى گرەو ھەمە لايىيە

نیشانەکانی کەسیتی گۆشه گر :

١ - کەسیتی گۆشه گر زۆر بیر دەکاتەووە دەکەوتە خەبەرە .

٢ - تایی بکریت خۆی دوور دەگریت و تیکەلایوی کەسانی دیکە ناکات ، کاتێک نەبێت یۆبستی بەکێ هەبێت چونکە تیکەلایوی کردن بە لای ئەووە . تەگەرەو کۆبە لەپێگەی زیاندا ، ئەمجا لەبەر ئەوە هیچ گرنگی بەکێ ئەوتۆ بە دراوو بارە نادات ، گۆی بە لایەنی (مەدە) نادات و خۆی بەرز گریت ، بەلکو زیاتر گرنگی بە پەرووشتی نمونەیی و بیرکردنەوی پووت دەدات .

ئەمجا هەر لەبەر ئەوەیە هیچ جۆرە سەرکەوتنێکی (مەدە) و کۆمەلایەتی بە دەست ناهێت .

٣ - کەسیتی گۆشه گر زۆرە سێزەر و زووش هەلەجێت بۆ نمونە : زۆر زوو تۆپە دەبێت ، زۆر زووش دەتوانێت رقی خۆی بخواتەووە خەفەیی بکات .

٤ - کەسیتی گۆشه گرو کەسیتی نەخوش بە نەخوشی شیرۆفرینیا زۆریان بەین نی بە هەر ئەوەندەیان بەینە نەخوشە کە گۆشه گری بەکێ زیاتر ، و بەهێزتر . ئەمجا هەر لەبەر ئەوەیە ووتراو (دەروون دروستی و دەروون نەخوشی موو بەکیان بەینە) .

٣ - کەسیتی کراوە :

کەسیتی کراوە بەئێجەڵانی کەسیتی گۆشه گر ، ئەو گەسە بە کە هەمیشە پووخواش و دلخواش بە پاستی بیر دەکاتەووە (گرو) دەکاتە کەسانی دیکەو لە کاتی لێقەومان و کارساتدا وتووشبوونی گیر و گرافدا

به دهنگی کسانى دیکه وه دهجنت ، وه کو فېشه که شېته هدر لهخوږه وه
 هه لئاجنت و ټالوز نایت ، نه گهر هه لېش چوو زوړ زوو داده مرېته وه
 هېج له دلېدا نایتیت

زانايان ده لټن : مروځي کراوه و پوو خوش بهرهمي کومه لايه تي و
 ماددي زوړ به دمت ده ټيټ .

پوشاخي (۲۰) زانا ده لټن : (مروځي کراوه زير کړه) به لټم وه کو
 له پېشه وه له باسي دابمش کردنه کي (يونگ) دا باسان کرد له باره ي
 زير کي يوه هېج جياوازي يان ني يه به لټم گوشه گريکه ي باري
 زير کي يه کي ده شارپته وه .

۴ - شيزه که سېتي

شيزه که سېتي و که سېتي گوشه گر زوړ له يه کده چن ، جياوازي يان
 نه نها له ودا هه يه که شيزه که سېتي ، جه ند روا له تيکي دیکه ي ټيدا
 هن ، که له که سېتي گوشه گردا ، نين نه و پوا له تانهش وه کو

مانگرتن ، گومان کردن ، زياد له پتويست نه تي پوښن ، هه لېجون و
 سوزه کي يان زوړ به هيزه ، يان زوړ بي هيزه ، له هه ردو و کاته که دا ، يان
 له هه ردو و باره که دا به پي نه و (۲۱) بېدار که رده وي نه يه ، يان به گوږه ي
 نه و هه لويسته ني يه که ده يان وورژنيت ، مروځي شيزه که سېتي بي بارو
 هاورې به باشترين هاورني به رتو وک و گؤفاره .

(۲۰) علم النفس اساسه و تطبيقاته التربوية والاجتماعية ص ۲۲۸
 (۲۱) فصام الشخصية - اعداد مكتبة الهلال في بيروت - عرض و تقديم
 الدكتور/مصطفى غالب ص ۹۱ .

ئەگەر مەندال بېت كۆردۈم كەنى زۆر سەير ، چارەسەرى ئاستىرە
بەلام گەورە بېت چارەسەرى زۆر گرانە •

دەبىت ئەوشى بىزىن مەرقى شىزە كەستى زۆر نىزىكە كە توشى
نەخوشى (شىزوفرىيا) بېت و شىت بېت •

۵ - دلتەنگە كەستى

ئەم جۆرە كەستى يانە وورەيان نىزە دورە پەرىزىن زىيانىن لا تالەو
ھىچ سۈسەيەكى پۈرۈنەكى لە كەلى زىيانىدا پەچاۋا ناكەن دۈۋا پۈزىيان
لا تارىكەۋ باۋەپيان بە خۇيان نىيە ، وا دەزانىن بىن تۈنەۋ بىن دەستەلەن و
لېنەھاتۈۋ ، ھەست بە ھىچ پىشكەرو پالەرىك ناكەن كەيان بىزۈپىت بۆ
ھەۋلەدان ، لەگەل ئەۋەشدا ھەست بە لېپىرەنەۋەۋ زانى و پۈردان دەكەن ،
ھەندەك لەم نەخوشانە زۆر ھەستىارن و ھەلجۈۋىيان بەھىزە •

دۈۋر نىيە ئەم جۆرە كەستى يانە توشى نەخوشى دلتەنگى بىن •
ھەروەھا زۆر تىرىنى ئەۋ كەسانەكى كە خۇيان دەكۈزىن لەم جۆرەن •

۶ - خۇلجولىيە كەستى

ئەۋ كەسانەكى كە ئەم جۆرە كەستى يانەيان ھەيە بىيارن و
خۇلجولىن ، چۈنكە لە سەر بارىكى سۆزى و مىزائى خۇيان پانەۋەستىن و
خۇيان پاناگرن ، بۆيە ئەم پەپۈ ئەۋەپ دەكەن لە تىۋان ھىنى و تۈپەيدا
لە تىۋان پۈۋخوشى و پۈۋگىزىدا • ۋەكۈلە پىشەۋەۋ باسەن كەرد ،
كەرىشەۋ دەبىت : يەيۈەندى لە تىۋان لەشى كەتەداۋ مىزائى بىن بارتا
ھەيە ، ھەر ۋەكۈ چۈن يەيۈەندى لە تىۋان شىزە كەستى و لە تىۋان لەشى
پەقەلەۋ لاۋازدا ھەيە •

ههروه‌ها ده‌رگه‌وتوو. که گه‌ستی می‌ژا بی‌بار ، دوور نی‌یه که
تووشی نه‌خووشی دلته‌نگی بیت .

ههروه‌ها نهم نجوره که‌سانه‌ش زوریان خو‌یان ده‌کوژن .

۷ - دل‌ه‌راو‌کتی که‌ستی

دل‌ه‌راو‌کتی که‌ستی نه‌و که‌سه‌یه که ده‌که‌وته دل‌ه‌راو‌کتیوه ، له‌به‌ر
نه‌وه هه‌یه‌شه دلی ته‌نگ و داماو له‌شتیک ده‌ترسیت که خو‌بشی نازانیت
چی‌یه . یان ده‌زانیت چی‌یه ، به‌لام زیاد له‌نیوست ده‌ترسیت .

له‌پاستیدا دل‌ه‌راو‌کتی ترسکی پیوسته بو‌ زیانی م‌و‌ف چون‌که
پالی پیوه ده‌نیت بو‌ گون‌ج‌اندن و گوزه‌ران کردن ، زور کاره‌سانی
سروشتی هه‌ن ، م‌و‌ف ده‌خه‌نه دل‌ه‌راو‌کتیوه ، وه‌کو گه‌بشتی مندا‌ل
به‌تمه‌نی هه‌رزه‌کاری ، یان گه‌بشتی ئافره‌ت به‌تمه‌نی له‌سک (زاو‌ژی)
چوو‌نه‌وه هند . . . به‌لام پیوسته له‌سه‌ریان دل‌ه‌راو‌کتی نه‌که‌نه نان و ئاو‌یان
هه‌ر دایشن و هه‌ناسه‌ی ساردی بو‌ هه‌ل‌کیشن ، ته‌گینا له‌شبان ده‌هان‌جیت و
جگه‌ریشان پاره‌پاره ده‌کات به‌لی پاسته نه‌و کو‌مه‌له‌ی که‌نیمه‌تیدا
ده‌ژین پیوستی به‌ وه‌ هه‌یه که‌تیدا سرکو و وریا بین ، چون‌که پره‌ له
به‌ربه‌ره‌کانی ده‌روونی و پامباری و ئابوری وجه‌نگ و دامای و لی‌قه‌وماوی
به‌لام نابیت به‌ ترس و دل‌ه‌راو‌کی و پارایی خو‌مان له‌م جو‌ره به‌ربه‌ره‌کانیانه
پزگار که‌نین ، به‌ل‌کو ده‌نیت هه‌ول ده‌ین یه‌لامار ده‌ین بجینین و سه‌وز
که‌ین و په‌روه‌رده‌ی پاست و به‌ره‌مدار که‌ین له‌گه‌ل ته‌مانه‌شدا ، نه‌وه‌ش
هه‌یه که‌ هه‌ندیک دل‌ه‌راو‌کتی هه‌ن ، چاره‌سه‌ر کردیان ئاستره .

بو‌ نمونه :

نه‌و که‌سانه‌ی که‌ تووشی دل‌ه‌راو‌کی ده‌ین له‌ به‌ریی ئیشی و بی‌کاری

يان ئەو قوتايى يانەي كە توۋشى دىلەراۋكى دەپن ، لەبەر ئەۋەي لە
 قوتابخانە دەر (فصل) دەگىزىن ، بەلام دەپىت مەۋى وەكو : بەرد وودار
 پىت لەم جۇرە كۆمەلەندە ، چونكە كۆمەلىك كە گىيى ھەردەۋى و
 ھاۋكارى تىدا كەم پىت ، واتاي وايە لەۋەپىكى مەشى تىدا دروست
 دەپىت ، بۇ ترس و دىلەراۋكى .

نیشانەكانى دىلەراۋكى كەسىتى

۱ - ھەمىشە خۇي ئامادە كىردۈۋە ، و چاۋەپنى پرووداۋىك دەكات ،
 دەپەۋىت پىنگە بدۆزىتەۋە كە چۈن خۇي رىزگار بىكات .

۲ - ئاۋىزىت جۇرە كىلىك بىگىرئە دەست ، لەبەر ئەۋەي وا
 دەزانىت لە دوا پۇژدا توۋشى لى پىسىنەۋە تەنگە چەلمەدەپىت .

۳ - لەبەر ئەۋەي زۆر لە دوا پۇژ دەترىپىت ، دەپەۋىت ژيانى
 باشە پۇژى خۇي و مائ و مندالى مەۋگەر بىكات .

۴ - بۇ ئەۋەي پىنگەي ھىچ نىرو ئوانجىك نەدات ، كە لە ئواناۋ
 دەستەلانى بدەپىت ، بۇ ئەۋەي پىنگەي ھىچ گومانىك نەدات لە پەۋۋىشى
 بىكرىت ، بەۋەپى دىلەۋى و ئەپىنەۋە ، پىۋىستى يەكانى سەر شالى
 جى بەجى دەكات كارەكانىشى بە ئەۋەي ئەنجام دەدات ئەگەز پىت و بە
 باشى لەم چۈرە نیشانە بە وورد پىنەۋە دەپىن : ھىچ خراپى يەكان تىدا
 نى يە ، ئەۋە نەپىت ، كە كاپرا بەھۋى دىلەراۋكىۋە ، يان با بىلىن ترىكى
 نادىارەۋە ئەنجاميان دەدات ، دىلەراۋكىش بۇ يە خراپە ، چۈنكە ژيانى
 دروستى مەۋى ھەيە ، بەلى پاتە ھەلجۈۋى دىلەراۋكى ، لە زۆر
 كەمدا ، بەدى دەكرىت و بوۋىشى لە مەۋىدا كارىكى پىۋىستە ، بۇ
 ئەۋەي بىۋانپىت ، خۇي بىگۈنچىپىت ، بەلام ئەگەر ھات و لە پادەي

تاسایی خۆی دەرچوو ، ئهوه زيانی له قانزاجی زۆرتره ، چونکه لهوانهیه
ئهو کهسه دلهپاوکی داره ، توشی نهخۆشی دهروونی بکات .

چهند کردهوه بهك ههين له نرسی مرقوف کهم ده که نهوه ، ئهو
کردهوانهش وه کو ئهوهی که نهو مرقوفه بجیت بۆ که سیکێ دیکه یاسی
دلهپاو کیکه ی بگێرێتهوه . بۆ ئهوهی یارمهتی بدات و چارهسهری بۆ بکات ،
یان ده نیت مرقوف لهو پلانهی که دایناوه ده بهو نیت یسگه به نیت
ئامانجکی بهر زتر ، با چهند ههنگاوێک دابهزیت و یته خوارهوه ، یان
ئهو نهخشه بهی که کشاوتی ، بۆ ئامانجه کانی ، نایگه نیت به ئاوات ،
ده توانیت بگۆریت به نهخشه بهك ، یان به چهند نهخشه به کی دیکه .

۸ - که سییتی زۆره سه پینراو

که سییتی زۆره سه پینراو ده کریت به دوو به شهوه ، که سییتی
بیره سه پینراو که سییتی کرده سه پینراو .

نیشانهی ئهم جۆره که سییتی یانه دوو پلهی ههیه ، پله به کیان له
پنشرمو پله کهی دیکه یان له دوواتره ، به واتابه کی دیکه چهند
نیشانه به کیان زوتر دهرده کهوون و دیاری ددهن ، چهند نیشانه به کی
دیکه شیان درهنگتر دهرده کهوون و دیاری ددهن .

نیشانه کانی پلهی به کهم

۱ - به یی بهرنامه به کی تایه نی کاره کانی ناومال و دهرده پرک
ده خسات .

۲ - زیاد له ییو بست گرنگی به پاکو ته میزی ددهات .

۳ - هه میسه به گومانه له پادهی پاستی کردهوه کانی ، له بهر ئهوه

يېنىدا دەچىتەۋە ھەۋلى ئەۋە دەدات كە باشترو تەۋاترو ئەنجاميان بدات،
لەگەل ئەۋەشدا بە ھىچ جۆرىك ناگاسە بارىكى كۆتايى دلى ئاۋ
ناخوانەۋە گومانەكانى لا ناچىت •

۴ - ئەم جۆرە كەستىيانە زۆر ووپكارى و مانگرن ، ھەزگىز لەو
پايانەى كە ھەيانە دانابەزن ، ھەروە كو ھىزىكى نھىتى ئەمرى يى
كردىتن وايە ، يان ھىزىكى ناوخۆى لەشيان ئاموزگارى كردىتن وايە ،
بۆيە لە كوردەۋاريدا وتوويانە : ئەم جۆرە كەسانە جنۆكەيان ھەيە ،
ئەگەر يىتو كازىك بەخەيالىندا يىت ، كىچىدە كەۋىتە كەۋليان ھەۋل
دەدەن ئەنجامى دەن ئەگىنا واز ناھىتن •

نیشانەكانى پلەى دوۋەم

- ۱ - زۆر ھەستيارن و دلتاسكن •
- ۲ - شەرمەن •
- ۳ - گۆشەگرن •
- ۴ - وورەيان نزمە •
- ۵ - كوردەۋەكانيان نمونەيى بە (ئايدىيال) •
- ۶ - خۆشكىن و خوزمگرن ، واتا يى فىزن •
- ۷ - بەرامبەر خۆشيان و خەلىكى كەيش زياد لە پىۋىست پەقن •

چەند نمونەيەك -

- ۱ - ئافرەتلك ھەبۋو پۇزىكيان بەپىكەۋت ، سەگىك چىۋوۋە
خەۋشەكەيانە ۋە ، ئەبىم خەرىكە خەۋشەكەقوراپ دەكات لىم بىرسى ئەۋە
خوشكە چى دەكەيت ؟

وونی : گلاوی ی هموشه که درده کم •
 وونم : نهو قوپاوه چی به گردونه نهو ؟
 وونی : نهی نازانیت گلاوی سه گ به قوپاوه درده چیت ؟
 وونم : بسا
 وونی : نهی بوجی ؟
 وونم : ناخر هموشه که نان خوی گله •
 وونی : خۆ (والله) پاست ده کهیت •
 دواپی وونی : تو بلنیت گلی گلجانه کهی لای که چوپره که پاکر
 نه بیت ؟

۲ - مام • ش - ع - ق - یك هه بوو ، یش چهنه سائیک
 له مهویش کۆچی دواپی کرد •

نهم کابرایه پیاویکی زۆر موسلمان بوو دهنگی زۆر خوش
 بوو ، قورنایشی پهمان بوو ، له بهر نهو کهسانی دیکه زور پتریان
 ده گرت ، به تایه تی هه ندیک کرده وشی سهیر بوو ، دانیشوان بیسان
 دهووت : کابرایه کی (علی) به نه سجا هه موو سائیک دوو جار ، سی جار
 ده هاته دیدنه تی ژاله نهم کابرایه خاوهن (کهستی به کی
 کرده سه پتراو) بوو ، یان با بلین :

(کهستی به کی کرده سه پترای) هه بوو ، چونکه که ده ست نوژی
 ده شووت ، له لیواری ئاوی چه مه کهوه ، ده ست نوژی هه لئه ده گرت ،
 به لکو ، ناوه کو ناو قه دی خوی هه لئه کردو ده چوو ناوه پاستی ناوه
 خو په کهوه ، کهستی ناکیگر ئاوی پادا ده پوشت ، هه ر بهوش قایل نه
 ده بوو ، به شکو دوو جار سی جار ده ره چوو ده ره موو ده گه پایه مو ناو
 ناوه که ده ست نوژی ده شوته وه ، بیجگه له وهی له قول شنو قساج

شتدا بەئەشك و قولەقاب و ، بەئەندازەى (سوتەت) مەو ، نەدەو مەستا ،
ھەر يەكە چوار جار و پىنچ جار دەى شوتەو .

ھىشان ئەگەر بىتوانايە لە زگەوتە كەشەو دەگەپايەو . كەپەتەكى
دەيكە دەست نوێزە كەى دەشوتەو .

بە پاستى گۆپىنى ئەم جۆرە كەستى يانە ، بۆكەستى يەكەى ئىلساى
زۆر زەحمەتە چونكە بۆماو دەورى ھەيە لە دروست بوونى ئەم جۆرە
كەستى يانەدا .

۹ - بارانۆدە كەستى

بارانۆ دە كەستى ، يان كەستى گومانبەر بە چبەند نىشانە يەكەى
تايەتى يەو دەناسرەتەو .

كردەو و پىرو باوەپى خۆى نەيت ، ھىنى كەسى دىكە يە پاست
نازانيت ، لەبەر ئەو دەبين بەرامبەر پاكانى پەقەو سوورە لە سەر ،
سەرختى پاكانى خۆى و دائابەزىت ، لە لايەكى دىكەو دلى زۆر
ناسكەو زۆر ھەستيارە لەبەر ئەو زوو زوو ھەلەچىت و زياتر گومان
پەيدا كەكات ، بەرامبەر كەسانى دىكەو بىزو باوەپيان ، ئەمانە ھەمويان
دەبنە ھۆى ئەو كە يارو ھاوپى كەم نىت و بەيوەندى يە كەسانى
دىكەو ھى ھىز نىت .

ئەگەر ئەم نىشانانە زياتر يە پىگرن و بەھىز تر بن دوور نى يە
كابرەى نىشانەدار تووشى نەخۆشى شىتى (شىزۇفرىيا) نەيت .

۱۰ - كەستى ساىكوباسى

دەتوانىن بەم كەستى يە بلتىن : كەستى (سەرسەرى) : ئەم جۆرە

كهسانه ناتوان زال بن به سر پنگره په ووشنۍ په كانياندا ، كه گوناوه
ده كهنه كرده ووي دژ به كومه ل ده كهن ، به هيچ جورنك همت به
په شمعاني و زاني ويزدان ناكهن ، چونكه ويزدانان ناجوليت .

به پاستي كه ستي سايكوباسي تا تمهني نه گاته (۱۱ - ۱۵) سال
ديارده كاني دهرناكه ویت ، له سهره تاي تمهني هه راشيدا ثم نشانانه ي
لي به دهرده كه ویت :

نیشانانه کانی که سیتی سايكوباسي

- ۱ - زور توپه ده ویت و هه لده چیت .
- ۲ - دهمت دریزی ده کات و وورژم ده بانه سر که سانی دیکه ،
به يي هيچ جوړه بير كړدنه وويهك .
- ۳ - يي به زه يي يانه نازاري که سانی دیکه و گيان له به ران ده دات .
- ۴ - به يي هيچ هوپه كي به سندر او ، شت و مهك ده شكيتيت ، نه ووي
بكه وینه بهر ده سني ویراني ده کات و ده ي پرووختيت .
- ۵ - به ههر پڼگه يهك ييت ، چ راست چ جهوت ، به زور
ناره زووه کانی خوی تیر ده کات .
- له کز تاي تمهني هه راشيدا ثم نشانانه ي لي به دهرده كه ویت .
- ۱ - دروی گه وړه گه وړه ده کات .
- ۲ - خوی يي ناگيريت ، له بهر نه و هه رچی جوړنك يو بلوړت
بالنهري توخمي تیر ده کات .
- ۳ - له مه ي نوښي ، جگه ره کيشان و قومار كړدندا ، چساو

برۇقى گەۋرە دەكات •

۴ - ھەمىشە دەسۈپتەۋە شەپ دەيتەۋە پىنگە بە كەسانى دىكە
دەگىزىت •

۵ - كە گەيشە تەمەنى ھەرزە كارى ئەم نىشانانە باشتر ئاشىكرا
دەبنو زىياتر بە دەردە كەۋون ، بە تايەتى ئەگەر لەشى بە خۇۋە بىت
چونكى قۇلۇ بازۋى بە ھىز دەبنو دەتۈتت بە ئاستر سەرگەۋىت بە
سەر كەسانى دىكەدا •

ھۆى دروست بوۋى كەستى سەرسەرى ، ھەندىك لە زاناكان
دەلەين :

بۇ ماۋە بە بەلگەشيان ئەۋە بە كە ھەر لە مىندالى يەۋە دياردە كانى ۋە
دەردە كەۋىت ، ئەۋە شىمان لە بىر نەچىت لە سەرەتاي قۇنانى ھەراش يەۋە
بە باشى دەردە كەۋون •

۱۱ - كەستى ھىستىرى

كەستى ھىستىرى ، كەستى يەكە كە ئەم نىشانانە خوارەۋەى بە
باشى تېدا دەردە كەۋىت

يەكەم :

گىرنگى يەكى زۇر بە خۇى دەداتو خۇيشى زۇر خۇش دەۋىت •

دووم :

بە ھەر جۆرىك و پىنگە بەك بىت ، دە يەۋىت خۇى دەر خات خۇى
بىۋىت ، سەرنجى كەسانى دىكە بۇ لاي خۇى رابكىشيت •

سێهەم (٢٢) :

زۆر هەز بە چاویلکەری و لاسایی کردنەوە دەکات .

چوارەم :

توانایەکی زۆری تێدا هەیە ، بۆ درۆ کردن و فیشال و دەوربین و خۆگۆڕین .

پنجەم :

لە لێرسینەوە و بە دایەخ کەوتن پادەکات و خۆی دەشاریتەوێ یان بشت بە کەسێکی دیکە دەبەیت ، لەم پووەوە .
شەشەم :

زوو زوو توپە دەپێت و هەڵدەچێت ، لەگەڵ ئەوەشدا هەلچوون و سۆزەکانیشی کال و نابەگام و مندالانەن .
هەوتەم :

هەندێک لەم جۆرە کەسانە ، لە ژبانی هاوسەریاندا سەرنەگەوون و دەخزێن ، چونکە ژبانی توخمیان کال و نالە .
هەشتەم :

نیشانەکانی کەسێتی هەستیری ، لە ئافەرەندا تاشکراترو دیارترن وەک لە پساواندا .

هۆی دروست بوونی کەسێتی هەستیری

زاناکان دەڵێن : هۆی دروستبوونی ئەم کەسێتیە یۆسەوێ ،

(٢٢) - فصام الشخصية - اعداد مكتبة الهلال في بيروت - عرض الدكتور مصطفى غالب ط ٤ ١٩٨٢ ص ٩٥ .

له بهر نهوې که نه گهر یتو بگه پین له نیو خزمو که سوو کاری ، ثم
که سیتی یانه دا ده بینن نیشانه کانی ثم که سیتی به له هه ندیکاندا به
ده رده که ویت .

به لگه به کی دیکه ی ، نهو زانایانه نهو به ، که ده لین : نیشانه کانی
ثم که سیتی به ، هه له تمه نی هه رزه کاری به وه به ده رده که وون ، به لکو
جاری وا هه به له تمه نی هه راشیدا ، به ده رده که وون ، واتای وایه
گه شه کردنی . دارو باری لهش ، کار که ریکی یارمه تی دهه ، بو ثم
که سیتی به .

زور کهس لهم جوړه که سیتی یانه ، هه له خو یانه وه چاک
ده بنه وه به ره و که سیتی به کی له نگه ردار ده پون ، نه گینا لین ده کات به
نه خو شی ده روونی (هسیریا) .

۱۲ - که سیتی ناله بار

که سیتی ناله بار ، یان که سیتی بن له نگه ، به رامبه ر که سیتی پړک و
به له نگه داد نه ریت ، چونکه پاست وایه ، که که سیتی له نگه ردار
بیر کرد نه ووی و په ووشت کردنی و سوزی بگو نجین وه کو به ک پړک بن ،
هه روه ها نهو که به بگو نجیت له گه ل نهو ده ور به رمی که نسا دا
ده زی ، هه وه کو : چون زیانی ناو خو یی له نی به شیوه به کی پړک وینک
ده پوات ، گرنگترین نیشانه ی که سیتی به کانی ثم جوړه مرو فانه نهو به
که باو د پیان به خو یان وه که سانی دیکه ش هه به ، له هه لچوون و
توپه بوون و کردار کردندا ته رازوون ، به پیچه وانهی که سیتی ناله بار ، که
بیر بچراو و خه یال پلاو و سوز نه گه یو ، هه لچوون به شیو دل پسو و خانه
گومانه ، که ده وه قه ل و نارینک و بن نه نجامه ، که سیتی ناله بار نه گه ر

زیرە کیش بیت ، بە هیچ ناچیت ، چونکە دواى ئارەزووى چەوت و
جێل دەکەوێت .

۱۳ - کەسییتی بە ئاستەم بەند

Vulnerable

بۆیە ناومان نا بە ئاستەم بەند ، چونکە بە کەمترین هەول ، یان بە
کەمترین پەنتیوی ، وورە یان نزم دەبێتەو و دەروختن .

ئەم جۆرە کەسیتی بە ، دەمێک ساغ ، و دەمێک نەخۆشن ،
هەروەها لەم دوو ئاوانەدا دەژین ، یان با بێن : لەم دوو ئاوانەدا دەژین ،
زۆزترین دەروون نەخۆشەکان ، لەم جۆرە کەسانە ، هۆی دروست بوونی
ئەم جۆرە کەسیتی بەش ، ئەوەیە کە هەر لە منداڵی یەو بەنازکراوون زیاد
لە پیوست پارێزراوون ، ئەمجا کە گەورە بوون ، هەست و دەکەن
کە بە تەنها ناتوانن بە پەنگاری هیچ جۆرە کۆمپێکی زیان بین ، ئەم
هەست کردنە وای لێ کردوون لە مەیانگە بەکێ تەسک و باریکدا بژین و
نەش وێرن لەو جوارچێوە بە بچنە دەرەو .

۱۴ - کەسییتی میزاژ فلیگماتی

یان کەسیتی سارد ، ئەمە ئەو جۆرە کەسیتی بە کە هیوکران
باسی کردووە ئەمە ساردو سەر ، و خاوەن خلیجکە ، هەلجیوونی زۆر
کەمە و سۆزی وەستاوە گێانی هاوکاری و یارمەتی بە هیچ جۆریک تێدا
نەبێ ، نیشانەکانی ئەم جۆرە کەسیتی یانە هەر لە منداڵی یەو بە
دەردە کەوێت .

۱۵ - نزمە کەسییتی

نزمە کەسیتی ، یان کەسیتی نزم ، ئەو کەمە بە کە هەیشە لای

خواروۋە دەگرىتو لە پەپەۋە دەزى ، بە دواى خەلکەۋە وىلکەچى
 ھەلکە ، پەنايان بۆ دەبات و گيانى بەوانە ، بى ئەۋەى كە ھەست بە ھىچ
 شورەبى يەك بىكات . ئەمەش لەبەر ئەۋەيە وا ھەست دەكات كە ناتوانىت
 بە تەنھا ، يان لە پىزى كۆمەلدا بىزى و پىشت بە خۆى بەستىت .

۱۶ - سۆزە كەسىتى

ئەو كەسەيە كە پەپەۋەندى لە گەل كەساتى دىكە لە سەر
 بناغەيەكى بىرو زىرى نابەستىت ، بەلكو لە سەر بناغەيەكى سۆزى و
 ئارەزو مەندى دەپەستىت ، ھۆى ئەمەش ئەو پەروەردە كەردنە مەندالى يەيە
 كە ئەو مەندالى تىدا زىاۋە ، ھەندىك لە زانايان دەلەين سۆزى
 بەھىزو ھەلجۈۋى زۆر ، بۆتە چەند ھۆيەكى با يلۆزى دەگەپشەۋە ،
 بۆ نمونە دەلەين : (دەملخى) ھەندە كەسەك سۆزۈ ھەلجۈۋون ، بەھىزىر
 دەردەپىت .

۱۷ - كەسىتى دەمارگىر

ئەو كەسىتى يەيە كە لە ھەندە سەبارەتتىكدا ، يان لە ھەندە
 ھەلۆستىكدا ھەر لە خۆيەۋە ھەلدەجىت (عصبى) دەپىت ، ھۆى دروست
 بوۋى ئەم جۆردەيان يەككە ، يان زىاتر لەم ھۆيانەى خواروۋە :

۱۷-۱ - مەندوو بوۋى زۆر .

۱۷-۲ - نەگەشتىن بە ئىلاج .

۱۷-۳ - نەخۆشى .

۱۷-۴ - ژانە سەر .

۱۷-۵ - زىاد پىژاندنى (گىلاندى ساپروئىد) .

١٨ - دژه كه سیتی Passeve - Person

دژه كه سیتی ئو كه سه به كه همیشه به پیچه وانه ی كهسانی دیکه وه؟
 په فشار ده كات و به شداری چالاکی به كانیان ناكات به تابه تی نه گهر
 له گهل ئاره زوو . كانی ئو دا پینه كه ویت ، ئم كه سیتی به گبانی مانگرتن و
 به ره لهستی كردنی تیدا به هیزه ، ئویش له بهر ئو هو یانه به كه باسیان
 ده كهین :

١٨-١- له بهر ئو به به كه حهز ناكات باری گران هه لگرت و تووشی
 لی برینه وه . پیت .

١٨-٢- یان زور به خۆیدا ده نازیت و ، خۆی هه لده كیشیت و ، له بهر
 ئو به نایه ویت به شداری هیچ چالاکی به کی كهسانی دیکه بكات ، نه گهر
 پیت و به گوێره ی ئاره زووی ئو نه پیت .

١٨-٣- جاری وا سه به هو ی ئم نه گونجاندنو ته بایی نه كردنه
 ئو به به كه سه ههست به كه سه دری ده كات ، ده ترسیت بخزیت ،
 به لām نایه ویت به شتو به کی پاسته وخۆ ده دری بریت ، به شكو به وه ده دری
 ده بریت كه لانه سه كه ده به سیت و دوور ده كه ویت وه و نایه ویت
 پی بگرت و پته ناو پیز وه .

١٩ - داهینه ره كه سیتی Creative - Personality

داهینه ره كه سیتی ، یان بلیعه نه كه سیتی ، یان كه سیتی بلیعه نه و
 دروست كهر باه تیکه سه رنجی زانایانی ، بۆ لای خۆی پاكشاوه ، به
 زوری لی دواون و باسیان كردووه ، له سه هوكان و سه ر چاوه كانی
 ناكۆکی كه وتوته نیوانیاته وه .

له کۆندا باوه‌پیان وابوو ، که بلیمه‌نی کاربکی ناوژمه‌یه و له توانای مرقۆدا-نی‌یه ، به‌لکو ده‌ستکردی شه‌پانه ، یان ده‌ستکردی جنۆکه‌یه ، یان خوای (هه‌لبه‌ته) .

وه‌کو : (سوکرات) له کاتیگدا که داد‌گەر گونا‌هاری کرد به دانانی هه‌لبه‌ستی خراب و خراب‌کردنی په‌ووشتی لاوان ، له وه‌لامدا ووتی : تیمی زانا ، کاتیک که هه‌لبه‌ست ده‌لێن : خۆمان نازانین چ ده‌لێن . هه‌رچهند خه‌لکی تێته بر‌وایان به‌مانه‌نی‌یه له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا ، زۆر کس باوه‌پیان وایه که مرقۆفی بلیمه‌ته ، بێ‌یسته (۲۳) جار به‌جار تووشی به‌ شێوی‌یه‌کی ده‌روونی بیت ، له‌به‌ر ئه‌وه‌یه ، وتووایه (الجنون فنون) ، واته‌ شیتی جوۆریکه له‌ هونه‌ر ، یان شیتی له‌هونه‌ره ، هه‌ر له‌ به‌ر ئه‌وه‌یه که باوه‌پیان وابوو مرقۆفی بلیمه‌ته ، جار به‌ جار تووشی جوۆره نه‌خۆشی‌یه‌کی ده‌روونی ده‌ییت ، یان هه‌ر به‌یه‌کجاری شیت ده‌ییت ، له‌به‌ر ئه‌وه‌ چهند زانا به‌ک گه‌ پراوون و هه‌ولیان داوه‌ ژبانی زۆر کس له‌ بلیمه‌ته‌کانیان بشکێوه‌ ئه‌م دیو ئه‌دیویان کردوه ، بۆ ئه‌وه‌ی که له‌ که‌یه‌ک ، جوۆره‌ ناوژمه‌یه‌ک ، ناله‌باری‌یه‌ک یان نه‌خۆشی‌یه‌کی ده‌روونی له‌ ژبانی بلیمه‌ته‌کاندا بدۆژنه‌وه ، له‌ پراستیشدا به‌ نا‌ئومیدی نه‌ گه‌پاونه‌ته‌وه ، به‌لکوو ده‌ست که‌وتی باشیشیان هه‌بووه .

بۆ ئه‌مونه‌ (۲۴) :

۱ - بۆیان ده‌رکه‌وتوه که وینه‌کشی به‌ناوبانگ فان گوگی هۆله‌ندی (۱۸۵۳ - ۱۸۹۰) ز تووشی نه‌خۆشی شیتی شیزۆفرینیا بووه ،

(۲۳) - المرض النفسي طريق الى السعادة - تالیف - لويس بش - ترجمه الى اللغة العربية عبدالمنعم الزیادی ط (۱) ۱۹۵۷ ص ۱۳
(۲۴) - مجلة العربي العدد ۱۷۳ نيسان ۱۹۷۳ ص ۴۶ - ۴۹

هەندیکیان دەلێن : تووشی پەرکەم بوو ، دەلێن : لەبەر ئەوەی هەندیک
 لە وێهەکانی دەخاڵاندو نۆختەنۆختەیی دەکردن ، هەندیکێکی تریشی
 دەخەتاند و اتا خەتی زۆری لە سەریه کەدا دەنا ، ئەم خاڵاندن و
 خەتاندنەش بەلگەیە لە سەر ئەو جەمە ناوەواوە دەروونی یەکی کە لە
 نەخۆشی (پەرکەم) دا هەبێ و بەلگەیەکی تریشیان ئەوەیە ، ئەو
 خەونە پەچرەچرەوانەو یی سەروەهرانی کە ئەو دەیدیتن .

هەروەها ئەو کاغەزە (نامە) سەیرە فەلسەفییانەی کە لە دووادوای
 زیانیدا بوو هاوڕێکانی دەنووسین .

٢ - نووسەری ڕووسی بەناوبانگ (فیدور - دوتوڤسکی -
 ١٨٢١ - ١٨٨١) ز لەبەر ئەوەی قوماڕچی یەکی بەربادبوو ، ریسواو
 قەرزاربوو ، هەر لەو کاتەدا بوو ، بەرەمە گەورە بە نرخەکی
 بەناوای (قوماڕچی) نوویو .

ئایا تۆبلیت : بوو ئەوە خۆی کردبێت ، قوماڕچی ، بتوانیت باشترین
 بەرەمە بنوسیت ؟ زۆر کەس دەلێن : تووشی نەخۆشی (پەرکەم) یەش
 بوو ، دەلێن : ئەگینا چۆن توانبۆیت لە چیرۆکە کەیدا کە بەناوای (گێژ
 Theldiol) بە ووردی ئەو هەستای کە نەخۆشی (پەرکەم) دار
 دەبکات ، لە کاتی (فی) لێهاتدا ، بنوسیت و باسی بکات .

ئایا تۆ بلیت : (پەرکەم) زیانی لێ تال کردبیت و شیوانیستی ؟

٣ - دەلێن شکیڕ کەستی یەکی وون و ناداری هەبوو ،
 ئەمیش لەبەر ئەوە بوو زیانیکی ئاسایی و هێمنی بە سەر بردوو ، لەگەڵ
 ئەوەشدا کەستی یەکی پێ بەرەمە سەرنج پراکێشەری هەبوو ، هەتا
 هەتایە چرای بلیمەتی ئەو ناکوژبێت و گەری پووناکی ئاگری ئەو

دانا مریټه وه ، نووسنه گانې شکیر هه موو یتجوبه نایه کی دهر وونی
مرقئی پروون کردونه وه ، خزه ویستی ، کلونی ، کیه بیری ، وماتمی ،
خوکوشنو بوولنه کیتی ، پرووی نهیټی له سر ثمانه هه مویان ،
هه لملټوه .

نه گمر وا دانه ین :- شکیر مرؤیکی دهر وون ټالوزی ټالوزکوی
نه خۆش بووینټ ، ټایه خوینهران بهرحمه کانیان له بهر جاوده کموت ؟ نه
وله لاما ده ټین : نه خیر ، چونکه خوینهران کالک خورنو یتان
پن نین .

له پاستیدا شاعری عه رب (ابو الطیب المتبی) ، نووسه ری لوپنای
(جویران خلیل جویران) یشان له یو ختانه دهر نه کردووه ده ټین :
(المتبی) ناز ناوه که ی به لکه به له سر نه وی که داوی یتفه مه رایه تی
کردووه ، (جویرانیش) له نامه دلداره کابیدا بو ټافره ټیکی نه مریکی ،
وا دهر ده که ویت هه ناوی پاره پاره بووه ، هه سنی به که مسه ری و بی
ده سه لانی کردووه ، له بهر نه وه ، که سیتی به کی بجر بجر هه بووه .

نه مجا لیره دا بریار ټک دټه کایه وه ده ټیت : ټایه مه رجه هه موو
هونه رو داهیرا وټک ، له هونه رمه ندو داهینه ریکی زیان ټاسایی و
په ووشت ریکه وه ، وخو سروشتی به وه یته دهر وه ؟ لیره دا (دوکتور
فخری (۲۵) ده باغ) وه لامان ده دانه وه ده ټیت خوینهری به ویردان و
پاست ، هه رگیز بو دیوی ټایه تی زیانی هونه رمه ندو داهینه ر ،
ناگهریت و ناپشکیت ، ده ټیت : نه میس له بهر نه وی ، نه وه هونه رمه ندی ،
یان نه وه داهینه ری که په له یکه یان لکه یکه ، به سر په رده ی زیانی به وه

بیت ، له ییش جاوی خوتنه ری نه خات و بهرهمه که شی لیل و قوپاوی
 نه کات ، ده بیت شهوش بزاین هه موو بهرهمه بیکش نایزیت و لیل
 ناییت ، با بهرهمه که شی ، بهرهمه می هونه رهمه ندیکی لکه دار بیت •

لیردها برسیار یکی دیکه خۆی دهرده خات و ده لیت کام
 هونه رهمه نه که بیویسته بهرپی ژبانی - افو بی گهرد بیت ؟

له وه لاهدا ده لیت : هونه ری قومار بازی ، یان قومار جیتی مهرج
 نی به هونه رهمه نه که ی قومار باز بیت ، یان قومار جی بیت ، به لام هونه ری
 نایی و هونه ری کۆمه لایه نی ، مهرجه هونه رهمه نه کانیان خۆیان
 په ووشتیان جوان و بی گهرد بیت • نه گهر بیت و به کیک لیمان بیرسیت و
 بلیت : نایه تو بلیت مروفی داهینه رو بلیمه نه توانیت بهرهمه داهیت ،
 کاتیک نه بیت که تووشی په شپوی به کی دهروونی بیت •

له راستیدا ههرجه نه (٢٦) لیکولینه وه ، له باره یه وه ، تا ئیسه
 ههر بهرده وامه و پوژ پوژ بشده که ویت په ره ده سیت ، له وه لاهدا
 ده لیت : نه خیر وانی به چونکه نه لیکولینه وانه ی که له سه ژبانی
 داهینه ره کان ، دوا ی مردن ویش مردیان ، کراوون ، دهریان خسته وه
 که به شپوی و بشپوی دهروونی به هیچ جوړیک نایته هۆی داهیتان ،
 به لکو زۆربه ی زۆری داهینه رو بلیمه نه کان چ له باره ی دهروونی یه وه ،
 وچ له باره ی کۆمه لایه نی یه وه ژبانیکی ئاسوده گیان بووه ههرجه نه
 هه ندیکان ، ژبانی کۆمه لایه نی و دهروونی یان ، ئاسایی و ئاسوده گی
 نه بووه ، وه کو : فریدریک نیشه وه زانا یانه و بلیمه تانه ی یاسمان کردن،
 نه ویش تینی نه کردۆته سه بهرهمه کانیان •

(٢٦) الامراض النفسية والمصيبة - اعداد محمد رفعت - دار المعرفة
 للطباعة والنشر - بيروت - لبنان ص ٣٤ •

لە لایەکی تریشەو هیچ دوور نییە ، که ئەم بوختانانیان ، بۆ
 هەلەبە سترایت ، چونکە (بلیسەتان) بەو هەموو زیرەکییەو . لە
 کۆمەڵ بڕدەبن ئەک هەر ئەوان بە لکو هەموو کەبێک که وستیستی باری
 کۆمەڵ بگۆڕیت ، تا سەرکەوتوو ، تووشی چەرمەسەرییەکی زۆر بوو ،
 هەشیانە تا لە ژیا نا بوو ، نرخی پراستی و ستوینی پراستی خۆی یی نەدراو
 وەکو : دەگیرنەو جارێکیان ، بەکێک لە کوپەکانی (قانع)ی شاعیر ،
 لە شاری (موصل) لە سەفەر دەگیریتەو دەت : بابەگیان ، لە شاری
 (موصل) کۆگایەکیان بە ناو تۆو ناو (کوگای قانع) ، ئەویش لە
 وەلامدا دەت پۆلە باوەر مەکه چونکە هێشتان نەمردووم .

بەسیاریکی دیکەش خۆی ئاشکرا دەکات و دەت ئایە (مرقفی
 بلیسەت) ، یان (بلیسەتان) لە هەموو گەبێک و نەتەوێکدا هەلەکەوون ؟
 ئەگەر وایە بۆچی هەندێ نەتەو و هەندێ گەل لە هەندێکی دیکە
 یشکەوتووترن ؟ یان بۆچی ئەمریکا و ئەوروپایی بەکان ، ئەفریکا و زۆر
 وولاتی دیکەیان داگیرکردووە ؟ لە وەلامدا دەتین : زیرەکی و بلیسەتی
 ئەنھا بۆ سەر نەتەوێک ، یان بە سەر مرقفانی چەند نەتەوێکدا
 نەدراو و نەپراو چونکە زیرەکی بە دەنگ نییە و بە پەنگ نییە بە
 بالانییەو بە سەروو سیما نییە ، بە لکو هەموو نەتەو هەموو گەبێک ، ج
 لە ئەوروپا بێت و ج لە ئەمریکا بێت و ج لە ئاسیادا بێت هەموویان
 بلیسەتیان هەبەو زمین پوشتیش و زمین کوژیشتان هەبە ، بەلام
 مرقفی بلیسەت هەر وەکو تۆوی پووەک وایە ، چۆن تۆوی پووەک ، با
 بێن (گەنم) با توخمەکەشی تۆو کەشی باش و پەسەن بێت ، ئەگەر
 لە زەمینیکی (گەنمی) باشدا تۆو نەکریت و دوا یی بزار نەکریت و بە
 بانێ پارێزگاری نەکریت و پەروەردە نەکریت ، هەلەکەوت ئاوەهاس

مرقۇنى بىلىمەت لەو وولاتانەدا كە يىشكەوتون ، بەباشى پەرورەدە
 دەكرىن و ھەموو ئامرازىكى داھىيان بۇ ئامادە دەكرىت بەلام مرقۇنى
 بىلىمەت لە وولاتى تىمەدا ، يان لە وولاتە تازە يىشكەوتوو كاندان تاتوانرىت
 ئەو پارىزگارىيەو پەرورەدە باشە بكرىت ، ئەمەش پەيوەندى بە
 زروونى پامبارى و كۆمەلايەتى و ئابورىيەو ھەيە ، بىجگە لەمانەش
 دەولەتە يىشەسازىيە ئەمىرئالزىمەكان ، ھەمىشە ھەول دەدەن بە پارە ،
 يان بە زۆر ، يان بەدزىن ، ئەو مرقۇنە گەرورە بىلىمەتەنە بەرن ، بۇ نمونە
 ئەو مانگە دەست كوردە ئەمەرىكى و سۆقتىيانەي كە لە سەر مانگ
 نىشتەوۈ يىش چەند سائىك لەمەو بەر دروست كەرەكانيان ئەلمانى
 بوون . دواي چەنگى جىھانى دووم براپوون بۇ ھەردوو وولاتەكە ،
 تىستە زۆريان لەويانە ماوون ، قوتابىشان زۆرن و وزورىش خىزمەتيان
 بەوان كرددوۈ ، لە لايەكى دىكەوۈ زۆر لەو كانگەو كارگە و قوتابخانەو
 دەستگاپانەي كە لە وولاتە تازە يىشكەوتوو كاندان ، مەدالە بىلىمەتەكانيان
 تىدا پەرورەدە دەكرىن ، داگىر كەرەكان ، تەگەرە دىتتە پرىگەيان
 لەمەوۈ بۆمان دەردەكەوۈت يىشكەوتون و دواگەوتن پىوەندى بە بارى
 ئابورىيە و كۆمەلايەتى و پامبارىيەو ھەيە ، داگىر كەردىش پەيوەندى
 بەھىزو دەستەلات و بارى جوگرافى و چەند ھۆيەكى دىكەوۈ ھەيە .

نیشانه گانی که سیتی بلیعت

نایه هیچ نیشانه و سیفاتیک بۆ که سیتی بلیعت هه ن ؟
به پاستی جه ند نیشانه و سیفاتیک ، بۆ که سیتی بلیعت ، دباری
کراوه .

مرۆفی (۲۷) بلیعت ، به لای داروین و سینسره وه ، نه و که سه به
که قه باره ی (پشکی) ئاسایی نه بیت ، به لکو له قه باره ی (پشکی)
که سانی دیکه گه وره تر بیت به لام دهر وون زانی ی تازه ئه م پرایه ی به
درو خستۆته وه جه ند نیشانه و سیفاتیکی دیکه ی بۆ ده ست نیشان
کردووه دهر وون زانی نوێ به ووردی نه و حاله ته باس ده کات ، که چون
مرۆفی بلیعت شت داده بیت و به چ شه وه به ک دای ده بیت ، به لام
باس وه هابه که له و مندا له وه ده ست پی بکه ی که له وانه به بیسه
که سیتی به کی بلیعت .

۱ - نه و مندا له خه یالی زۆر به هیزه .

۲ - حه ز به زانی و پشکینی زۆر ده کات .

۳ - ئاره زووی دا هتانی زۆره .

(۲۷) - اعرف نفسک - دراسة سايکولوجية - تالیف - دکتور فاخر
عاقل ط ۱ بیروت ۱۹۶۴ .

چەند زانايە کى دىكە چەند نىشانەيە کى دىكەيان بۇ مرقۇفى
بلىمەت ھەستىشان کردوۋە وە کو

۱ - مرقۇفى بلىمەت زۆر ھەستيارە ھەستى بەھىزە ، مەبەست بە
ھەستيارى بلىمەت ، ئەو يە كە لە ھەموو بارىكەوۋە ، كە كاتىك ھەستى
ھەلگرت تواناي ھەلچوونىشى بەھىزو لىشاۋە ، ھەروەھا توانايە كى زۆرى
ھەيە لە سەر شىتەل كىردنى شتو بەيوەندى دۆزىنەوۋە لە نيوان
پارچە كائىدا ، مرقۇفى بلىمەت ھىزە ھەستيارىكەى ھانى دەدات بۇ
تاقى كىردنەوۋە ئەنجامدانى كەلك لى وەرگرتنى ، چونكە ھاندەرەكەى
ناو خۇيە ، ھەر خۇي لەزەتى لى وەردەگرى .

۲ - مرقۇفى بلىمەت زۆر بە توانايە لە سەر بىر كىردنەوۋە ، كاتىك
كە دەللىن : بە توانايە لە سەر بىر كىردنەوۋە ، مەبەستان ئەو يە كە بىر
كىردنەوۋەكەى ھۇيە كى زۆر گرنگە لە داھىتان و دروست كىردندا ، ئەمەش
لەبەر ئەو يە كە خەيال كىردن و شىتەل كىردن و پەيوەندى بەستىر
دەركى بەيوەندى و چارە دۆزىنەوۋە بۇ تاقى كىردنەوۋەكەى ھەستيارى ،
ھەموويان پىويستيان بە بىر كىردنەوۋە ھەيە بىر كىردنەوۋەكەى زۆر
بەھىزىش ، لە زىرىيەكەى زۆر بەھىزەوۋە ھەلدەقۇلىت .

۳ - مرقۇفى بلىمەت تواناي زۆرى لە سەر جموو جۆول و چوستى
ھەيە ، ئەم نىشانەيەيان كەلكى لى وەردەگىرىت ، بۇ بەيكەر تاشى و
ھونەرى سەما .

بلىمەتى و داھىتەكە خۇي ، لە تىكەلاۋ بوونى تواناي يەكەم و
تواناي دووم دروست دەپىت .

(سودارد) ده لیت : مرؤفی (۲۸) بلیمت نو که سیه که جور
گورچو گۆلی به که نه نجام ددهات که

۱ - گران . *granin*

۲ - نالوسکاوون *henshoshole*

۳ - پوون . *puun*

۴ - له کاتی نه نجامدانی گورچو گۆلی به که دا ، له ههول و له
گیش ده گر نه وه واته : به که مترین ههول و به کورترین کات ،
نه نجامی ددهن .
په کلمه مریخ ههول
کات

۵ - نامادهن بو نامانجیکی تایه تی .

۶ - نرخیکی کۆمه لایه تی یان تیدا هه به .

۷ - ره سه نن ، واته جلاکی به کاتیان گورچو گۆلی به کی په سه نن .

نایا مرؤفی بلیمت چون داده هینیت و دروست ده کات ؟

به پاستی بو نه وهی وه لایمه که ی ته و اوو ناشکرا بیت ، نه م پر سیه
له خۆیان کراوه ، وه لایمان نه مه بووه ووتوو یانه :

مرؤفی بلیمت ، بو نه وهی کرداریکی بی هاوتا دروست بکات ،
کاره که ی به جوار سووپدا تیده به ریت .

سووپری به کهم :

سووپری ناماده بی به له م سووپدا هه موو ههول و هیزیکی ناماده

← (۲۸) علم النفس وتطبيقاته التربوية والاجتماعية - الدكتور عبده علي
الجهساني طبعة منقحة مزينة ۱۹۸۴ ص ۶۳ .

دەكات و ئاپاستەي كۆسپەكەي دەكات ، واتا : ئەو شتەي كە دەپەوئەت
دای بەیتتەو ، لیتی بوو بە خولیا .

سووپى دووم :

سووپى پالداپەو و پىشت كىرەنەو بە ، لەم سووپەدا كۆسپەكە
بەرەلە دەكات ، بە بى كۆئى دان و ئاگادارى بەك ، واتا : پىشت گۆپى دەخات و
ئەو گىرنگى بەي ناداننى ، وەكو : كەيك بۆ كارىكى قورس ھەول
بدات و مەوگەرى بىكات ، ئەمجا بە شتەيى لیتی جەوولتەو . ئەم سووپە
وەكو پىشودانك وىلە بىپىتك وایە .

سووپى سىتیم :

سووپى پووناكى بە : لەم سووپەدا ، ھەر لە پىپە كەندەردو و بە
ئىز تىپەرك ، چارەي كۆسپەكە دەدۆزىتەو واتا : شىو و نەخسەي
داھىراو كە دىتە پىش چاوى .

سووپى چوارەم :

سووپى جىبەجى كىرەنە : واتا لەم سووپەدا چارەي كۆسپەكە
دەكات ، يان بابلىن : نەخشەكە جىبەجى دەكات .

خوئەرى بەرىز : ئاتىسە (۱۹) نۆزدە جۆرى كەسپىمان بۆ
پىناسەو باس كىردى ئەو شمان بۆ دەرگەوت كە نىشانەكانى كەستى ،
چەند جۆرىكىان ، زۆر لە يەكەدەچن و بە يەكدا چوون ئەو پىش شىكى
سروتنى بە لە مەوفا .

لە لاىەكى دىكەو ، ئەو كەستى يانەي كە ئالەبارن ، مەرج نى بە

گەشتىنە پادەي نەخۇش كەۋتەن ، يان نەخۇش دەروونى گەرتەن ، بۇ
نەۋۋە :

شېزە كەستى نوۋشى نەخۇش شىزوفرىيا نەۋۋە ، بەلام ئەگەر
لەۋ سەۋرە تېرەت نوۋش دەۋت .

ھەرۋە كەستى ھىستىرى ، يان كەستى سايكوباسى ، نوۋشى
نەخۇش دەروونى ھىستىرىا ، يان نەخۇش دەروونى سايكوباسى نەۋۋە
بەلام ئەگەر نىشانە كانيان زىاتەر بە سىتت ، يان بەرەۋ باش نەگۈپىن
دوور نى بە نوۋشى ئەۋ نەخۇشيانە بىن ، ھەرۋە كەستى سەپىراۋ .

خوتەرى بەپىز جۆرە كانى كەستى مەۋف كەلىك لەم زامارە بە
زىاتەرن كەباسان كەردەن ، ۋە كەۋ :

كەستى يىشەۋا ، كەستى لەسەر خۇ ، ناسكە كەستى ، كەستى
لوتەرىز ، كەستى قىلباز ، كەستى دەمباز ، تۈندە كەستى ، كەستى
ئاشنى خۋاز بەلام بە يىۋىستى نازانين لەسەريان بېرۋىن .

چۆن دەبیته کەسیتی یەکی سەرکەوتوو ؟

خوێنەری بە پێز : مەبەست بە کەسیتی سەرکەوتوو ، ئەو کەسە یە کە بتوانێت کار بکاتە سەر کەسانی دیکە و قەکانی پەیره و بێت و پێزی هەبێت و بتوانێت زیانی سەرکەوتوووانە لە کۆمەڵدا بۆ خۆی دروست بکات ، ئەمەش وا دیارە لەبەر ئەوەیە ، کە چەند نیشانە و رەفتاریکی تایبەتی تێدا هەن ، بۆیە ئەو دەستلالت و توانایەکی هەیە .

ئەو باشە ئەگەر هاتوو تۆ ئەو نیشانانەت تێدا لاواز بوو ، واتە کەسیتی یەکی لاوازی هەبوو ، ئایە دەتوانیت تۆش نیشانە و سیفاته کانت بەهێز کەیت و چەند سیفاتیکی باشترباش لە خۆتا بڕسکێت و خۆت لە سەریان پابێت و تۆش بێتە کەسیتی یەکی سەرکەوتوو ، تین بکەیتە سەر کەسانی دیکە و پێز و شوێنیکی تایبەتیت لە کۆمەڵدا هەبێت یان ناتوانیت ؟

لە وەڵامدا ، دەڵێن : تۆش دەتوانیت و هەموو کەسێکی دیکەش دەتوانێت ئەمەش لەبەر چەند هۆبەك

۱ - مەبەستان بە سەرکەوتن ، ئەوە نییە کە تۆ هەستیت پووێتی مێزو بگۆڕیت و یان باری کۆمەڵایەتی لە بنەپەتدا دەربەیت و بە باریکی باشترا بگۆڕیت و یخەیت ، یان مەبەستان ئەوە نییە کە ئەوە پەر (نەموح) و سەرکەوتت هەبێت ، بەرزترین ئامانج لەشوو پوژی کدا

بهيتته دى ، ويته (يه كشموه) ، بهلكو مهبهستان به سهركهوتن ،
 سهركهوتيكى پموانى ناسايى به ، خو گوجاندنو كهلك بهخنبه
 بهخو به كومهل ، وهكو : ماموستايه كى سهركهوتو ، بزيشكيكى
 سهركهوتو ، بازارگانيكى سهركهوتو ، قوتايى به كى سهركهوتو
 وهكو كميتك كه گياني يارمهنى وهروه زى بدا ههيت ۰۰ هند ۰۰۰۰

واناي وانى به تيمه دزى نهم جوړه گوپانانين ، يان نهو گوپانانان
 كارىكى نه كردن چونكه نهو كار هگورانه ، وهكو پرووى ميژوو
 گوپين ، يان كاروبارى كومهل خستن به بارىكى باشردا ، له دهستى
 ههموو كهس نايهت ، بهلكو له دهستى كهسايتك ديت كه بليهتنو
 زماره يان به په نجهى دهست ده زميرريت ، يان چهند بارىكى ميژويى
 جوگرافى و پامبارى و ثابوورى كومه لايه نى تايه نى دروستيان دهكات
 نهو جوړه هه لانه ، بو منو تو نارم خست ، و تا تبه نه رده خساوه
 مهبهستم نهوه نى به كه تو ههول مهده پوى ميژوو بگورپت ، بهلكو
 مهبهستم نهوه به نه گهر نه نوانى ، سهرنه كهوتى خففت مهخو .

۲ - كارتنى كردنى مروف له كهسانى ديكه ، پواله تيكى گشتى به و
 تايه نى نى به ، تهنها كهسايتك ، يان چهند كهسايتك ، نهم توانايى نى به
 چونكه كارتنى كردن له دهرروونى مروفه كهوه هه لده قوليت ، نهووش
 وهكو : بير كردنه وه وايه ، ههموو كهسايتك له تيمه بير ده كاته وه ،
 ههموو كهسايتك له تيمه خوشي بي و ترشي بي ، و بي بزايت و بي
 نه زانيت ، كارو تين ده كاته سهر كهسانى ديكه ، كرده وه
 به په واجى هه وه قهى به بره ويني هه وه ، به هوى تين و تيشكيكى
 تايه نى به وه ، نيت نهم كارتى كرده دوور بروات ، يان نيزيك نه وه وش
 ده گهر ته وه ، بو پادهى به هيزى و بي هيزى ، نهو كهستى به جارارن وايان

دەزانى كە كەستى سەرگەوتوى بەھىز لای ئەو كەسانەيە ، دیمەنكى
 جوان و شان و بازویەكى بەھىزبان ھەيەو سەرۆسمایەكى بەسام
 ترسانگان ھەيە ، بەلێ پاستە خەلكى ھەر وەكو چۆن لە دەورى
 ئاگردانى زستان كۆ دەبنەو ، ئاوەھاش لە دەورى كەسانك پورە
 دەدەن و كۆدەبنەو ، كەلە پالاندا ھەست بە ئارام و خۆشى بكن ، كە
 لەشیان بەھىزو ، بە دەستەلات و توانا دارن ، لەگەڵ ئەوەشدا زۆر
 كەشیش ھەن سەر و فەسانكى ناشیرینان ھەيەو لەشكى لەپ و لاواز
 قەبارەيەكى بچووك و بوودەلەیان ھەيە ، و بە پادەيەكى ئەوتۆش كار
 دەكەنە سەر كەسانكى دیکە قەكانیان لایان پەواجى ھەيە ، مەزوف
 سەرى سووپ دەستى . لەم دوو خالەو بۆمان دەرگەوت ، وەكو
 لە سەرەنای دابەشکردنى كەستیدا ، باسمان كرد ، ھەموو كەسك
 كەستى ھەيە ، بەلام ھەيە كەستىيەكى سەرگەوتوى ھەيە ، ھەشە
 كەستىيەكى نەخۆشى ھەيە ھەشە كەستىيەكى دواگەوتوى لاوازی
 ھەيە مەزوفیش بە دەستى خۆبەتى و دەتوانیت ، كەستىيە لاوازەكەى
 بەھىزو سەرگەوتوو بكت و بگوریت بۆ سەرگەوتوى كە بەناوبانگ
 بە مەرجك بەپرەوى ئەم خالانەى خوارەو بكت :-

۱ - پارتیزگارى تەندروستى خۆت بکە .

۲ - ئەگەر ناتەواویەكى لەشیت ھەيە ، ھەست بە كەمسەرى مەكو
 بىرى لێ مەگەرەو ، بەلكو بتوانى لە ژياتا ، چۆن خۆت سەر دەخەیت ،
 ئەوەش بزانە چەندەھا لە پشەوا و پساو مێزووى بەكان یان شەل بوون ،
 یان ناتەواویەك ، ھەبوو لە ئەندامك لە ئەندامەكانى لەشیاندا ، بۆ
 بۆنمۆنە : تەیموورى لەنگ ، شەل بوو ، پشەقن كەپ بوو ئەبوعەلای

مهعهری کویر بووه ، له گه‌ل نه‌وه‌شدا هه‌لکه‌وتو بلیه‌ت بوون .

۳ - هه‌رگیز بیر نه‌که‌ینه‌وه له سه‌رنه‌که‌وتن (الفسل) ، به‌لکو هه‌میشه بیر له سه‌رکه‌وتن (التجاج) بکه‌ره‌وه هه‌ولێ بو‌ده ، به‌لام به‌رێکه‌ی پاست و په‌وان ، نه‌ک له سه‌ر حسابی ئهم و نه‌و ، نه‌ک به‌رێکه‌ی ناپه‌واو جه‌وت و چێل و گزی ، نه‌گه‌ر به‌ پێکه‌یه‌ک سه‌رنه‌که‌وتیت بیکۆپه‌و پێکه‌یه‌کی دیکه‌ نافێ که‌ره‌وه هه‌

۴ - باوه‌رت وا بێت که هه‌ج کۆشیک و ته‌گه‌ره‌یه‌ک نی‌یه ، چاره‌ی نه‌بێت ، به‌لکو هه‌موو کۆسپ و ته‌گه‌ره‌یه‌ک چاره‌ی هه‌یه . کاتی‌ک که کۆشیک پێکه‌ت بێ ده‌گرت هه‌ج مه‌شه‌له‌زی ، به‌لکو به‌ هێواشی و له سه‌رخۆ ، به‌به‌ره‌و پیری پرۆ و پیری لێ بکه‌ره‌وه ، نا لا ده‌چێت .

۵ - کاره‌که‌ت خۆش بویت ، له به‌ک کاتدا دووسێ کار مه‌گه‌ره ده‌سته‌وه ، چونکه‌ نه‌و کاته هه‌یجیات بو‌ ئه‌نجام نا‌دریت ، به‌لکو کارێک نه‌واو که‌و ئه‌مجا ده‌ست به‌ره‌هه کارێکی دیکه ، وه‌کو په‌نده کوردی‌یه‌که ده‌بێت

هه‌شت بێت له هه‌شت بێت ، نو‌ بێت نه‌ک نه‌بێت .

۶ - هه‌ر کارێک هه‌یه به‌ گورج و گۆلی ده‌ستی به‌ری و ته‌جاسی به‌ .

۷ - واژ بێته له و په‌فارانێ که کۆمه‌ل پێی ناخۆشه‌و به‌سندیان نا‌کات و ده‌یان بێژینیت .

۸ - باشرین سێفاتی نه‌شیمان په‌روه‌ری و نه‌ته‌وه‌گه‌ری ، له خۆتا پرێکته چونکه‌ هه‌لگرتی ئهم سێفاته‌نه پارێزگاری باری ئازادی و پرزگاری نه‌ته‌وه‌که‌ت و نه‌شمانه‌که‌ت ، ده‌که‌من و نه‌و کاته کۆمه‌ل فرخت

به‌رز ده‌گاته‌وه ، چونكه تيمه له‌چه‌رخى ئه‌مانه‌دا ده‌ژين .

۹ - له‌ بېرو باوه‌پى شوقىنى و پېرپه‌وى كوڤرانه‌ى خۆبه‌رسى لاده‌.

(۱۰) - به‌رگى ته‌سكى هۆزه‌گه‌رى و نېره‌گه‌رى دامالو ، بېسى نه‌تووى گشتى كوردى پېۆشه .

۱۱ - تا پاده‌يه‌ك گرنگى به‌ جلو به‌رگ و هه‌لېژاردنى جۆره‌كانى، و په‌نگه‌كانى بده‌ و قه‌لافه‌تت و ئېك‌بخه ، هه‌رچه‌ند جلو به‌رگ مه‌رچىكى بالا ئى به‌ بۆ دروست بوونى كه‌ستى به‌كى باش ، له‌به‌ر ئه‌وه كه‌ باسى كه‌ستى به‌كى مېزووى ده‌كرىت ، كه‌س ناېرسىت جى له‌به‌ر كردووه ؟ وه‌گرنگدان به‌ جلو به‌رگىش واتاى وانى به‌ ، جلو به‌رگى گران به‌هاو، نرخ گران ، نرخى مرۆف به‌رز ده‌كه‌نه‌وه‌ كه‌ستى سه‌ر ده‌خه‌ن ، به‌لكو جلو به‌رگى نرخ گران له‌ كوومه‌لېكى نه‌ناسراودا ، نرخى مرۆف به‌رز ده‌گاته‌وه .

۱۲ - تېكه‌لاوى كردن : چه‌ندېك بۆت ده‌لوڤت ، ئه‌وه‌نده تېكه‌لاوى كه‌سانى دېكه‌ بكه ، هاشۆو ده‌وتت هه‌ڤت ، چونكه تېكه‌لاوى ده‌وپىكى زۆر گرنگى هه‌به ، له‌به‌روه‌رده كردن و قاتل كردنى كه‌ستى مروڤدا ، چونكه كه‌ستى به‌ تېكه‌لاوى به‌هېز ده‌ڤت و به‌پېز ده‌ڤت و ناوبانگ به‌يدا ده‌كات .

۱۳ - يارمه‌تى و هه‌روه‌زى كردن : تا ده‌توانىت ، يارمه‌تى كه‌سانى دېكه‌ بده‌ و هه‌روه‌زى يان له‌گه‌ل بكه ، چونكه ئه‌م دوو نېشانه‌به‌ روخسارى مرۆف سووك ده‌كه‌ن و قه‌كه‌نى به‌پېوه ده‌كه‌ن .

۱۴ - هاوپېتى له‌به‌ر ئه‌وه‌ى هاوپېتى ده‌ورىكى بالا له‌ ژيانى مروڤدا ده‌ڤىت ، هاوپېتى باش بگه‌ر ، به‌ندىكى كوردى هه‌به ده‌ڤت

(مهل ههيه گۆشت دهخوات و مهيش ههيه گۆشتي دهخورت) . ٥٧

ئهمجا ئهگەر زانیت ، تۆ خۆت ناتوانیت بیهه پێشپهوی هاوریگانت و تین و کاریان تی بکهیت ، پهووست و خووه خراپه کاریان بگۆریت ، ئهوه ئهوه کاته نهکهیت هاوپی خراپ بگریت و لهگهڵ هاوپی خراپ و تهمل و دهمه و وسان و خووه پهووست ناپهسندا بگهڕیت ، ئهگەر به خۆتا پابهرموو بتوانیت کاریان تی کهیت و خووه پهووستی خرایان بگۆریت ، بیهه هۆی ئهوهی له زیاندا سهریان خهیت و بیهه پێشپهواو نمونه چاووت لی بکهن و به قسهت بکهن ئهوه کاته هاوپی خرایش بگریت زیانی نییه ، چونکه جاری وا ههیه هاوپی تووشی جگهره کێشان و قوماڕ کردن و سووپانهوهی بی هودهت دهکات ، ههروهکو چۆن هاوپی باشیش ، له وانهیه ئهم خووه ناسرینهت بی تهرک کات .

من خۆم چههند جارێک هاوپی خراپ ، قیری جگهره کێشانی کردووم و جگهره ی داوه پیم و دووایی که زانیوتی تهواو قیری جگهره کێشان بووم ، ئهوجا جگهره ی نه داوه پیم و یاما هه لکالیوه ، وتویهتی ئهوه عهیب ناکهیت ، جگهره بوخۆت ناکریت و لهم لاو لهولا لامیزی ده کهیت و بهمهڕ کیسه و قوتوی ئهم و ئهوه وه ده له وه پێت ؟ له گهڵ ئهوه شدا جارێکیان هاوپی یهکی باشم هه بوو جگهره ی بی تهرک کردم و قایلی کردم که جگهره کێشان زور زیان بهخشه ، پێگهیهکی بی نیشاندام که به کاری پێم ، پێگه کهش بریتی بوو لهوهی که سۆین بخۆم له بهیانی تا تیارچی جگهره نه کێشم و دان به خۆما بگرم . تیارچی سۆینده که تازه کهمهوه ، بو تیاره ی دووایی ، ههروه ها لهو ماوهیدا که ده چوینه دیدهنی کهسیک ، یان ده چوینه میوانی مائیک پێشپهوی لێم

دەکردهوه ، دەى ووت : فلان وازى له جگمره هتا وه جگمره
 مهدهنى .

من نهو کاته ههرچهند له دلى خومهوه نهو چاکهيهه به خراپه
 دهزانبو ينم ناخوش بوو ، چونکه خوشتريه هلى له کيس دهمام
 جگمره به کى پوسهه ، يان ديمورى ، يان (لارک)ى له کيس دهمام ،
 بهلام تيسه ههرچهند يادى نهو هاوپى باشه ، دهکه مهوه و کردهوه
 جوانه که يم ههرگيز له باد ناچيت ، نيتاکى دهزانم که نهو هاوپى به
 جهنديک دلسوزى من بووه .

بهلام نهو پينگه به باشتريه پينگه نى به بو وازلى هتان له جگمره ،
 بهشکو باشتريه پينگه نهوه به که ويستو به يارت به هيز که بت و به کسرى
 فېرى ديت و وازى لى بهيت ، نهو ياره بهى له جگمره دا خه رج ده گريت
 تا ماوى يهك دوو مانگيك له شى زياده دا خه رج گريت ، وه کو : کپينى
 چه ره سى زورگران ، يان خواره مهنى نرخ گران . بو نهوهى ديوى
 (بى ههسى) مروف و نه زانيت له بهر (دراوه که) وازى لى ده هيت ، و
 ويستو ، به يارى جگمره کيشه که بى هيز بکات .

۱۵ - قسه کردن :

خويتنه رى به پيز

هيج به لاته وه ناخوش نهيت ، که کاتيك نهه ناموزگارى يانهه
 له باره قسه کردهوه ، پيشکesh ده کهم ، چونکه نه گهر هه موو که سينک
 له تيمهى ئاده ميزاد ، بيزانياه چۆن قسه ده کات و چۆن ده دويت تيسه
 سه ر زه مين جهنديک جينگهى شهرو جهنگوو کوشتن و بهرين و خوئين
 رزاندن و ستم کردن نه ده بوو ، ده نه وه نده جينگهى ئارام و ، ئاسايش و ،

كامه راڻي و خوشه ويڻي و دادبه روه ري ماف پوهواي ده بو ، چونكه زمان
(قسه) نامرازي پيشكه وتنو تي گهياندينو له يهك گهيشتن و ناكوكي
لا بردينه ، نو كه سي كه نازايت به باڻي بدويت و قسه بگات ، نه گهرمه كه
له پڼي ژياندا هر بويه ووتراوه ، خوايه نهم خه يته زير ده سني نه زانه وه
داماوي ده سني نه زانم نه كه يت ، تا پوژنيك بوو نمرازي له يهك گهيشتن
قسه پووت بوو ، پوژي په يمانو درو نه كردن بوو ، سه رزمين
به هشت بوو ، چونكه خه لكي خاومن قسه خويان بوون ، به لام
نيسته كه (پامباري) به واتاي نهم جهرخه له باو دايه ، نامرازي
تي گهيشتن وله يهك گهيشتن ، به رزمه وندي تايه تي به (المصالح) له نيوا
ندا ، سه رزمين له زور شويتدا بوته پارچه يه كي ناگرو داماوي پسواي و
گوزمه به ديزه ده كريت ، هدرچي چوتيك هه ييت (قسه) خوش دهرمانني
زانه ، قسه ناخوش و نه زان دووان ، خه نجره ري زه هراوي به م

تو بزانه له ژياڼي پوزانه ندا ، جه نديك دلگير ده ييت ، كه ده ييت
له فهرمانگه يه كدا ، فهرمانبريك ، كه بو نه وه مووچه ي بو پراوه نه وه
كاري من و تو به پوويه كي خوشه وه ، به زمانكي شيرين ، نه نجسام
بدات ، له گهل نه وه شدا ، يانا هه لده كالت و نازايت زمانني به كار به ييت و
قسه بگات .

تايه له دلي خوتدا ، ناييت خوزگه ده سته لانم ده بوو
فوتايخانه يه كم بو جوري نهم فهرمانبرانه ده كرده وه ، بو نه وه ي فيري
قسه يان بكم ؟

يان ناييت : خوزگه همر كار به ده نيك په يوه ندي پراستو
خوي به جه ماوه روه ده بوو ، خوزگه همر به ينه نايه نيك (خوليكيان)
بو بگردايه وه ، همر له بهر نه وه ي فيري قسه كردنو دهر وون زاني

کۆمەلایەتی بونایە و فیری ئەو بونایە ، که چۆن کردووە لە گەل
ئەم و ئەودا بکەن ؟

ئایە نازانیت لە زۆر وولاتدا قوتابخانە کراوەتەووە یان پەیمانگە
دامەزرێراوە ، بۆ فیر کردنی چوینتی قەسە کردن و وێژ کردن ،
یەکیگە لەو پەیمانگەیانە ، پەیمانگەی پەڕەندی مرقۇئایەتی یە کە (دیل
کارنیزی (۲۹)) ئەمەریکی لە شاری نیویورک دای مەزرا نەدووە .

تێتە دینەسەر ئەو ئامۆزگاریانە کە لە کاتی قەسە کردن
و توو وێژ کردندا ، یۆتە پەڕەوی بکەن هەرچەند ئەم کابرایە ئەم
ئامۆزگاریانە لە گیرفانی خۆی دەر نەکردووە ، بەلام کە لێیان هەبە :-

۱- ۱۵- ئاماجی سەرەکی ئەو وێژ کردندا گەشتن بە پاستی و
مافوو پەوا ئاشکرا کردن بێت ، ئەک مەبەست مەلا بەزینی و
کۆلە کەدان بێت .

۲- ۱۵- لە کاتی قەسە کردندا پوووت خۆشکەو قەسەت خۆش کەو
زوو هەلە چۆو توو پە مەبە ، لەم بارە یەو بەندیکی جینی هەبە دەبێت :
ئەو کەسە نەزانیت پوووی خۆی خۆش کات نایت فرۆشگە
بکاتەو .

۳- ۱۵- بە چاوی سووک تەماشای بەرامبەرە کەت مەکە ، پێزی
پاگانێ بگرەو مافی خۆی بدەرێ ، چونکە (هەو و کەس لە کراسی
خۆیدا پیاو) و خۆی بە پیاو دەزانیت ، ئەو کەسە ریزی خەلکی
بگرییت ، پێزی خۆی دەگرییت .

(۲۹) کیف تکیب الاصدقاء ، وتؤثر في الناس - تالیف دیل کارنیزی
ط ۱۹۵۸ مطبعة السنة المحمدية في مصر ص ۲۰۷ .

۱۵-۴- به باشی گوئی بگرم بۆ قەسە بەرانبەرە کەت ، رینگە
 بەدری با ئەویش قەسە خۆی بکات ، ئەگەر هەر بێ دەنگ بوو ،
 بيجوئە ، با یتە قە ، کە قەسە کرد ، قەکانی بێ مەبەرەو پەخسە
 لێ مەگرم تا وەکو لێ دەیتەو ، ئەو کاتە مەنت و مەری لە گەل بکە ،
 ئەگەر وا بکەیت لە قە کردندا دەست یشکەری بکات ، ئەو بەشترە .

۱۵-۵- کاتێک کە قە بۆ کەمێک دەکەیت ، وا بزانه قە بۆ
 هاوڕێەکی خۆشەویست دەکەیت ، ووتراو (بە قەسە خۆش مار لە
 کون دێتە دەرەو) .

کابرایەکی ئەمریکی دەلیت : تیمە مانگا لە بەر شیرەکی بە خێو
 دەکەین ، کەناری لە بەر دەنگە خۆشەکی ، بەلام سەگ لە بەر
 خۆشەویستی بەکی بەلام تیمە کورد سەگ پادەگرین لە بەر پاسو
 بە وەفایی بەکی .

۱۵-۶- بەرانبەرە کەت مەشکێت ، بە زۆر مەیی هێتە سەر پاکسات و
 بیرو باوەری خۆتی بە زۆر بەسەردا مەسێت ، چونکە بێتک بێ ناکات ،
 ئەگەر بە پوالت خۆی وا دەرخت ، کە باوەرێت بێ دەکات ، لە ناخی
 دەروونیدا لە سەر بیرو باوەری خۆی دەیتەو و درۆت لە گەل دەکات ،
 واتای وابە ئەو کاتە تۆ هەلخە ئەتوانیت .

۱۵-۷- پاستو خۆ بە رامبەرە کەت بە درۆ مەخەرەو ، چونکە بە
 شکاندنی دەزانیت ، بە لێکو پایەکی پاستی بۆ ئاشکرا بکە ، کەوا بزانی
 پای خۆیەتی وە لە جەرگی بیرو پای ئەو دەیتە دەرەو .

۱۵-۸- کاتێک کە قە دەکەیت ، بزانه لە گەل کێ قە دەکەیت ،
 ئەو کەس گەرەبە ، یان مندالە ، یاو ، یان ئافرەتە ، خۆیندەواری ، یان

نمخویندهواره ، چونکه هدر که سه و پله به کی تاییه تی دهویت ، له پادهی شیوازی قسه کردندا .

(١٥٤) - نه گهر له کاتی قسه کردندا که ویتنه هه له به که وه ، کوت و پر دانی بیدا بنی و به شیخان به ره وه ، داتنان به هه له دا کرده وهی که سائیکه که باوه پریان به خویان هه به ، چونکه به مه گهر دنی خوت سه رفراز ده کهیت و گریهک ، له دهروونت نادهیت ، یان گریهک له دهرووتا ده کهیت وه یش نه وهی بئالوسکیت و بیته گریژ کونه .

١٥-١٠ - بۆ نه وهی به رامبه ره کهت به (به ئی) و (نه خیر) وه لامت بداته وه ، پینگهی سوکرات بگره له و توووژ کردندا .

سوکرات هه چهند سه و فیه سائیکی ناشیرین و په زایه کی قورسی هه بو تووک به سه دیوه نه ما بو ، به پئی په تی به کۆچه و بازار په کسانى شاری (نهینا) دا ده سوو پای وه ، له تهمه نی (٤٠) سالیدا کجیکى (١٧) سالی شووی پی کرد ، له گهل نه وه شدا بهزدانی بهرز ، زیره کی به کی نه واو دهروونیکى به هیزو تییى به کی ووردوو بیر کرد نه وه به کی قولی دابووینی ، له گهل نه وه شدا ، خۆی هه به کهم داده ناو ، دهی ووت : من دانایم ، به لام داناییم خۆش دهویت .

نهم زانا به به دامه زربنه ری (فلهسهفه) ی یونانی داده نریت ، و پینگهی تاییه تی هه بو ، له گفتوگو و ووتوو ویز کردندا ، که پئی دهووترا ، پینگهی (دایلاکتیک) (٢٠) نهم پینگه بيش ، برینی بو له وهی که نه و برسیارانه ی له به رامبه ره کهی ده کرد ، که به (به ئی) و (نه خیر)

(٢٠) مبادئ التربية - تأليف الدكتورين خالد الهاشمي ، واحمد حسن الرحيم ط ٢ مطبعة وزارة المعارف في بغداد ١٩٦٢ ص ٦٢

وہ لآم بدرتہوہ ، بہم شیوہ بہ ہر دہوام دہوہو لہ سہر پرسیار کردنو لہ
سہر یہکہ پرسیاری دہ کرد ، تا وہ کو بہرامبہرہ کھی کایتیکی دہزانی
دہچوہ سہر پاکھی و دہکہوتہ داویوہ ، ہیئ تہوہی ہیئ بزانت •

سوکرات (۴۱) تا بہم پینگہ بہ توانی (سؤفستانی) یہکان بہزیت ،
کہ ہیرو باوہپی پرو پووجیان ، لہ تہمینادا بلاو دہ کردہوہ •

تا بہم شیوہ بہ سوکرات ، ہیواش ہیواش توانیوہتی بہرامبہرہ کانی
خوی لہ کاتی ووت وویژ کردندا ، ہیئتہ سہر پاکانی ، بہ ہیئ تہوہی
ہہستیان زامداربکات •

ہینس (۵) ہہزار سال لہمہو ہینس یہکیک لہ دانیشوانی وولانی
(چین) و نوویہتی :- تہوہی ہیواش ہروات (۱۰۰) سال دہروات •

۱۶ - خوتندہوہ : تا ہیئت دہگریٹ ، بہرتووکو گوٹاری بہ نرخ
بخوتندہوہ تا ہیئت دہگریٹ بہ شوتنی بہرتووکو گوٹاری بہ نرخدا
ہسگری و ہاتوو جوی (کشیخانہ) کن ہکہ ، چونکہ خوتندہوہی
نوسراوو چاپہمہنی یہ بہنرخہکان ، ناگداری تہو گوٹانانت دہکھن ،
کہ بہسہر کاروباری پوشیری و ویزہیی و زانستی واری پامیاری و
کومہ لایہتی و نابوریدا ، دہت ، نایہتیت لہ کاروانی ہینسکھوتن ، بہدوا
ہکھوت ، تہگینا دووای چہند سالتیک خوت لہ کومہ لداو لہ کوری
ہاوریانان ، بہ ہیئانہ دادہتیت و ناویی دہکھیت ، نازانیت دوو و تووویزی
پوشیریانہیان لہ گہ لدا ہکھیت •

بہ ہیئوستی نازانم کہ تہوہت ہیئ یلیم زور گرنگہ کہ ہکھیت بہ

(۳۱) افلاطون - تالیف عبدالرحمن بدوی ط ۴ - مکتبۃ النهضة المصریة
۱۹۶۴ فی القاهرہ •

دوای لهو چاپه منی یانه دا ، که باسی (یشه) که ت و پښگو شپوهی
پښکه وتی ده که ن به تابه تی نهو چاپه منی یانه ی که باسی تازه ترین و
په رینه داو ترین پښگهی ده که ن .

۱۷ - هاتوچوی یانه کان : نالیم هاتوچوی (یانه - نادی) په کان
بکه ، له وانه شه بلیت : هم ماموستایه وا دیاره مروفنکی ووشک و
دواکه و توه ، هر چی ده لیت ، که ردنت نازاد بیت ، چونکه (یانه) له
وولاندا جځگهی چنده ما گورج و گولوی و چالاکی کومه لایه تی و
په روم ده یی و پوښیری و ورزشی به و باشتین هویه بو په روم یسدانی
که سیتی مروف ، به لام (یانه) له وولانی ټپه دا ، نه بها جځگهی خواردن و
خواردنه وه و مهی نوښته ، هیشا زور کس همن نه ووشی یی په و ناپین و
به شیاوی نه ووشی نازان ، له بهر نه وه له مالوه ده خونه وه و هاتوچوی
ناکه ن ، هر چنده پاره ی هاتو و چوکشی به زور هر لی ده سندن .

تو بلیت له بهر چی بیت ؟

به پای من له بهر هم لهویانه نه .

۱۷-۱ - یانه کانمان له نامانجه بناغی به کانی (یانه) ی پاستی به
جوریک لایان داوه ، نامانجه کانمان کو کردونه وه ، ودايان مالوه ، هینا
ویانه ته سه ر یه نامانج ، نه ویش نامانجی نابوری و دراو قانراج کردنه ،
ښتر همه بختای کئی بیت ، نه وه خوی دیاره ، یان کاتیک ده سته ی
په رپوه بهر ده خرپه هه لېزاردنه وه ، نه و مه به سته ی زیاتر ده خرپه
به رچاو ، ناشکرا ده کریت .

۱۷-۲ - به لې پاسته له په پړوه ی ناوخیی زورترین (یانه) کاندا ،
باسی کښخانه و خویندنه وه و خواسته وه و په رتو و کیش کراوه ، له مه

زياترىش بايى لىزنى پۇتتىرى و دەرتتى و ھاتووچۇ
 ھاوينە ھەوارە كان و زستانە ھەوار (لجنۋىة السقرات) ىتى و چەند
 لىزنى بەكى دىكە ىتى كراو بەلكو ناوى سەرۆك لىزنى كەن
 ئەندامە كانىشان ، ناو نراو ، لە تۆ مارگەى تايەتدا ديارى كراوون
 بەلام ئەمانە لە كاتى جىمەجى كەردندا ھەمويان پىت گوى دەخرىن ،
 ھوى ئەم پىت گوى خىتىش ، ئەو بە كە ئەو كەسانەى كە بۇ
 سەرپەرتى يانە كان ، ھەلدە بىزىرىن لەوانە بە ئەو ئارەزووانە يان تىدا
 نە پىت ، بەلكو بە پىتى چەند مەرچىكى دىكەنە ئەمجا پاست وايە ، ھەموو
 (يانە) بەك ، كىيخانە بەكى خىجىلانەى بىر لە پەرتوو كى تازەو ھەمەجۆرەى
 تىدا ھە پىت ، لە گەل سالتونىكى پىك و پىكى ئامادە كراو و پازاۋە ، تۆ
 خوتىندەو ، لە ژىر چاودىرى لىزنى بەكى چالاكدا ، و بە شدارى ھەموو
 جۆرە پۇزنانەو گۇقارنىكى پامبارى و كۆمەلەيەتى و پۇتتىرى بە نىرخ
 بىكات ، ھەموو مەرچىكى (يانە) ى ھاۋچەرخى ، تىدا ھە پىت .

ئەم جۆرە يانانە بە ، كە دەتوانن خىزمەتى پاگوزەرانو
 ھاتووچۇ كەرانو بە شداران بىكەن و كەستى يان بە ھىزىكەى ، چونكە
 ئەو كاتە لە گەل بىرو باۋەپى ھاتوو چۆكەراندا ، دەكونجىن .

خوتىنەرى بەپىز

دواى ئەۋەى (۱۷) نامۇزگاريمان پىتكەتى كەردن ، بۇ ئەۋەى كە
 سەرگە وتووېن لە زىانتانا ، گىنگىرىن نىشانەى مەۋفى سەرگە وتووېن
 بۇ تۆمار دەكەين ، ئەو نىشانەى كە لە كۆمەلى كوردىدا پەسەندىن و
 پىۋىستە لە خۇتانا بىيان پىكىتىن و پەردە يان پى بىدەن

گورچو گۆلى ، زمان پەۋانى ، قىمىخۇشى ، تىكەلەۋى ، وورىلى ،

به پشووې ، خوښه نوې زور ، ناروومه ندى ، بهښنده يې ، دست
پاكې ، شهرفمه ندى ، نازايه تې ، به زاتې ، دلسوزې ، وهفادارې ، پاست
پېژې ، مړوفې سرکه وتو تواناي هه به له ننگه رې د وروني خړو
پاگريت ، مړوفې سرکه وتو و ناماتجه کاني نه ونده بلنډ نې به ، که
نه توانيت پيان گاتي ، واته : (بهر ز نافرېت و نرم نانشيت) ، که سېتي
سرکه وتو . خړو پاده هيت له سر سرکه وتو و زال بوون به سر
گېرو گرفته کاني زياندا ، هه مېشه به نوښن نه و هوو کار که رانه دا
ده گمريت ، که دېنه پالېشتې سرکه وتني له زياندا .

که سېتي سرکه وتو هه مېشه هه وني نه وه ددات که خړو دوور
بگريت له و سېفاتانه ي که له گهل نېشانه باشه کاني که سېتېدا دژن و کو
نابنه وه و ناگونجېن وه کو : به کېک يان زياتر له م نېشاناته : مې نوښي ،
سرخوښي ، جگه ره کيشان ، قومار کردن ، قومار بازي ، قېلبازي ،
دست برېن و دست شکاندن دست پسي ، ناپاکي ، شه وال بلېتي ، گري
کردن ، له گهل نه مانه شدا چنډ نېشانه يه ک هډن ، دړي گه شه کردني
که سېتين به لام له دستي مړوف خړوېدا نېن وه کو : دم گونه کردن ،
زمان ته نه له کردن .

گرنگترین نهو گىروگرفتانهى كه كهسىتى مرؤف دوادهخهه

نهو گىروگرفتانهى كهسىتى مرؤف دوا دهخهه و ، په ووشنى
لئل و تارىك ده كهه ، نه مانهه نه .

۱ - ره شىبىنى

په شىن : جوړه هه لوىستىكه (۳۲) ، به رامبهو ژيان ، يان فهلسه فهى
ژيان ، كه بهم شىوانه دهه ده پرېت نه .

۱-۱- نهو كهه له خه يالى خوښا ده لىت : باش و ابو مرؤف
نه بووايه نه بوونى ، له بوونى باشتره ، بهلكو خوژگا يه ژيان هه
نه بووايه .

۱-۲- مرؤف بو داماوى و سزا كىشان له دايك ده لىت .

۱-۳- نهو پر دوزه په نوهندى هه به ، به فهلسه فهى زانايه كى
نه لمانيه وه ، كه ناوى (شوبه او ره) .

نهو فهلسه فزانه يان نهو فهيله سوفه ژيانى به خراب داناوو ده لىت :
نازارو سزا كىشان ، ياسايه كنه ، بو ژيان ، ژيان ده چىتن . نهو

(۳۲) اسمعده رزوقى - موسوعة علم النفس - ص ۷۴ .

کەسانەى پەشىن ، ھەيشە ھاوارو سەڭلا لە بىئەمختى و چارەردەنى
خۆيان دەکەن ، دەلێن ئەوەندە چارەپەشىن (بچىنە سەر سىروان
ووشكى دەکەين) .

ئەگەر بىت و لە بارەى دەروونىيەو لە مرۆڤى پەشىن
بکۆلێنەو ، دەبين : کە خۆيان ئارەزووى سەرنەکەوتن و لەکيس چوون
دەکەن ، خۆيان ھەز بە ھەناسەساردى و پەنج پىوهرى دەکەن ، خۆيان
تىوون بۆ خزان و کەوتن . بە لاتەو سەير نەبىت و سەرتسوپ نەبىت ،
چونکە سىگموند فرويد ، ئەمانەى تاقى کردوتەو ھەلى سەنگەندوون و
لەم بارەيەو دەلێت : ئەو جۆرە کەسانەى کە (پەنجەرى) مردنسان
بە ھىزترە ، بە چەند پىگەيەك ، دەرى دەپەن يەكێك لەو پىگەيانە
(خۆکۆشتە ، يەكێكى دیکەيان ھەز بە (پەنج پىوهرى) و ھەناسە
ساردى يە .

چونکە دلتيان لەوى کە سەرکەوتن و قانزاج کردن دەيان
نەبىت بە زيانەو و چەل و مىلى دەبن ، ئەگەر زيان نەکەن .

نەوونەيەكى دیکە بۆ ھەز بە پەنج پىوهرى کردن ، ئەو يە کە
ھەندە ميردێك ھەن ، لەبەر ئەوى ھەز لە زەنگانيان ناکەن و ھىچ
خۆشەويستى يەك لە نۆياندا نەيە ، ھەز بە سەرکەوتن ناکەن ، بەنگو
ھەز بە ھەناسەساردى و پەنج پىوهرى و لە کيس چوون دەکەن ،
چونکە دەزانن سەرکەوتن و قانزاج کردنەگانيان ، دەپتە ھۆى خۆش
گوزەردانى و بەختيارى ھاوسەرە گانيان . لەم واتەيەدا ، بەندىکى کوردى
ھەيە دەلێت کەرى دێز ھەز لە تۆينى خۆى و زيانى خواو نەکەى
دەکات .

زۆر کەس ھەن لەم بابەتە کە گورچ و گۆلى يەگانيان ، يان

يېشەكايان ئابەنە سەر بە بەلگەي ئىمەوى قورسەن ، يان مەترەيان
تېدا ھەيە .

فرۆيد دەئيت : ئەمە بۇ ئىمەوى كە سەرنەكەويت و نەگاتە
ئامانجەگانى . ھەرچى چۆنك ھەيت پەشىنى كەيتى مرؤف دووا
دەخات ، پىويستە مرؤف سەركەويت بەسەرىداو خۆي پوون بىن بىكات ،
بە چاوينكى كراوى بېر لە خۆشى و كامەرانى يەو تەماشى ژيان بىكات .

۲ - تەگەرەي دوووم

لە پىنگەي دروست بوونى كەيتى يەكى سەركەوتوو تەگەرەيە
فېر بوونى ھەندە پەووشت و خوويەكى ئاشىرىن ، وەكو : مەي نۆشى
كات كوشىن بە ھاتو چۆي چايخانا و يارىگەو دومىنو قومارەو .

زاناکان دەئىن : ئەو قومارچىيانى كە واز لە قومار ناھىن و لەگەل
ئەو شىدا ھەر دەي دۆپەين و ئەش زانان ، دەي دووئىن كاتىك ھىچ تەمىنەك
وەرنەگەرن ئىوانە ئارەزوويەكى بى ھەستىيان ھەيە كە بىدۆپەين ، ئەگىنا
بۆچى واز ناھىن ؟!

۳ - تەگەرەي سىيەم جگەرە كىشانە

كارىزكى ئاشكراو پوونەكە جگەرە كىشان لە كەيتى مرؤف كەم
دەكەتەو دەيە تەگەرە لە رىگەي پەرسەندىا ، چونكە دەر كەوتوو ،
كە جگەرە كىشان چالاكى كەم دەكەتەو ، مرؤفى جگەرە كىش ماوئى
نوستى كەمەو ، دەم و دانى زۆوزوو پىس دەيەت و دانەگانى پەنگى تىك
دەچىت و تلى دەي ناخۆش دەيەت ، بەلغەمى زۆر دەيەت و دەكۆكيت و
باومپى بە خۆي نامىيەت ، بارى دەروونى بى لەنگەرەو دەيەت و زۆوزوو
توپە دەيەت .

بجگه له وانهش جگهره گيشان زيانى تریشى ههيه ، به تاقى كردنه وه دهركه وتوو كه زماره ی نهخوشه كانى شیربهنجو ، سيل و نهخوشه كانى دل و كو نه ندانه كانى سوپى خوین و نهخوشه كانى زامى گهده ، له جگهره كیشه كاندا زۆرترن ، وهك له جگهره نه كیشه كاندا .

ئهمه بئجگه له و زياته ئابورى بهی كه له جگهره كیشن ده كه ویت ، لێره دا بر سبارى نكت لێ ده كه بن ، ده ئین : بۆچى جگهره ده كیشنیت ؟ ئایه له بهر ئه وه به كه خۆت بنوئیت ؟ یان له بهر ئه وه به چاو له كه ئینك ، یان باوكت ، یان كاكت ، یان ماموستا كهت ده كهیت ؟ یان بۆ ئه وه به كه خهلكى به گهورهت بزائن ؟ یان كانى پنده كوژیت ؟ یان ههست به ده راو كئى ده كهیت و وا ده زانیت جگهره چاره سه رینكى باته ؟

٤ - یه كینكى دیکه له و گیر و گرفتانه

ترسۆكى و شهرمى به ، كه ههردوو كیان ده به ئینكه رێك ، بۆ ئینكه لاوى نه كردن و دووره به ریز گرتن ، له ناو كۆمه لدا ، ئه مایش سیه رى نهخۆشى به كى نافولا به كه (ههست به كه سه رى) به ، چونكه مرۆف ترسۆك و مرۆف شه رم ، ده ترسن له ئینكه لاوى كردن و ڤوو به ڤوو بوونه وى كه سانی دیکه ، خهلكیش باوه ڤیان پێ ناكهن ، به جۆره مرۆفێكى ساردو و سڤیان داده ئین ، یان به ئیستقورس و چاره گریان داده ئین ، پێسته جیاوازی به كین له تیوان شه رنه كدا ، كه ده گاته پێزى ترسۆكى ، ڤیان له كه سبى مرۆف ده دات ، له گه ئ شه رم و ئابرو به كدا كه ڤه له پێز گرتن و نرخ زانیى ، گهوره تر له خۆ زانتر له خۆ دوور له ههست به (كه سه رى) ، ههست خۆ به كه م زانین چونكه شه رم و شكۆ كه له ڤاده ی خۆى ده رنه جوو كارێكى كۆمه لایه نى به

له پېژى مروږ بهرز ده کاته وه ، گه به کمېتى مروږ ده دات •

کښه ل ټافره ټکى پټک و ټکى سه ربه ستى به نامووسى به لاه به سندو
به پېژه ، به لاه ټافره ستى زور شهرمنى لاهى ، يان ټافره ستى به لاهى ستى
ټافروى ، به لاه به سند نى به •

هر وه کو چون کښه ل لاهى سه ربه ستى به جهرگى پټک و ټکى
به لاه به سند به لاه لاهى شهرمنى ترستوگى پاپاي به لاه
به سند نى به •

۵ - زور خواردن

له کمېتى مروږ کم ده کاته وه •

۶ - کات به فيرودان

وختو خه ريك كردن به خوتېدنه وهى گوتارو به رنووكى
پروپوچه وه •

۷ - شه پ نانه وه

فتورى و گير شوېتى و قهرمېرى زور له كولان و بازارو له گه ل
ده رود راوېنېدا •

چۈن كەسپتى مۇڧ دە ناسىنەو ؟

بەپاستى دۆزىنەوۋى كەسپتى مۇڧ ، كارىكى سووكو ئاسان نىيە ، چۈنكە مۇڧ زىرە كىرىن گىاندارى سەر پوۋى زەمىنە ، بىسە گالاتە يەزدانى گەورە مۇڧى بە جىگرى خۇى دانەناۋە لىسەر پوۋى زەمىن ، ئەگەر زىرە كوۋ وورباۋ خۇ گۇپ نەبۋايە ، تاقىكردنەوۋە ھەنەنگاندنى مۇڧ ، وەكو : تاقىكردنەوۋى گىاندارى ئازەل نىيە ، لەبەر ئەۋى كىردەۋە كىردن لەگەل بى گىاندۋ تاقىكردنەوۋى بە ھەر جۇرىك بىت و بۇ ھەر مەبەستىك بىت ، كارىكى سووكو ئاسانە ھەروە ھاش كىردەۋە كىردن لەگەل پوۋەكو گىانەۋەردا ، بە گۈنرەۋى ئەۋ ھەۋلەۋى كە لەگەل مۇڧدا دەدرىت ، بۇ مەبەستىك ، و لەبەر ئەۋى كە مۇڧ لە ناۋ خۇپاندا جىاۋازن و ھەرىكە جۇرە سىفەتلىكان ھەيەۋ لەبەر ئەۋەش كە مۇڧ بە شىۋەيەكى پاستەۋ خۇ بە گران دەخىرىتە ۋىر تاقىكردنەۋە ، و لىكولىنەۋە بەلىكو زۇر كەپەت ، پىۋىستە بە شىۋەيەكى ناپاستەۋ خۇ لى بىكۇلرىنەۋە .

ئەمجا لەبەر ئەۋە زىاتر لە دوۋەھزار پىنگە بۇ دۆزىنەۋە ناسىنەۋى كەسپتى مۇڧ داھىتراۋە ، لەبەر ئەۋەۋى لىردا ناتۋاين ھەموۋ رىنگاكان باس بىكەين ، چەند پىنگەيەكىان باس دەكەين : دەبىت ئەۋەش بزانين،

ئەم پىنگايانەش ھەممە جىزەن ، واتە تىكەل ويىكەلن ، لە پىنگەي كۆنۈ
 رىنگەي نوغى يىكەتتۈن پىنگەي وايان ھەيە كە بىچىنەيەكى زانستى
 دارىزراوى ھەيە و بە باشىش پىشى پى دەبەستىت ، پىنگەي واشيان
 ھەيە پىشى پى ئابەستىت ؟ ئەي باشە بۇچى باس دەكەين ؟ لەبەر ئەو
 باس دەكەين چۈنكۈ جۆرە كەلگىكى لى وەردە گىرىت ، وانىشىيان
 ھەر باشتىرە ، وەك لەوئى نەزانرىن :

۱ - رىگەسەرناسى :

ئەم پىنگەيە لە زۆر كۆنەو ، تا وەك تىسە ، ئاوبانگى ھەيەو
 باس دەكرىت .

ئەو كەسانەي ئەم رىگەيەيان بەكار ھىئاو ، ھاتوون لەنى مرۇفيان
 بە چەند بەشىكەو كىردوۋە ، ھەر بەشىكيان بە چەند بەشىكى بچوكتىرەو
 كىردوۋە .

بۇ نىوونە سەرى مرۇفيان بە چەند ھەرىمىكى جوگرافىيەو
 كىردوۋە ، بۇ ھەر ھەرىمىك چەند نىشانەو سېغەتىكى ئايەتىيان دانوۋە ،
 ئەگەر ئەو ھەرىمە (شۆين) لە كەينىدا ئانكراترو ديارتر بوايە ،
 ئەو بەلگە بوۋە لە سەر ئەوئى كە ئەو كەسە جۆرە كەستىيەكى
 ئايەتى ھەبوۋە ، و بە پىچەوانەو ئەگەر ئەو شۆيتە تەك بوايە ، يان
 چال بوايە .

ھەندىك لە سەر ناسەكان كەستى مرۇفيان بە شىوئى چاۋى يان
 پەنگى چاۋى ، يان پەنگى پىشى ، يان زلى ، يان بچوۋكى ئەندامىك
 لە ئەندامەكانى لەنى ، يان جالى ، يان دەرپۇقوى ، شۆيتىك لە لەنى ،
 مرۇفيان سەرناس كىردۆتەو ، ھەروەھە بە لووت ، بە دەم ، بە گۆي ، بە

تمختى ناوچهوان ، به شيوه دهم وچاو ، جوړى كهسي مرقىسان
 سهرناس كردونه ، يان ناسونه . زور له سهرناسه كان ،
 پرواويانه ته او له پو هيله كاني او له يان به يني كورت و درنزي
 خويندونه و كهسي تهو كه سهران دبارى كردوو و ناسويانه تهو ،
 بهلكو هه نديك له مرقه سهرناسه كان لهو دوورتر پويستون ، هانوان
 به شيوه نو سين و دمست خهت ، جوړى كهسي يان دوزيو تهو و بارى
 ددروني مرقبان دمست نشان كردوو .

به پاستى له منداليدا ، هه موو جارنيك سهرسام دهموم كه (نلى)
 ديوانه يه هه بو ، هه منداليك پشنى ملي چال بوايه ، كه قسه ده كرد ،
 دديوت نهمه دروزنه ، سونه گورگانه ي بدن ، يان نهو مندالي سهرى
 زل بوايه دديوت : نان و دويړه .

له راستيدا هم سهرناسه پيگه يه ، يان پيگه ي سهرناسى ، له بهر
 نهو ي له سهر بنچينه يه كى زانستى دانم پيژاوه ، پروا ي يني ناكربت و
 نه نجامه كاني ناسليترت .

۲ - شيوه ي له شو و لار

هم پيگه يه زانايه كى نه لماني به ناوى (كريشمار) دايواوه ، له
 باسى جوړه كاني كهسيديا باسمان كرد .

۳ - كه جهري و (۲۲) هه ست به كه مسهرى

گومان نه يه له ودا كه په يوه ندى هه يه له نيوان كه جهري و
 په ووشه كاني مرقى كه جهردا ، هم په يوه ندى يهش ، و نه ييت نازه

دۆزراشتهوه، به لكو هەر له چهرخه كانى دۆرينهوه ههست بهم په يوه ندى به كراوه ، چونكه (ديموستين) كه كا برابه كى نه گريكى يوه ، باشتريين به لگه يه ، بۆ نهوى كه ههست به كهمسهرى ، چۆن پالى يتوه ناوه ، بۆ نهوى برىتى بىكانهوه ، ده تين : ئهم كا برابه زوبانى (تور) يوه ، هه موو كه پم تيك چوووه ته سهر ليوارى ده ربايهك ، برده مى له چهوى خپى كردوووه دوواى نهوه ههر له خۆيهوه ووتارى بۆ شه پۆل داوه ، تاواى ليهاتوووه سهر كه وتوووه به سهر ناوه واو يكه يداو (تور)ى به كهى به سهر چوووه له وولاتى نه گريكهدا ، باشتريين ووتار خوئى لى ده رجوووه .

مىزوو ده ئيت : (تهيموورى لهنگ) يش به لگه يه له سهر نهوى كه په يوه ندى ههيه له نيوان گهجهرى و به ووشتى مرقندا ، چونكه ئهم كه سبتى به يه كيكه لهو كه سبتى به مىزويانەى كه ده شەلايان به سهر به شىكى زۆرى زميندا گرتوووه و پوووى مىزويان گۆپوه .

دكتور (ل - ب - بچ) باسى (٢٤) ژماره يه كى زۆرى له مرقفه مىزوى به كان كردوووه كه تزيكونه نهوه لهوى بيه قوربانى و كوزراوى ده ستى ناوه واوى گهجهرى ، نه ندامه كانى له شيان ، به لام به به يارى به هيزيان و به بشوى دريزيان ، توانبو يانه سهر كه وون و چهند كه سبتى به كى به ناو بانگ بۆ خويان دروست كەن . ئهو كه سامنش و وه كوو نه سكه ندمرى گه ووه ، قهيسهرى پۆم ، ناپليۆن بۆ نابرت و چهند كه سبتى به ديكه .

(٣٤) - تكيوين الشخصيه - تاليف الدكتور نوري الحافظ - ط١
 ١٩٦١ مطبعة المعارف في بغداد ص ١٢٢ .

ئەمانە ھەموویان (۳۵) بەلگەن لە سەر بوونی پەيوەندى لە ئىوان گەجەرى و پەوشنى مەوقدا ، و بەلگەشن لە سەر ئەومى كە مەوقى گەجەر دەتوانىت باشتىن (برى) بىكاتەو ، ھەرچەند ھەشيانە كە دەبنە دامەوى دەستى شەلى يان كۆتۈرى يان ھەر ناتەواوى بەكى لەنى يان ھەيت ، و تا مردن بە كەساسى و زەلىلى دەزىن و نانوان (برى) بىكەنەو . ھەرچى چۆنىك ھەيت ئەم پىگە بە پىگە بەكى دۆزىنەوى جەورى كەستى دائراو .

۴ - رىگەى شىلدون :

ولم شىلدون (۳۶) دەلت : دەتوانىن كەستى مەوق لە پىگەى دابەش كەردنى لەنى پەو ، بناسىنەو .

ئەم زانا بە لەنى مەوقى كەردو بە سى بەشەو ، يان بەسى چىنەو ، دەرەچىن ، ناوئەچىن ، ناوچىن :

مەبەست بە (دەرەچىن) چىنى دەرەوى لەنى مەوقە كە بىرىنى بە لە بىست و كۆ ئەندامى دەمار ، ئەو كەسانەى بەم پەو بەدۆزىنەو ، پىيان دەووترىت (ديارە كەستى) .

مەبەستى بە (ناوئەچىن) تىك و ماسولكە كەنە ، ئەو كەسانەى بەم پىچىكەى ، بەدۆزىنەو ، پىيان دەووترىت (كەستى بەخۆو) يان (كەستى ماسولكە دار) ، بە ھەردووكيان دەووترىت : (لەشە كەستى) .

(۳۵) الشعور بمركب النقص - تاليف - دېليو - جى - مەبرايدە ترجمە الى اللغة العربية - كاظم سلمان البىدى ط ۱ ۱۹۶۶ في بغداد ص ۵۰

(۳۶) - المخل الى علم النفس الحديث - تاليف ريكس نايث و مەركىز نايث تعريب : د - عبد على الجىسمانى ط ۳ ۱۹۸۴ بغداد ص ۲۸۸

مه به سېش به (ناوچين) سځ و سڼگه ، نو كه سانه ي بهم ريځو كه يان بهم
پنځكه يه ، كه سېتي به كانيان ده دوزرېته وه ، پټيان ده ووترېت (كه سېتي
هه ناوي) .

(دياره كه سېتي) جيني دده وده ي له ي ديارو ټاڅكراتره ، ميزاريني
تووپه به و گوښه گرو دووره گره و له شينو زور هه ستاره ناوېني ناوه
(كه سېتي ده ماخه ميزار - Cerebrotonia)

(له شه كه سېتي) ټيځ و ماسوولكه كاني ديارنو ټاڅكراترن
ميزارينيان هه ز به دمه ت به هه را گرتن و دمه ت درېزي ، و بريوي و
چالاكي و به ربه ره كاني كردن ده كهن .

(كه سېتي هه ناوي)ش سڼگي يانو پوپو سكه (وورگنه) ، ټه مانه
زور خورو سكه پون و هه ز به خواردن و خواردنه و ، و هه وانه وه و
به پراواردن و سځ له و پاندن ده كهن ، له لايه كي ديكه شه وه هه ز به
ټيځه لوي و په يوه نديش ده كهن .

بو سملاندني بيردوزه كهي شېلدون هاتوه ، وټه ي (۴) هه زار
قوناي كوپي ، به پروتي ، له هه مو لايه كه وه ، له پشه وه ، له
ته نيته وه ، له پشه وه ، گرتوه ، ته مجا هه مو وټه كاني به پيز
پټ خستون ، بو شه وي جه ند ندرزيكي ديكي له مرؤف بو
ده ركه وټ ، به لام لهو سټي نه رزه زياتري بو دهرنه كه و توه و ديارى
نه كراوه ، به شپوه يه كي ټاڅكرا .

ناټه واي (۳۷) بيردوزه كهي شېلدون ، له ودا دهرده كه وټ كه له

(۳۷) المدخل الى علم النفس الحديث - تاليف ركس نايت ومركريت
نايت ترجمه الى اللغة العربية الدكتور عبد علي الجسماني ط ۳
۱۹۸۴ في بغداد ص ۲۲۸ .

بەر بناغەيەکی زانستی دانەپۇزراوە ، چونکە لە سەر پەرەوی
 کرىشماری زانا ، پۇششوو ، لە پێرۆکەیدا (سىستم) • جىگەي
 مەرف لە سەر پلىکانەيەکی حەوت پلەيى ديارى کراوە ، لەگت ل
 ئەوەشدا چەند ئەنجاينکى زۆر کەم هەر دەدات بە دەستوو •

۵ - پێگە پزێنە کان : *مەزە*

جانسەخ دەت : بۆمان هەيە کە لە رێگەي پزێنەکانى ناو لەشەوو ،
 جۆرى کەسیتی مەرف بەدۆزینەوو چونکە پادەي کەم و زۆرى ئەو
 شیلانەي کە پزێنەکانى نۆ لەش دەرى دەدەن ، بێ گومان کار دەکاتە
 سەر پەووشت و جۆرى دروست بوونی کەسیتی مەرف •

ئەم زانایە بە پێى ئەمە کەسیتی کردوو بە دوو بەشەوو :
 يە کەم : کەسیتی (ب - B) : ئەو کەسەيە کە گیلاندى سايروید
 لە لەشیدا دەئاوسیت و شیلەي زۆر دەرزێتە نۆ لەشپو •

دوووم : کەسیتی (ت - t) : ئەو کەسەيە کە گیلاندى
 سايروید شیلەي کەم دەرزێتە ناو لەشپو •

نیویستە ئەوەش بزانین کە (گیلاندى توخمى) يش ، دووبارە کار
 دەکاتە سەر پەووشت و ، سۆزو ، دەست درىزى و ، قىر بوون و ،
 بىرهاتنوو •• هتد •••••

تا تێستەش دەروون زانەکان بە بێ ووجان زۆر بەگەرمی لەم
 باسانە دەکۆلنوو •

٦ - رینگه شیتله لی یه کان

له کاتیکدا (٢٨) ناوی نهم رینگه یه ده بریت زانای به ناوبانگ (سیگومه ند فرۆید) مان یاد ده که ویته وه ، چونکه نهو به یه کهم دامه زرینه ری نهم رینگایه داده بریت .

فرۆید ده لیت : که سیتی مروفمان به یه کیک ، یان زیاتر ، لهم رینگایانه بو ده رده که ویت

٦-١ - رینگه ی خهون لیکدانه وه .

٦-٢ - رینگه ی خهواندنی موگناتیسی نهم رینگه یه بریتی به له جوړه بڼی هوش کردنیک ، به رینگه ی (الایحاء) .

٦-٣ - رینگه ی خهواندنی سپری : نهم رینگه یه بریتی به له وه ی نهو که سه ی که بمانه ویت ، جوړی که سیتی به که ی بدوزینه وه ، به نه چی ده که ین ، به هوی ده رزی سپر کردنه وه ، هر وه کو چون له نه خوشخانه گاندا ، بو کاری نه شته رگه ری به کاری ده هین .

نه وجا که نهو که سه سپر کرا ، دیوی بڼی ههستی زیری ده که ویته قسه وو پته کردن ، بڼی نه وه ی که هج نهیته یه کی خوی بهاریته وه .

٦-٤ - رینگه ی یاد کردنه وه ی نازاد وانا مروف به شینوه یه کی سه ربه ستو نازادو به ره لایی بیر ده گاته وه و جوړه کارو کاره ساتیکی یاد ده که ویته وه ، له کاتی به له بهل و شه له زانندا ، نایه ته وه بیرى .

٦-٥ - رینگه ی زوبان هه لخراند : نه گهر له فرۆیدمان بهر سیاه ، بوچی بهم رینگایانه جوړی که سیتی مروف ده دوزیته وه ؟ له وه لامدا

(٢٨) اصول علم النفس - تالیف الدكتور احمد عزت راجع ص ١٢١

دهی ووت : چونکه گهستی مړوف له دوو پالنهری سره کی ښکھاتوو .
 په گه میان : پالنهری زبان (توخم) که یشی دهووتریت (تاپروس -
 Eros) دوو میان پالنهری مردن (ویران کردن) که یشی دهووتریت
 (ساناتوس - thanatos) ، ده لیت په گوو ریشی شم دوو
 پالنهره ده چته وه سر ووزه په کی (پرنه و - حیوی) ی گشتی به هینز
 که ناوی (له بیدو) په ، ووزی زایه ندیه تی .

فرۆید ده لیت : ثامانجی پالنهری توخمی ، تنها مندال خسته وه
 نی په چونکه مړوف تا ته مهنی نه گاته فوناغی همرزه کاری ناتوانیت زاوژی
 بکات له گهل نه وه شدا ، پالنهری توخمی هر له کانی له دایک بوونه وه ،
 تا وه کو مردن هه یو کار ده گاته سر په ووشتی مړوف ، به لگشی بو
 نه مه نه وه په ، که مندال له مملک مزین ، و مه مکه مزین ، و په نجه مزین و ،
 گازگرتن و پاکردن و بازدان و یاری کردن له زه ټسکی توخمی
 ودرده گریټ .

ههرچند نه دلرو کومه ټک زانای دیکه ، همتاوون و دزی
 فروید و همتاوون و بهر ه لستان کردو و ، به لام پاکانی فرۆید ، نا
 ټیټش هر ده نگ ده داته وه و کو گه نجه کی قاروون گویمان
 ده زرنگیټه وه فرۆید ده لیت : دیوی بی همتی زیری مړوف ، وه کو
 گه نجه په ک وایه ، پرپی له و شاره زایی به توخیانه ی که نه و که له
 سمرانه ری زیاندا تیایاندا سر نه که و توه و بونه ته هو ی به شپوی و
 ناله باری زبانی د وروونی و په ووشتی نه و که ، سیر له وه دایه مړوف
 خویشی نازانیت ، نه و شاره زایی به سوزی و توخمی یانه گامانه ، به
 پښگی خه و بین و ، زویان هه ل خلیسکندن و تواندن نه ټیت .

۷ - ړنگه‌ی بیر له خو کردنه‌وه

نمو زانایانه‌ی که نم ړنگه‌یه‌یان پسند کړدووه ، باوه‌پران وایه که کهستی مروف ، به‌خوی نه‌یت و له ړنگه‌ی خو‌یه‌وه نه‌یت و به یارمنی خوی نه‌یت ، نادوژرته‌وه و ناناسرته‌وه .

نم ړنگه‌یه بریتی به له‌وه‌ی که‌سه که خوی بیر له خوی ده‌کاته‌وه بیر له و خو‌شی و ناخو‌شیا نه‌ی ، له تاقی کردنه‌وانه‌ی ، له و به‌سره‌اتانه‌ی که به‌سری هاتوون ، ده‌کاته‌وه ، له دوایدا ده‌یان درکیت و ده‌ریان ده‌پیت .

فلسه‌فزه‌انی فهره‌نسی دیکارت (۱۵۹۶ - ۱۶۵۰) ده‌تیت (*) : من بویه هم چونکه خوم له خوم بیر ده‌که‌مه‌وه .

باشی نم ړنگه‌یه‌ش له‌وه‌دایه ، که هیچ ړنگه‌یه‌کی دیکه نی‌یه ، بری نم بکه‌ویت و به ته‌واوی به قوولایی بیروده‌روونی که‌سه که‌مان ، بگه‌یه‌تیت . هه‌رچه‌ندیک به بالایی نم ړنگه‌یه‌دا هه‌لده‌ین ، نه‌میش له نیرو پمی ره‌خنه‌گران به دوور نه‌بووه ، له‌به‌ر نه‌وه‌ی به باشی ، دیوی بی هه‌ستی مروف‌مان بو ده‌رناخت ، و هه‌موو که‌سیک‌ش ناتوانیت به باشی بیر له خوی بکاته‌وه و نه‌جا‌مه‌که‌شی به باشی بگپته‌وه ، له لایه‌کی

(*) ریننه دیکارتي فهره‌نگی سالی ۱۵۹۶ له دایک‌بووه ، له قوتا‌بخانه‌یه‌کی ناینیدا فلسه‌فه‌ی خو‌ینه‌وه ، وازی له خو‌یندنې فلسه‌فه‌ه‌ینا ، وده‌ستی کرد به خو‌یندن ، و خو‌ینه‌نومې ، کتیه‌ فاینی‌یه‌کان ، ټینکه‌لاوی په‌کی زو‌ری خه‌لکی کرد ، دوا‌یی چوو بو هوله‌ندا (۲۰) سال گوشه‌گیری کردو هه‌ربیری ده‌کرده‌وه ، باوه‌پی واپرو که جیهان له (ماده ، وزیری) ټینکه‌اتووه ، ماده‌دی مروف ، هه‌موو گیان‌له‌به‌ره‌کان ، هه‌موو په‌کتیکو شپه‌یه‌یان جیه‌یه زیری‌یش له هه‌موو گیان‌له‌به‌رینکه‌دا هه‌یه ، به گو‌یرمی خوی .

كەۋە زۆر دووريش نى بە كە مرۇفەكە دواى بىر كىردنەۋەكە ، پەشيمان
يېتەۋە ھەندىك زانبارشمان لە بارەى خۇيەۋە لى بشارىتەۋە .

۸ - رېنگەى چاۋبەيەك كەۋتن

رېنگەى چاۋبەيەك كەۋتن ، يان رېنگەى (بەرامبەرى) بىرىنى بە
لە ۋەى كە ئەگەر ويست ، جۆرى كەستى ، كەستىك بۇ دەركەۋىت ،
ھەۋل بەدە كە چاۋت يېنى بىكەۋىت .

ئەم رېنگەيە كۆتۈرۈن رېنگەۋ باشترىن رېنگەۋ بەردەۋامترىن
رېنگەۋ باۋترىن رېنگەيە ، بۇ دۆزىنەۋەى كەستى لە ھەموۋ بارىكى
زىياندا ، چ لە فوتاچخانە كاندا ، يان لە زانكو كاندا ، چ لە نەخۇشخانە كاندا
يان لە بارى زىيانى پۇزانەى كۆمەلەيەنى مرۇنەۋە .

باشى ئەم رېنگەيەش لەۋەخايە :

بە چاۋبەى كەۋتن ، جۆنىتى ھەل كەۋتن و پىكاندىنى لەش و ئەندامە
كانى ئەۋ كەسەمان بو دەردەكەۋىت ، ۋەكو بالا بەرزى و بالا كورتى يان
و پوپى و پىكى نيوان لەش و ئەندامە كاندا ، ھەروەھا بارى لەش ساغى
و جۆرى جىلو بەرگى ئەۋ كەسەشمان بۇ دەردەكەۋىت .

ئەمە لە لايەكەۋە ، لە لايەكى دېكەۋە ، شىۋەى قسە كىردن و زىمان
پەۋاننى و پادەى توندو تىزى بارى سۆزۈ ھەلجۈۋىشمان ، بۇ دەردەكەۋىت
يىنجەكە لەۋەى كە لە كانى قسە كىردندا ، تا پادەيەك زىرى و زىرەكى و
ئاستى پۇشنىر شىمان ، بۇ دەردەكەۋىت ، بە پاستى ئەم رېنگەيە
گىرنگىرىن و سەركەۋتۈرۈن رېنگەيە ، كە رابەرەكانى پەروەردەى ،
بۇ دەست نىشان كىردنى ھۆى دواۋاكەۋتنى قوتابى لە خوتىدندا بەكارى

بىن ھەر لەبەر ئەو يەكە ئىستىمارى تايەنى بۇ نەخشە گىشراۋە
چاپكراۋە .

لەگەل ئەو ھەموو بياھەلنەشدا ، ئىمىش لە تىرو تانسى
پەختەگران بەدوور نەبوۋە ، ئەو پەختەنش ئىمانەن :-

۱ - زۆر جار پىدەكەۋىت ، لىكۆلەرەۋەكە لەبەر ماۋە كورتى
ھەموو پروۋىكى كەستىيەكەى بۇ دەرنەكەۋىت .

۲ - زۆر جار ش لىكۆلەرەۋەكە خۇى ، ئەو شارەزايىيەى نىيە
كە بتوانىت ، ھەموو پروۋىكى كەستىيەكە ئاشكرا كات .

۳ - جارى واش پىدەكەۋىت كە لىكۆلەرەۋەكە ، بە ھۆى چەند
بەسەر ھاتىكەۋە ، ناتوانىت بىلەن بوەستىت ، ئىمە دەپتە ھۆى ئەۋەى
كە بە لاي نىشانەيكە ، يان بە لاي چەند نىشانەيكە تايەيدا داپرىت و
دەرى خات ، بەلام چەند نىشانەيكە دىكە پىشت گوتى بخات ، بە ھۆى
ئەۋەۋە ، كە دەركيان ناكات ، و لەبەر ئەۋەى ديار نىن و كوتىر بوۋنەتەۋە
دوۋىسارە .

ئەمجا لەبەر ئىمە لەباتى تاكە كەستىك ، زۆر جار لىزنەيكە ئىم
مەبەستە بەجى دەھىتت .

کەسیتی پێوه‌کان

کەسیتی پێو جیاوازی هەبە لەو پێکایانەی کە تێتە باسان کردن، چونکە ئەم بریتی بە لە چەند ئەزموونیکێ تاقی کراوەی گومان لێ نەکراو، و ئەنجامەکی مسۆگەرترە و بەمیش بە شێوەیەکی راستە و خۆ کەسیتی مرووفی پێدەپوین •

لەبەر ئەوەی کەسیتی پێوه‌کان زۆر و ناتوانین باسی هەموویان بکەین، لەپێش باسی پێوانەکی ئیزنک، دەکەین، دوای ئەوە دینە سەر باسی پێسگە بەسەر پێنەکان •

١ - پێوانەکی ئیزنک

ئەم پێوانەیە لە جوار کۆمەڵە نیشانە ییکهاتوو، هەر کۆمەڵەیەک، لەم کۆمەڵانە هەشت نیشانەی کەسیتی گرتۆتوو •

پۆ نموونه :

کۆمەڵەی یەگم :

گورجی، بشیوی، تووپی، زوکار تیکردن، میژار دهمدمی، خۆتی هەل‌فورتاندن (وورژم‌بردن، گەشی‌ینی، دڵ‌پەقی، دە‌بیوت)،

کۆمەڵەی دووم :

ئەم نیشانانە دە‌بیوت : حەز بە تیکە‌لاوی، حەز بە سەر‌که‌وتن،

زوبان په وانی ، ته بایی ، لی بوردن ، پرته وی ، بی خه می ، توانا له
هر یشوایی .

کومه له میتم :

نم نشانانوی گرتوته و . میژ ، دلپاوکی ، پاپایی
لنکه رداری ، په شینی ، خواراسن ، گوشه گری ، هیوانی .

کومه له جوارم :

نم نشانانوی گرتوته و : دزایه تی ، ووریایی و ژیری ، ناسایس
خوازی ، لنکه رداری ، پشت به خو به من ، باوه په خو بوون ،
میژ ناسایی ، له هر خوی .

تیزنک هر چوار کومه له که سیتی پیوه کی له هر هیلکی
چه قدر (ته وری) داناوه ، له هر پکیانه و نهو نشانانوی داناوه ، که
نه گپ له مرؤفا هین ، به لگه به له هر نه وری که سیکي کراوه ی
کومه لایه تی به ، نهو نشانانوش ، بریتین له تیکه له ی نشانانوی هره
دو کومه له ی به که و دووم ، به لام له هر که دیکه یانه و ، نهو
نشانانوی داناوه ، که بوونان له مرؤفا ، به لگه به له هر نه وری
که مرؤفیکي لاگری درزه ، حه ز به تیکه لاوی کومه لایه تی ناکات ،
نهو نشانانوش بریتین ، له نشانانوی هره دوو کومه له ی سیمو
جوارم .

تیزنک ده لیت :

کوبونه وری کومه له نشانانوی دووم و جوارم له که سیکدا
ده پته هو ی دروست بوونی که سیتی به کی بر نارام ، یان نارام گر

به لام کۆبوونه وی نیشانه کانی کۆمه له ی به کهم و سیه م ده بته هو ی
دروست بوونی که سیتی به کی بی نارام •

چهند راستی به ک به لایهن نهم که سیتی یتوه وه :

۱ - ئیزنک به جۆرنک نیشانه کانی داناهه ، ههموو که سیک ده توانیت
ئه وه نیشانه یه ی ، یان ئه وه نیشانه ی ، که له خۆیدا ههن ، هه لیان
بژئرنیت •

۲ - نیشانه کانی ههر کۆمه لیک له ناو به کدا ده گونجین ، وانا
ئه گهر به کیکان به هیزیت ، ئه وه ئه وانی دیکه بش به هیز ده بن •

۳ - هیچ نیشانه به ک له کۆمه لیک ناگونجیت له گه ل نیشانه کانی
کۆمه له که ی ، ته نه شتیه ، یان دراوسیه وه •

۴ - تییسی ده که بن ئه گهر نیشانه به ک له کۆمه لیکدا ، به باشی دیار
یت ، له کۆمه له که ی به رامبه ریشیدا ، به باشی دیاره •

بق نمونه :

نیشانه ی وورژم بردن (یتوه جیون) ، له کۆمه له ی به که مدا
ئه گهر به هیزیت ، ده بین نیشانه ی پشت به خۆ به ستن ، له کۆمه له ی
جوارمدا زۆر لاوازه •

۲ - پێگه به سه را برینه کان

پێگه به سه را برینه کان ، یان پێگه نا پاسته و خۆکان ، برین له
چهند پێگه به ک به شیه به کی نا پاسته و خۆ ، که سیتی مرووف
ده ده خهن و ئاشکرای ده که ن •

ئەم بىشكىنە (تەسۋىر) پاي مۇزۇ ، لە بارەى خۇيەۋە
دەردەخەن ئەم سۆزۈ بەربەرەكانىيە دەروونىيەنى كە لە دىۋى بىيەمىنى
مۇقۇندا ھەن و مەن ، ئاشكرائىان دەكەن .

ئەم كەرەستانەى كە بۇ ئەم مەبەستە بەكار دەھىترىت ، ئاسانو
ئاسايى نرىن كەرەستەن ، نەنھا بىۋىستىان بەھىتر ھىئانە بىش چاۋ
ھەيەۋ بەس ئەمانەش ۋەكو : - ۋىتەكىشان ، چىرۇك گىپانەۋە ، پىستە
دروست كەردن ، ۋىتە دۆزىنەۋە لەبەلەيكى مەرەكەبدا .

دەروون زانەكان دەلەين ئەم پىنگا ، (ئاراستەۋ خۇيانە) بە
كەلىكرو باشترن ، لەو پىنگا (پاراستەۋ خۇيانە)ى كە باسما كەردن ،
چۈنكە لە پىنگە پاراستەۋ خۇكاندا ، لەۋانەيە مۇزۇ بۇى دەس بەدات
بۇى بلوئىت ، چەند پاراستىيەك لە بارەى كەستىيەكەيەۋە ، بشارىتەۋە
بەلام لەمانەدا بۇى ئالوئىت و پىنگەى نىيە .

چەند نەۋونەيەكى ئەم پىنگاياتە ؟

يەكەم :

بىشكىنى (روشاخ)(۳۹) بە ھۆى (بەلە مەرەكەبەۋە) :

ئەم جۇرە بىشكىنە زۇر باۋو بلاۋو كۆنە ، ئەمىش بىرىنىيە لە
ھەشت (تەختە) ، يان لە ھەشت (ۋىتە) ، كە ھەندىكىان پەنگاورەنگن
نېۋەشيان پىچەۋا نەى نېۋەكەى دىكەيانە كە ئەم ۋىتەنە دراىە ئەم كەسەى
كە مەبەستە كەستىيەكەى دەرىخىرىت ، داۋاى لىدە كىرىت كە بەكە

(۳۹) ھىرمان روشاخ دەروون زانىكى سويسرىيە ، سالى ۱۸۸۴ لە
دايك بوۋە ، سالى ۱۹۲۲ مردوۋە لە سالى ۱۹۲۱ دانەم بىشكىنەى
بلاۋو كەردتەۋە .

یه که لیان وورد بیته و بزاښت جیان تېدا بهدی ده کات ، یان جیان
 تېدا ده بیټ ، لهو کاته دا پشکینه ره که یه که یه که وه لآمه کانی تومار
 ده کات ، تا کوتای به پر ساره کان دټیت ، له دوایدا شه و زانایه
 وه لآمه کانی شته ل ده کات و جوړی که سیتی یه که ی ده دوزیته وه .

دووم :

پشکینی (هو لزمان) به هو ی په له موره که به وه) : هم پشکینه
 بریتی یه له (۱۵) چلو یتج (تمخته - لوحه ی په له موره که ب ، هم
 هم پشکینه که ی (روشاخ) به لآم به شتو به کی ووردو باش به ره ی
 یته دوه .

ئەركار كەرەنەي كە سىتتى مەۋى دروست دەكەن

، خۇنەرى بەپۇز تا تىتە زۇر لە سەرگەستى و جۇرە كسانى و
بەتتەين كەستى و جۇتتى دۇزىنەۋەي كەستى دوۋاين ، لەگەن
ئەۋەشدا ، تا تىتە نەمان زانېۋە كەستى خۇي بەخۇي چۇن چۇن
دروست دەپت و بە ھۇي جىيەۋە چ كاركەرىك كەستى مەۋى
دروست دەكەت .

لە پاستىدا ئەۋ كاركەرانەي كە بەشدارى دروست بوۋنى كەستى ،
مەۋى دەكەن زۇر زۇرۋ و ھەر يەكە لە ئاستى خۇيەۋە ، بۇشايى يەككى
كەستى پىر دەكەتەۋە ، ئەۋ كاركەرانەش دەنە دوۋبەشى سەرەككىيەۋە
ھەندېكەن ناۋخۇيىن و لە ناۋ لەشدا ، ھەندېكەشيان لە دەرەۋەي لەشدا
كارى خۇيان دەكەنە سەر كەستى و دروستى دەكەن .

ئەۋ كاركەرانەش بە كورتى و بە گشتى ئەمانەن :

يەكەم :

بۇماۋە : زانايان دەگىن : بۇماۋە ، دەۋرىكى زۇر بالاي ھەيە ،
لە گەشە كەردنى كەستىدا ، چۈنكە دەپتە ھۇي جۇتتى دروست بوۋنى
لەش و ئەندامەكەنى دىۋى دەرەۋە دىۋى ناۋەۋەيدا ئەمانىش بە بى گومان
كارىكى گرىك ، دەكەنە سەر دروست بوۋن و دەرەكە وتى نىشانەكەنى
كەستى .

بۆ سىلەندى (۶۰) ئەم پاستىيە ، ھاتوون چەند لىكۆلنەۋە كىيان
 كىردوۋە ، بە كىكيان لە سەر (۶۹۰) كەس ، لەو كەسانەى كە خىزمى
 يەك بوۋىز توۋى شىتى (شىزۇفرىيە) نى بوۋىز ، كىردوۋە ، ئەنجامە
 كەشى بەم شىۋەيە بوۋە :

— لە نىۋان خوشك و براى دايكى ، يان باۋكى لە $1/8$ يان ئەم
 نەخوشىيە يان ھەبوۋە •

— لە نىۋان خوشك و براى دايك و باۋكى $3/14$ يان ئەم نەخوشىيە
 يان ھەبوۋە •

— لە نىۋان خوشك و براى كىداۋانە كاندە $8/85$ يان ئەم نەخوشىيە
 يان ھەبوۋە •

— لە نىۋان خوشك و برا جىداۋانە كاندە $7/14$ يان ھەيان بوۋە •

— لە نىۋان دايك و باۋكى $2/9$ يان ھەيان بوۋە •

— لە نىۋان ئەو كەسانەى كە لە زىز و زىز خىۋازىيەۋە خىزم بوۋىز لە
 $1/2$ يان ھەيان بوۋە •

كە كاتىك لەم ئەنجامە وورد دەينەۋە ، تىيى دەكەين ، كە تا
 ۋەكو ، پەيۋەندى خىزمەتى نىزىك بىتە بە ھىزىت ، ئەۋەندە بۆ ماۋە ،
 كارو تىنى زىاترە ، ۋە بەيىجەۋانەۋە ، ماناى وايە (بۆ ماۋە) چۆن بۆ
 نەخوشى خىتەۋە تىنى ھەبە ، ئاۋەھاش بۆ دروست بوۋى كەمىتى تىنى
 ھەبە •

(۴۰) علم النفس وتطبيقاته التربوية والاجتماعية - تاليف الدكتور عبد
 على الجسارنى من ۲۵۰ •

دووم :

زینگه کومه لیکي دیکه له زاناکان پايان وایه زینگه ټينکي زور تر ده کاته سهر دروست بوونی کهستی هه رجه ند (لاگره کان) وانا لایه نگره کانی ټینی بو ماوه جاو له ئاستی ټینی زینگه ده توچین و خویان گیل ده کهن ، به لگهش بو سملاندنی ئه مهش ، لیکولینه وه به که که نه سهر کومه لیک له مندا لانی (به کدوانه) کراوه و ده ری خستوه که نه گهر بیت و کوپو کچی (به کدوانه) ی باوک و دایک لیک که تووشی شتی (شیزوفرنیا) بویتن ، نه گهر ینکه وه له گه لیان بزین نیزیکیان بن ، تا گه وره ده بن ، نه وه له $91/5\%$ یان تووشی نه خوشی (شیزوفرنیا) ده بن ، به لام نه گهر له دایک بوون و جیا کرانه وه له دایکبان پیرین پتو می شت بوونه که یان داده به زینه سهر $77/6\%$ نه مه نه وه ده که به نیت که زینگه ی باش و خواردن و خواردنه وه ی چاک و ژبانی خوش و نه دروستی نه واو کار ټینکی زور باش ده کهنه سهر په ره سندن و هه لکه وتی کهستی ، هه ره وه کو چون به دخوراکي کاری خراب ده کاته سهر دروست بوونی کهستی مرؤف .

بۆ نمونه :

که می خوئی له لهندا ، یان خواردنی بۆ خوئی ، مرؤف نوونی خه مباری و خه موکی ده کات ، که می ئوکسجین له لهندا ، نه گهر بیت و مرؤفیش نه خه کبیت ، لای که می زیانی ینده که به نیت و په ووشتی ټیک ده دات ، مه ی ئوشین و سه رخوئی بوون و به رده وام بوون له سه ریان په ووشتی مرؤف ټیکه ده دن و زیان له له شین ده دن ، خواردنی هه نه ده درماتیک ، وه کو : درماته هینن که ره وه کان و ، درماته گورج

كەردەۋەكان ، زىيانى زۆر لە لەش دەدەن ، بەلام تايستە پادەى ئەو
زىيانە نەزائراۋە .

سەتتەم :

كار تەكرەنى رۇتەكان

بەكەكى دىكە لەو كار كەرانەى (٤١) كار دەكەنە سەر دوست بوونى
كەستى مەرف ، پۇتەكانى ناو لەش ، چونكە ئەگەر رۇتەكان بە
ئىو بەكى پەك و پەك و بە پەك پەك شەك نەپۇتە ناو لەشەو ،
دەپتە ھۆى ئەوئەى لەش مەرف ، لەنگەرى پەك چەت و ھۆى پەك گەرت
گەشەكەكى پەك و ئاسەى نەكەت ، و بە پەكەوانەو ، ئەگەر ئەم
(گەلەندە) پەك زىادە كەم بە پەك پەك ھۆرمەن پەك رۇتە ناو لەشەو ،
ئەو ئەو كەتە دەپتە ھۆى گەشە كەرنەكى ئاسەى ، ئەو كەم ، چالەكى و
سەر كەوتەن و بەرھەمى زۆر دەپن .

بۆ نمونە : (زەر مەشكە گەلەند) ، يان لوى زەر مەشك

قەبارەكەى لە دەنكە تۆكەك زىاتەرى بە .

ئەم گەلەندە لە دوو (قەش) ، يان بابەلەن : لە دوو پەك ھاتوۋە ،

پەك سەرەوۋە پەك ھاتوۋە .

قەش سەرەوۋە ھۆرمەنك دەپتە ناو لەشەو ، دەپتە ھۆى
گەورە بوونى تەكە پەكەر ، و ئەگەر ھاتوۋە زىادە پەك پەك پەكەندە
ناو لەشەو (لەش مەدال) ، گەشە كەرنەكەى زىادە كەت ، بالەى زۆر
قوچ دەكەت وەكو ئەو كەسانەى بالەيان لە دوومەترو نەو (٢/٢) زىاتەرى ،

کیشیشیان لەسێ سەد (۳۰۰) کیلۆ گرام قورس ترە ، ئەمانە بۆ سەر جارجار وێنەیان لە سەر پووی شاشی تەلەفزیون ، یان لە سەر لاپەڕی ھێندە پۆزنامەو گۆڤاریک دەرەخەن ، بەلکو لە ھەر وولاتیک بۆ نموونە لە شاری بەرلین کە بایتەختی ئەلمانیی پۆزھەڵانەو ئەوپەری سەر بە پۆز ئاواپە ، یانە ی تاپەنی بالآ بەرزەکان ھەیە کە تا ئێستە زیاتر لە (۱۷) کۆنگرەیان گرتوووە بۆ ئێوە کۆسپانەیان کردوووە کە دیتە پێگە یان و دووچاری بوون ، وچۆن پامایان دەکەن .

و ئەگەر ھاتو ئێوە کەسێ کە ئەم گڵاندە ، ھۆرمۆتی زۆر ، دەپژاندە نیۆلەشیو ، مەدال نەبوو ، بەلکو گەورە بوو ، ئەو دەیتە ھۆی زل بوونی و گەورە بوونی تێسکی دەم و چاو ، وەکو کاجێر و شەوبلە و لووت ، ھەر و ھا دەیتە ھۆی گەورە بوونی دەست و قساج .

ئەگەر ھاتو ئەم پۆزێ کەمتر لە پیویستی پزاندە نیۆ لەشەو (لەشی مەدالەو) ئەو گەشەیی دوا دەخات و گەنەلەیی دەکات و لە دوا پۆزدا دەیتە مەوێکی (بەستەبالا) ی ئەندام پێک ، بە ینچەوانەیی (زەبەلاح) و ئەم باری زیری و زیرەکی ھەر لە سەر خۆی دەیت ، دیارە ھەر ئەم گەشە کردنە نا ئاسایی یانە یە کە پشینانی کوردمانیان خستونە ھەڵەو ، کاتیک کە ووتووینە : مەوێ قووچ زیری لە ئەژنوباییەتی ، کورتیش دوو زمان و فیلزە ، ئەگینا دەروون زانەکان دەتێن : بەستەبالا و قووچی زۆر ، ئەگەر بە شێوەیەکی ئاسایی بن ، تێن ناگەنە سەر باری زیری .

ئەگەر بێنەو سەر بەشی سەرەوێ ئەم (رۆژنە) ، بۆمان دەرە کەوێت ، کە جۆرە ھۆرمۆنیکی دیکە دەرەدات ، ئەندامی

زاوژى گەشى بى دەكات ، جۆرىكى دىكە دەردەدات ، شىرى مەمكى
ئافرىتى بى زۆر دەبىت ، بەلام قاتى زۆرەوۋەن دوو جۆرە ھۆرەوۋ
دەردەدات ، جۆرىكىن پالەپەستوى خوتىن پىك دەخات ، ئەوى دىكەن
ماسوولكە لووسەكان گورچو گۆل دەكتەو .

وا بزانم ھەموو لە سەر ئەو رىكدەكەوين كە تىكەپەيكەرى
ئاسايى كار دەكتە سەر دروست بوونى كەستىيەكى باش و ئاسايى
ھەر وەكو چۆن ئىكە پەيكەرى ئاسايى و ئاپىك ، و تىكە پەيكەرى
بچووكىش دەنە ھۆى دروست بوونى كەستىيەكى ئاۋزەو نالەبار ،
ھەر وەھا پالەپەستوى خوتىن و جالاكى لەش ئەگەر بە شىۋەپەيكەرى
تەندروستى و پىك و پىك بروات ، پەپەندى مەۋف بە زىگەو . بە
كەسەنى دىكەو ، پەسو دەكات و دەبىتە ھۆى دۈوست بوونى
كەستىيەكى باش .

بەلام ئەگەر مەۋف لە گىبان ھۆى بىزار بىت ، ئىتر بە ھۆى
ھەر نەخۋشى بە شىۋەپەيكەو بىت ، كەسەنى دىكە و دەزانن لەوان
بىزارە ، لەبەر ئەو ، خۇشيان بە چارەيدا ئابەت و بە مەۋتەكى ئاسايى و
تەسك قورسى دەزانن .

نەمۇنەپەيكەرى دىكە رەزىنى (سىرۋىد) كە باۋەنى كەردوۋ
پەگەردەنى مەۋفدا ، جۆرە ھۆرمۇنىك دە پەزىتتە ئاۋ لەشەو ، پەپەندى
بە گەشە كەردن و بە ئوكسىدنى چەند كەرمەستەپەيكەرى كىمىيى ، و لەگەل
تۆكسىچىندا لەگەل ھەناسەداندا ، ھەپە .

ئەگەر ئەم (پەزىنە) زىاد لە بىۋىست پەزىتتە ئاۋ لەشەو ، مەۋف
نەۋوشى جۆرە نەخۋشىپەيكەرى دى دەكات ، وەكو ئەۋى كە دىل سەت

دەكات ، يان گەورەى دەكات ، ئەمەش دەيتە ھۆى دوواكەوتى گەشەى
لەش و بارى زىرىش .

ئەگەر كەم پىزىتتە ناو لەشەو ، نەخۆشى دەخات ، و شانەكانى
لەش تووشى تۆكەيدىن دەكات .

بە ھىچ جۆرىك ناتوانىن چاۋ لە گىرنگى ئەو ئەدرىنآلە ، و
كۆرتىنە ، ئەسۆلە ، ھۆرمۇنە توخىنە ، كۆپر كەين ، كە بە ھۆى
چەند پىزىتكەو دەكەونە ناو خوتەو لەش و دەروونى مەرف لە
ھىندە كات و ھەلوپىتىكى تابەيدا ، گورج دەكەنەو .

چوارەم : زىرەكى

چەند لىكۆلەنەو ەك لەم بارەبەو كراوون ، دەريان خستوۋ
مەرف تا زىرەكەرىت ، ئەوئەندە بە توانانرە لە سەر گونجاندىر
پەيوەندى پەيدا كەردى كۆمەلەينى ، و مەرفى زەين كۆپر كەيتەك
پەيوەندى كۆمەلەينى كەمترە لە مەرفى زىرەك ، لەگەل ئەوئەندا ھەر
ئەو لىكۆلەنەوانە دەريان خستوۋ كە مەرفە بلىمەتەكان ، تووشى گىرو
گرفتى زۆر دەين ، لەبارەى پەيوەندى پەيدا كەردى ، بارى
كۆمەلەينى پەو ، لە سەر ئەمبەسە زۆر پۆشتىن لە باسى كەيتى
بلىمەتداۋ باسى پادەى زىرەكى لە دەرختى كەيتى مەرفندا .

پىنجەم : لەش و لارو شارەزايى :

لىكۆلەنەو زۆر كراۋ ، بۆ دۆزىنەو پادەى بوونى پەيوەندى
لە نيوان تەلەت و لە نيوان جۆيتى دروست بوونى كەيتىدا ، كە زۆر
ترين لە مەرفە گەورە ماسولكە بەھىزەكان ، ئارەزوۋى سەرگردايەتى و

پشمه‌وایی و دامت به سەرگرتن دەکەن ، هەر ئەو لیکۆلینەوانە دەریان
خستوو ، کە بنچینەو رەجەلەکی ئەم جۆرە ئارەزووانە ، دەگەریتەو.بۆ
کاتی مندالی ، بۆ ئەو کاتانەی کە مندالانی هاوڕێیان ترسان و شەرمیان
لێ کردوون ، نەیان توانیوو لە بەردەمیاندا بڵێن (لەل) ، بۆیە ئەمانیس
گیانی سەرکایەتیان تێدا دروستبوو .

ئەمە ئەو دەگەیه‌نیت کە قەڵەفت ، وانا جۆری لەش و لار ، و
پادەیی شارەزایی منداڵ و پراختنی لە سەر بەرەبەرەکانی و مەملانی
کارێکی گرتکیان هەبە ، بۆ دروست بوونی جۆری کەسیتی مەرووف .

شەشەم : جۆری بەروەردەو پراختن :

پراختنی منداڵ لە سەر پاڤ و تەمیزی ، لە سەر خۆگرتن و دان بە
خۆگرتندا لەسەر پشت بە خۆبەستن و ، هەست بەلێ بڕسینەو کردن ،
بێ گومان کارێکی تەواویان هەبە ، بۆ پاتە پۆزی کەسیتی منداڵە کە ،
کە کاتێک گەورە بوو .

هەرۆهە پراختنی منداڵ لە سەر جێدە خووبەکی کۆمەلایەتی باش
وەکوو پیشوازی کردنی میوان ، چاو پۆشین ، گێبوردن ، ریزی گەورە
گرتن و بجوێ لاواندن ، حەز بە فێر بوون و سەرکەوتن ، جەسپاندنی
چەند ئارەزوویەکی هونەری پەسەن و چەند زانستی بەکی بە نرخی
پەسەند و بەزەیی هاتنەو بە گیان لەبەردا ، ئەمانە هەموویان کارێکی
بەتین دەکەنە سەر دروست بوونی کەسیتی ئەو منداڵە .

بەلگەش لە سەر ئەم کارێکەردانە ، ئەو لیکۆلینەوانە کە
مەروزانەکان ، لە سەر هۆزە سەرەتایی بەکانی ئەفریقا ، کردویانە .

خاتو مارگرېت (۱۹۹۰) مېد له کيېه کېدا ، که به ناوې (تازه گینا) به ،
 باسې لیکولنې همدې هردوو هوزې سره د نوي ټولنې (ټولنې)
 (لېنډو گومر) کې کړدووه ددېت : بومان ددېت که زور ترې
 پياوړې هوزې به کم ، له سر کېستې به کې نېرم ، و به به زېمې ، و
 هېمن ، پاهاتېوون .

به لامل پياوړې زنه کني هوزې دوو ميان ، له سر کېستې به کې زېرو
 توپړه و شپانې ، پاهاتېوون .

و ددېت هوزې هم جېارازې به ددېت پته و ، بې شپوې
 په روږده کړدو پاهاتېوون مېدالانې هردو هوزېک له وانه .

هېوتم : شونې و پايه :

گومان نې به له ودا که پايه کې کومه لايه نې و پايه کې پېشې مړوف ،
 هردوو کيان ، کار ددېت سره دروست بوون و گوتېوون کېستې به کې .
 له بهر نه و کومه لايه له ددوون زانه کني ټولنې ددېت کړدووه ،
 به لیکولنې و ، بې ديارې کړدې ، پادې کارې کړدې ، نه و پايه تازه پې
 مړوف ددېتې ، يان ودرې ددېت ، له زيانې پېشې و کومه لايه کېدا .
 چونکه ، نه و کسانې که ددېت پايه کې نوې ، ددېت پېن ، هېواو
 ټولنېکې تازه تر يان ، بې دروست ددېت و پووه و چنډ مېستېکې
 تازه تر ددېت .

زانا لايه نگرې کاني (ټولنې ملو) زور به گرمې لايه نې هم
 پايه ، ددېت و پايېستې هم جوړه لیکولنې وانه ، ددېت ، چونکه

باوه پيان وايه كرده وه ههلس و كهوتى مروف ، به گوږى نه و
 پيوستى يانه به كه زينگه ي مروفه كه و ماوه ي زيانى ، دهى سه پتن
 به سه ريدا ، به لگو گوران و په رده سندنى كه ستنى مروفه كه ، به پتنى
 نه و شون و كانه به كه نه و نياباندا دهى .

ههشتم : خيزان :

له كورده واري دا ده پتن : (گيا له سه ر بنجى خوى ده پوتنه وه) به
 پاستى خيزان به بكه له و كار كه ره گرنگانه ي ، كه كه ستنى مروف
 دروست ده كه و په رده ي پتن ده ده ن .

به كه كه كه كه په رده ي له سه ر پروى نه و نه پتنى به ، هه لمالى
 (فرۆيد) بو ، دوواى نه و (نه دلهر)ى هاوړنى بو ، بيجگه له وائش
 (بونگيش) دانى به م پاستى به دا ناوه .

به كورنى ده پتن : له گه ل نه وه ي ناكو كى به كى زور ، له نيوان
 نه و سى زانايه دا ، هه بووه ، هه سينكيان ، له سه ر نه و پاستى به ريكه و توون
 به نايه تنى له سه ر نه وه ي كه له ته مهنى (هه راش)يدا ته م په پروو ده دات
 (فرۆيد)ى به كان ده پتن زور به ي نه و كار بگر دنه ، له ته مهنى
 هه راشيدا ، پروو ده دات ، له به ر نه وه به ، كه له م ته م نه دايه ، مروف له گه ل
 باوك و دايكيدا ، زياتر تووشى به ر به ر كاني هه تنى و پتن هه تنى ده پتن .

(نه دلهر)ى به كان ده پتن : ته نها له به ر نه وه نى به كه مروف له
 ته مهنى هه راشيدا ، له گه ل دايك و باوكيدا ، ده كه و پتن به ر به ر كاني به وه ،
 به لگو له به ر نه وه ، كه له گه ل خوشك و برا كاتيشيا ، و كه ساني
 ده ورو به ريشدا ده كه و پتن به ر به ر كاني به وه .

بەلام (بۆتك)ى يەكان ، ئەوندە گرنكى بە پاپووردووى مروف
 لە پەرسەندنى كەستى يەكەيدا ، نامەن ، بە گونەرى ئەو گرنكى يەى
 كە بە حالى حازرى (تېست)ى ئەو مروفە دەدەن ، ھەرچەند
 جۆرە كەلكىك ، بۆلابردنى گىرو گرنە دەروونى يەكانى مروف ، لە
 زيانى پاپوردووى ، كاتى مەدال وەردە گرن .

تۆيەم : لەدايك بىران :

لە لىكولىنەو يەكى نويدا (٤٣) دەركەوتووە ، بەرى بوونى مەدال
 لە سۆزى دايك ، تىنكى زۆر گەورە ، دەكەتە سەر پەرسەندنى ، كەستى
 يەكەى ، ئەو لىكولىنەو يە دەرى خستووە ، كە مەدال ، تەنھا پىويستى
 بە ھەست ، بە گەرمى و ، پاك و خاوتى و ، خواردەمەنى ، نى يە ، بەلىكو
 زىاد لەوانەش ، پىويستى بە سۆزو ئارام و ھاندان و لەباوەش گرتن و دەست
 بەسەرھانەن ، لاواندنىكى پاستقىنە ھەيە ، چونكە ئەو مەدالانى كە لە
 (لايەلايە)ى دايكىنەو ، يان لە (لايەلايە)ى ئەو كەسانەى جىنگەى
 دايكىان گرتەووە ، وەكو : نەك و خوشك ، دوورن ، لە (ھانىوخانە)دا ،
 يان لە كۆشنىكى ساردوسەردا ، دەژىن ، ھىچ سۆزوبانىن و بەزەنى يەكى
 پاستقىنە يان نى يە ، كەستى ئەم مەدالانە ، لە سەر بناغە يەكى بىووە
 قايم دانامەزىت .

بە پاستى ئەگەر مەدال كەستىكى دلسۆزو ، بانەرو ، لىووردوى

(٤٣) محاکم الاحداث والمدارس الاصلاحية - تالیف سعدي بسیمو
 ص ۱۰۷ .

نەيت ، كە يدوينت و يارى لە گەل بکات و يلاوينت ، كە گورە (٤٤)
 بوو باوە پى بە خۆى نايىت و ، ناتوانيت پەيوەندى يە کى پر سۆزو پتەو
 لە گەل کەسانى دیکە دا ، بو خۆى دا مەزريتيت •

(٤٤) ظهرك وصحته الانفعالية - تاليف ١٠٢ و ٠٠ - ولف - ترجمه الى
 اللغة العربية الدكتور معمر خالد الشايندر ط ١ من منشورات
 مكتبة النهضة في بغداد ١٩٦٢ ص ١٧ •

فهره نگوک

کوردی	عاره بی
<hr/>	
پیتی - ۱ -	
ئارەزور	الرغبة
ئارەزور بازى	الهواية
ئارەزوومەندى	الهواية
ئایروس	غریزة الحب (الجنس)
ئیسکە بەیکەر	الهیکل العظمى
ناوێزە	الشاذ
ئەفرۆدیت	اله الحب (غواى جوانى)
پیتی - ب -	
بستە بالا	القزم
بەر بەرە کانى دەروونى	الصراع النفسى
بێ بەرى	المحروم
بىرى	التعويض
بیر قیبهەر	الفكرة
بیر قیبهەرى گەورە بى	فكرة العظمة
بارا نوو دە کەسیتی	الشخصية الشكاكة

البقری	بلیمت
التذکر بطریقه التداوی الحر	بیر هاتنه وی نازاد
الوراثه	بق ماره
مکروه	بیزراو

پیتی - پ -

الحاجات الاولیة	پتویستی به سه ره نایی به کان
الحاجات الشخصية	پتویستی به که سیتی به کان
معبده	به رستکه
ملائكة الرحمة	به ری
الکتابه الركسیه	بهستی
الدافع	پتیکو
الفص	پل
المكانة ، المنزل ، العمود	پایه
قطب السالب	پولی نیگه تیف
قطب الموجب	پولی بوزه تیف
غریزة الحياة	پالنه ری زیان (په مهك)
غریزة الموت	پالنه ری مردن (په مهك)

پیتی - ت -

الفرع (فوبيا)	توقین
الارتطام ، الاصطدام	ته قینه وه
علم الانساط	توبولوزی

المنط	تهرز
المنط المنبسط	تهرزی کراوه
المنط المنطوي	تهرزی گوشه گر
المنط الاستشاري	تهرزی هه لچوو (بۆسه گ)
المنط الكفي	تهرزی درز (بۆسه گ)
المنط الحيوي النشط	تهرزی بر تهوی چالاک (بۆسه گ)
المنط الهادي الثابت	تهرزی هتواشی نه بزوو (بۆسه گ)
التفاعل	تیکه لآچوون
المصاب بالتآناة	تسور
نظرية المجال	بیر دۆزی ماوه
محور	تسور
الجنس	توخسم

پیتی - ج -

المبدع	چوانکار
الشخصية المبدعة	چوانکاره که سیتی
التوائم المختلفة	جیادوانه
حركة عشوائية	جبه هه له شه

پیتی - ح -

حب الطموح	هه ز به سه رکوتن
الشخصية المتقلبة	حول حولیه که سیتی
الموسوس	حول حولی

پیتی - خ -

خواى مه لىست	ربة الشمر
خه	النوم
خهواندنى موگناتيسى	التنويم المخطاطيسى
خهون	الاحلام
خهواندنى سرى	التنويم التخديرى
خۆ به رستى	الانابىة
خۆ نه به رستى	الفيرىة
خۆ گير	الضابط لنفسه (انفعالاته)
خۆ نه گير	غير الضابط لنفسه (انفعالاته)

پیتی - د -

دله خورين	الصدمة
دله لركن	خفقان القلب
دله پراوكن	القلق
دلته نكى	الكتابة
دلته نكه كسىتى	الشخصية الكئيبه
دله پراوكن كسىتى	الشخصية القلقة
د د ژ	المتأثر ، السلبي
دوه كان	المتأثرون
دژه كسىتى	الشخصية السلبية
دهروون دروست	ذو الصحة النفسية
دهسته بالا	متوسط القامة

دممار کر	العصبي
دممار کره که سیتی	الشخصية العصبية
دوو که سیتی	الشخصية المزدوجة، او ازدواج الشخصية
دهروون زانی نه خوشان	علم النفس المرضى
دروشم	السمة الشعار
دووره به ریز	المنعزل
داهینر	المبتکر
داهینره که سیتی	الشخصية المبتكرة
دیاره که سیتی	الشخصية الظاهرية
دهرمانه هینن که ره وه کان	الادوية المهدئة
دهرمانه شاد که ره وه کان	الادوية المفرحة
دهی خالاند	ای يضع الخطوط بجانب بعضها
دهی نه خشانده	ای ينقش ويزين الصورة
دهره چین	الطبقة الظاهرية
دهماخه میزاژ	الميزاج الدماغی
پیتی - و -	
پژین	الفرد
ره نک کورتی	عمی الألوان
ره شن بین	المتشائم
روون بین	المتفائل
راده	المستوى

مجرد	پوژوت
المظاهر	پوالت
الطريقة الايجابية	ریگهی راسته کی
الطريقة الايجابية	پیگهی راسته وانه
الطريقة السلبية	پیگهی چه به کی
السلوك الاعتيادي	په ووشتی ناسایی
السلوك السوي	په ووشتی پیک
السلوك الجنسي	په ووشتی زایه نده می
قراءة الكف	پوانینه ناولپ
الطرق التحليلية	پیکه شیتله کی به کان
طريقة تداعي الكلمات	پیکهی ووشه بیره ائنه وه
الطرق الاسقاطية	پیکه به سه را بیرنه کان

پیتی - ۲ -

الجراءة	زات
الفلبة	زالی
المتقصد في الذكاء	زهین پلوشن
المتأخر في الذكاء	زهین کویری
فلمات اللسان	زوبان مهل خزانه

پیتی - ۳ -

الحسابی	ژماره می
العقل الراجع	ژیری له بار

كوردى	عالمى
زىنگه	المحيط ، البيئة
پيتى - مى -	
سهره تايى	البستاني
سرك	الحلر
سكهر	الاكول
سوزكالى	عديم التضج عاطفيا
سهرناسى	ذو الفراسه
سهرناسين	الفراسه
سوزه كه سىتى	الشخصية العاطفية
سوزه جوتى	ازدواج العاطفة
سوزه مائندو	الاجهاد العاطفي
ساناتوس (بالنهري بردن)	غريزة الموت ، والهدم والتخريب
سهلف	المجال، الميدان، المسافة المحدودة
سهرهلا	المتجول
سايرزید (پژين)	الفئة العرقية
ساديزم	السادية وتقابلها (ماسوفيزم)
پيتى - شى - ه	
شكو	الهيبة والجلال
شيزه كه سىتى	الشخصية الشيزية
شيزولرهنيا	انقسام الشخصية
شيتى شادىو دلتهنگى	الجنون المورى

شاونونگونی	الاصابة بالارق
پیتی - ف -	
غریشته	ملائكة الرحمة التي تسكن المنازل
	وتجلب الحظ والخير للانسان
لواقين ، ترس	فوبيا (الفرع)
فره کسیتی	الشخصية المتعددة
فین	مرض الصرع
فیتروبوونه پیتو	الاختبار التعليمي او التحصيلي
فپله به رگری به کان	الحيل الدفاعية
پیتی - ق -	
قاش	الفص
قسه گلاندن	مضغ حروف الكلمات
پیتی - ک -	
کسیتی	الشخصية
کسیتی سروشتی	الشخصية الطبيعية
کسیتی زوره سه پینراو	الشخصية السلطوية الالزامية
کسیتی بیره سه پینراو	الشخصية ذو الافعال القسرية
کسیتی خانه گومان	الشخصية الشكاكة في عرضه
	وشره
کسیتی هیستیری	الشخصية الهستيرية
کسیتی ناله بلر	الشخصية غير المستقرة

الشخصية المعرضة	که میتی نامتلم به ند
الشخصية السايكوباسية	که میتی سایکوباسی
الشخصية العصبية	که میتی دعمار گر
الشخصية القيادية	که میتی پیشهوا
الشخصية الهادئة	که میتی له سه رخو
الشخصية المتكبرة	که میتی لوتبرو
الشخصية المتصلبة	که میتی رهق
الشخصية الاحشائية	که میتی هه ناوی
الشخصية المستقرة	که میتی پرتارام
الشخصية غير المستقرة	که میتی بترارام
الشخصية الايجابية	که میتی پاستهوانه
الشخصية السلبية	که میتی چه په وانه
المنبسط النظري	کراومی بیره گوری
المنبسط العاطفي	کراومی سوزده گوری
المنبسط الحساس	کراومی هسته گوری
المنبسط الالهامي	کراومی سروه گوری
الشخص الصفراوي	کسی زراوی
الشخص السوداوي	کسی زهشایی
اختبار الشخصية	که میتی بیتو
الالف	که ل
غير ناضج	که ل
الفيود	کینه کیش
قصير القامة	کورت بالا

عادي	كودي
طويل القامة	كهله گهت
الطفرة	كهله مياز
	پيتي - گك -
التكيف	گونجاندن
الشامل	گروهه
ذوي العاهة	گمجهر
الفسد	كلاند (پڙځځ)
المنطوي النظري	كوشه گري بيره گهري
المنطوي الماطفي	كوشه گري سوزه گهري
المنطوي الالهامي	كوشه گري مروشه گهري
المنطوي الالهامي البسيط	كوشه گري مروشه گهري ساكار
	پيتي - ل -
الفراق	له به كبران
التطفل	لاميزي
البنية والاطراف	له مشرو لار
الفئة العليا	ليكه وړيځن
الخبية	له كيسو چوون
التوازن	له نكهر
الشخصية الجنسية	له شه كسيتي
المتطرفون	لا گروهه كان
المصدر الاعلى للطاقة الجنسية	له بيلو (ووزمي زاينده مي)
الفئة النخاعية	لوي زير ميتش

پیتی - م -

ملہملہ دہرونی	النزاع النفسي
مہی نوشی	شارب الخمر
میزاژ بریتیہ لہ (تہ بیعت)ی	
گشتی مروف ، بہ تابیہ تی لہ بارہی	
سوزو نارہزو حہزوہ	
میزاژی شادو دلتنہ نک	المیزاج الدوري
مشغور	المتطفل
ماسوشیزم	ويقصد بها الشنوذ الجنسي
	الماسوشي
مانگر	العنيد ، المضرب
مرزبان	الانشروبولوجي

پیتی - ن -

ناوہخن	حشو ، مضنون
نائوہتہ	میؤوس
نیشانہ	سہ ، صلف ، علامہ
ناونیشان	العلامة ، العنوان
نزمہ کہستی	الشخصية المتدنية
ناسکہ کہستی	الشخصية الرقيقة
ناوہچین	الطبقة الداخلية
ناوہندہچین	الطبقة المتوسطة
ناہاستہوخو	غير مباشر

الكذب المرضي
العملية الجراحية

نه خوشی به دروزنه
نهخته رگه ری

پیتی - و -

الارادة
الضمير
السام
ليبدو (الطاقة الجنسية العليا)

ويست
ويزدان
ومرسي
ووزي زاینده گی

پیتی - ه -

الخبيبة
الشعور بالنقص
الشامل
خط المنحنى الجرسى
حس مرهف
الخط المحورى
الحلث
دار الايتام
كدر الانفعال
الحافز الجنسي

هه ناسه ساردی
هه ست به کله سوری
هه لایی
هتلی زه نکلہ پیچ
هه ستیکی به پیژ
هتلی چه قدار (تهو زی)
هه راش
هه تیوان
هه لچوون لیژ
هانه ری زایه نلمه بی

پیتی - ی -

التوائم المتحدة

(یه گدوانه) دفانه

التفكير بالتداعي الحر

الوحدة

التذكر

عدم التذكر

یادکردنەوی ئازاد

یهکتا

یاد کردنەوه

یاد نهکردنەوه

مگرتڱرڱن ٺهڻو سهڻچاوانهڻي ڪهڻم لڻوهر مگرتوون

- ۱ - الابرائڻي ، محمد عطڻه - الشڻڻه - ط ۳ ۱۹۳۸ ؟
- ۲ - برڪات ، محمد خليفه - تحليل الشڻڻه - ط ۱ - دار الطباعه للنشر - في مصر .
- ۳ - بڻي ڪهڻس ، فاتڻي - ديوانڻي ههڻبهڻست - چاڻڻي يه ڪهڻم ۱۹۸۰ له بغداد
- ۴ - بدوي ، عبدالرحمن - افلاطون - ط ۴ ۱۹۶۴ - القاهرة - مصر .
- ۵ - برهانرت ، علم النفس في الحياه العمليه - ترجمه الى اللغة العربيه الدكتور عبدالله ابراهيم محيي ط ۱ مطبعه الرابطة ۱۹۵۵ - بغداد .
- ۶ - نوتڪارت ، برنارد - سايكولوجيه الشڻڻه - ترجمه الى اللغة العربيه الدكتور صلاح مخيمر ط ۱ دار الطباعه الحدينه في بيروت .
- ۷ - جلال ، سعد - في الصحه العقليه - ط ۱ مطبعه رويال ۱۹۵۶ القاهرة
- ۸ - الجسماني ، عبد علي - علم النفس اسه وتطبيقاته التربويه والاجتماعيه ط ۲ مطبعه الخلود ۱۹۸۴ - بغداد .
- ۹ - الحفني ، عبدالمتم - موسوعه علم النفس والتحليل النفسي ط ۱ مطبعه دار العوده ۱۹۷۸ - بيروت .

١٠ - راجع احمد عزت - الامراض النفسية والعقلية - مطبعة المعارف
القاهرة .

١١ - راجع احمد عزت - اصول علم النفس - ط٣ مطبعة جامعة
الاسكندرية . ١٩٦٨ - جمهورية مصر العربية .

١٢ - شرارة ، عبداللطيف - دائرة المعارف السايكولوجيه (سحر
الشخصية) دار صادر في بيروت ١٩٦٤ لبنان .

١٣ - الشماخ ، نعمة (الشخصية النظرية ، التقييم ، مناهج البحث) ط١
مطبعة العربية الحديثة من منشورات جامعة الدول العربية ١٩٧٧

١٤ - عبدالسلام ، حامد - الصحة النفسية والعلاج النفسي - ط٢ الناشر
مكتبة عالم الكتب - ١٩٧٨ .

١٥ - طرايشي ، جورج - محاضرات جديدة في التحليل النفسي (ترجمة)
ط١ مطبعة دار الطليعة ١٩٨٠ - بيروت .

١٦ - غالب ، مصطفى - فصام الشخصية - ط٤ مكتبة الهلال ١٩٨٤
بيروت .

١٧ - فرويد ، - معالم التحليل النفسي - ترجم الى اللغة العربية باشراف
الدكتور محمد عثمان نجاتي - ط٥ ١٩٨٣ - القاهرة .

١٨ - فرويد - الانا والهـي - ترجمه الى العربية الدكتور محمد عثمان
نجاتي ط٤ ١٩٨٢ القاهرة .

١٩ - فرويد - مقدمة في التحليل النفسي - ترجمه الى اللغة العربية
الاستاذ اسحق رمزي ط١ مطبعة دار المعارف - مصر -

٢٠ - القوصى ، عبدالعزيز - اسن الصحة النفسية - ط٣ مطبعة مصر
١٩٤٨ القاهرة .

٢١ - كارنجي - ديل - كيف تكسب الاصدقاء - ط٥ مطبعة السنة
المحمدية ١٩٥٨ مصر .

٢٢ - الهاشمي ، خالد وأحمد حسن الرحيم مبادئ التربية - ط٢
١٩٦٢ بغداد .

٢٣ - عبدالدائم ، عبدالله ، واسعد رزوقي - موسوعة علم النفس - ط١
مطبعة المؤسسة العربية للطباعة والنشر ١٩٧٧ - بيروت .

٢٤ - لندي ، ك ، هول ، ج - نظريات الشخصية - ترجمه الى العربية
الدكتور احمد فرج وجماعته ، ط١. الناشر الهيئة المصرية العامة
للتأليف والنشر ١٩٧١ - القاهرة .

٢٥ - مكبريد ، ديلو ، جي - الشعور بمركب النقص - ترجمه الى
العربية كاظم سلمان البدرى ط١ ١٩٦٦ بغداد .

٢٦ - نيكين ، فاسيلي - الاكراد - ط١ دار الروائع ١٩٦٧ - بيروت

٢٧ - حافظ ، نوري - تكوين الشخصية - ط١ مطبعة المعارف
١٩٦١ بغداد .

٢٨ - عاقل ، فاخر - اعرف نفسك - ط١ ١٩٤٢ - بيروت .

٢٩ - لويس بش - المرض النفسي طريق الى السعادة - ترجمه الى اللغة
العربية عبدالمنعم الزياى ط١ ١٩٥٧ .

٣٠ - رفعت ، محمد - الامراض النفسية والعصية - ط٢ دار المعارف
للطباعة والنشر ١٩٧٧ - بيروت .

٣١- نايت ، ركس ، ومركزيت نايت - المدخل الى علم النفس الحديث
ترجمه الى اللغة العربية الدكتور عبد علي الجسماني ط٣ ١٩٨٤
بغداد .

٣٢- سلامة موسى - عقلى وعقلك - ط٢ ١٩٥٣ - القاهرة .

٣٣- سلامة موسى - الشخصية الناجحة - ط٣ - القاهرة .

٣٤- جلال ، صبرى - مشكلة السلوك السايكوباسى - ط١ مطبعة دار
المعارف القاهرة .

٣٥- القوصى ، عبدالعزيز - علم النفس اسسه وتطبيقاته التربوية ط٤
مطبعة مصر ١٩٥٤ - القاهرة .

٣٦- ياسين ، محمود عطوف - دراسات سايكولوجيه معاصرة - ط١
مطابع مؤسسة نوفل ١٩٨١ بيروت .

٣٧- الخجل اسبابه وعلاجه من منشورات مطبعة الاداب في النجف
الاشرف ١٩٧٢ .

٣٨- محوى - ديوان شعر - باللغة الكردية ط٢ ١٩٨٤ بغداد .

٣٩- كمال ، علي - النفس - ط٢ ١٩٨٣ - بغداد .

٤٠- سلامة موسى - دراسات سايكولوجيه - ط١ مطابع دار الكتاب
العربى في مصر .

٤١- ولف ، آنا ، و- ، م - طفلك والصحة الانفعالية- ترجمه الى اللغة
العربية الدكتور محمد علي الشابندر ط١ ١٩٦٢ بغداد .

٤٢- آدموندز ، سى . جي - كورد ، ترك ، عرب ، ترجمه الى اللغة

العربية الأستاذ - جرجيس فتح الله ط ١ مطبعة تايمس ١٩٧١ في
بغداد .

٤٣- ميكرسون - رحلة متكر الى بلاد ما بين النهرين وكردستان -
ترجمه الى اللغة العربية الأستاذ فؤاد جميل - ط ١ مطابع الجمهورية
١٩٧٠ - بغداد .

٤٤- الجاوشلي ، هادي رشيد - الحياة الاجتماعية في كردستان مطبعة
البحاظ ١٩٧٠ في بغداد .

٤٥- سعدى بسيو - محاكم الاحداث في الطرق والمدارس الاصلاحية ؟

٤٦- مجلة العربي - العدد ١٧٣ نيسان ١٩٧٣ .

٤٧- مجلة العربي ٢٠١ ، ١٩٧٥ .

٤٨- مجلة العربي ٣٢٦ ، ١٩٨٦

٤٩- مجلة العربي ٨٩ ابريل ١٩٦٦

مجلة العربي ٣٢٠ ، ١٩٨٥

٥٠- مجلة العربي ٣٠٣ ، ١٩٨٤

٥١- مضار التدخين - اعداد لجنة في وزارة التربية ط ١ مطبعة وزارة

التربية المرقم (٢) ١٩٨٠ .

٥٢- طه حسين - التوجيه الادبي ط ١ القاهرة ١٩٤٠ .

٥٣- مجلة (يهوده ردهو زانت) باللغة الكردية (٧ ، ٨) السنة
الرابعة ١٩٨٤ .

٥٤ - فهرهنگی ئه‌ستێره گه‌شه فاضل نظام الدین ج (١) الاجیال
١٩٧٧ به‌غداد

٥٥ - لیستی جواره‌می زاراوه‌گانی کۆپی زانیاری کورد یشه‌کی و
پێکه‌ستی دکتور عبدالرحمن حاجی ماف ج (١) چاپخانه‌ی کۆپی
زانیاری کورد - ١٩٧٥ به‌غدا .

٥٦ - مجله (په‌روه‌رده‌و زانست) العدد ١٤ ١٩٧٨ .

٥٧ - مجله (نوسه‌ری کورد) العدد (٦) ١٩٨١ س ١٠٨

پښتو

لایحه

۳	پښتو
۷	واته ووشه کسیتی له زمانه کوردیدا
۱۰	پښتانه کسیتی مړوف .
۱۵	نیشانه کانی کسیتی .
۲۰	جلو بهرکو کسیتی
۲۲	زیره کی و کسیتی
۲۵	خوش زمانه ، و کسیتی .
۲۷	دلپاکي و کسیتی
۲۷	نیشانه بالاکانی کسیتی مړوف .
۳۰	هسته کومه لایه تی و کسیتی .
۳۱	خو نه بهرستی .
۳۵	خزمه تگوزاری .
۳۶	جده نمونه به یو مړوفی خزمه تگوزار .
۴۰	نیشانه باشه کانی کسیتی له کومه کی کوردیدا
۴۴	به سندرین نیشانه کی کسیتی له کومه کی کوردیدا
۴۹	چوره کانی کسیتی مړوف
۵۰	دابه شکر دنه کی هیو کرات
۵۲	دابه شکر دنی کسیتی به لای کریت شماروه .
۵۶	په خنه گرتن له کریت شمار .
۵۷	دابه شکر دنی کسیتی به لای (پونکه) وه .
۶۰	دابه شکر دنی کسیتی به لای (سپرانج) وه .
۶۰	کسیتی ناسایی ، گامه به ؟
۶۲	کسیتی گوشه گر گامه به ؟
۶۳	کسیتی کراوه گامه به ؟
۶۵	شیزه کسیتی .
۶۵	دلته نکه کسیتی و نیشانه کانی .
۶۸	کسیتی زوره سه پینراو و نیشانه کانی
۷۱	بارا نوده کسیتی .
۷۲	کسیتی سایکوباسی (سهرسهری) و نیشانه کالی

۷۳	که سیتی هیتستیری و نیشانه کانی
۷۶	که سیتی به ناسته به نه .
۷۶	که سیتی میزاز فلنگمانی
۷۶	نزمه که سیتی .
۷۷	سوزه که سیتی .
۷۸	که سیتی بلیهت .
۸۵	نیشانه کانی که سیتی بلیهت
۹۰	چۆن ده بیته که سیتی به کی سهرکه وتوو ؟
۹۲	هه نه (۱۷) خال ده تکه نه مرۆڤنکی سهرکه وتوو
۱۰۵	گرنگترین نهو گیر و گرفتانه ی که سیتی مرۆف دوا ده خه ن
۱۱۰	چۆن که سیتی مرۆف ده ناسینه وه ؟
۱۲۲	که سیتی پتوه کان
۱۲۲	پتوانه کی ئیزنک
۱۲۴	پینگه به سه را براوه کان
۱۲۵	بشکیننی روشاخ (به له مه ره که ب)
۱۲۷	نهو کارانه کامانه که که سیتی مرۆف به هیز ده کهن ؟
۱۲۸-۱۳۳	بۆماوه ، ڤینگه ، پۆینه کان ، زیره کی
۱۳۴	لەش و لار ، پهروه ده .
۱۳۹	فه ره نه گۆک
۱۵۲	سه رچاوه کان

